

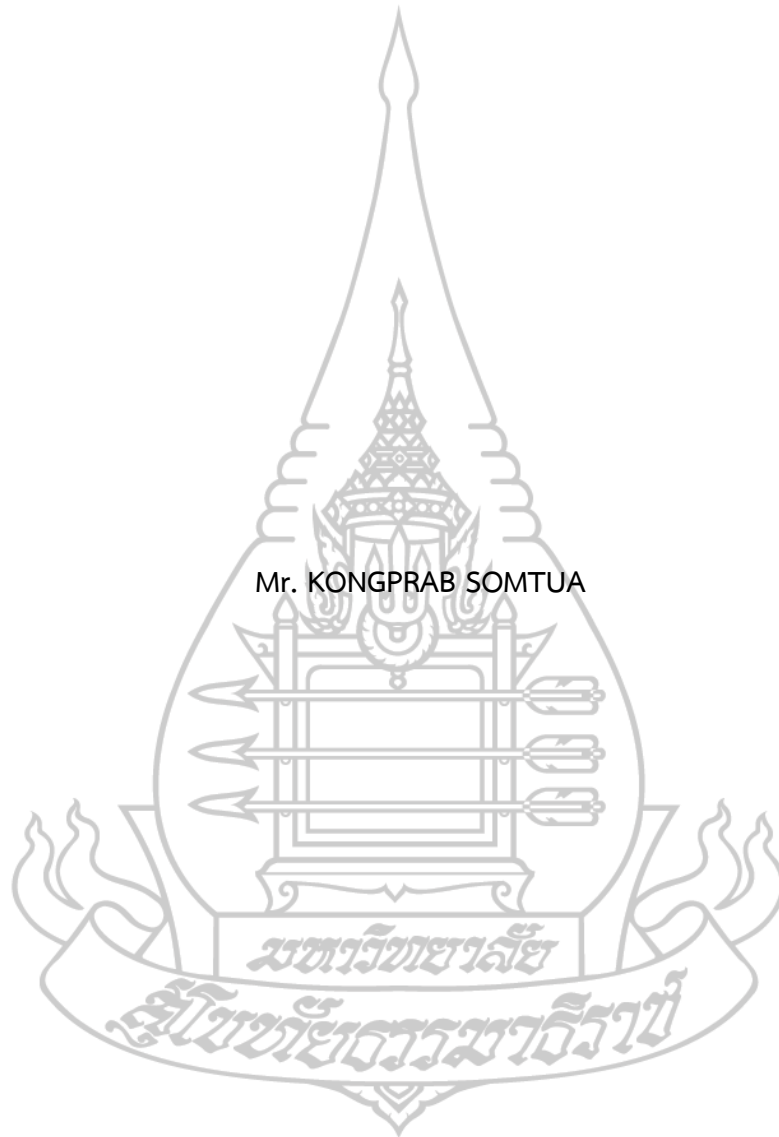
การดำเนินคดีแบบกลุ่มตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกกฎหมายธุรกิจ
สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2566

Class Action under the Trade Competition Act B.E. 2560 (2017)

Mr. KONGPRAB SOMTUA

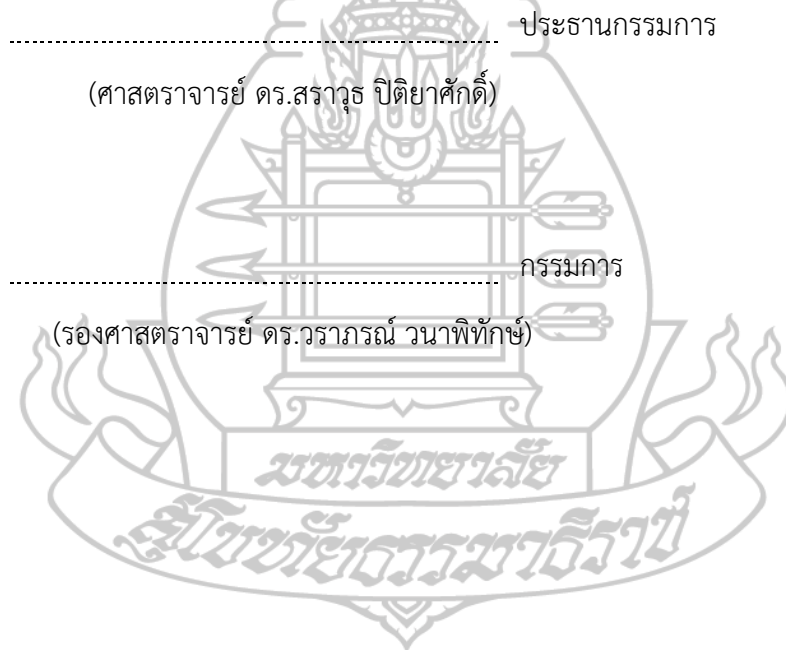
An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Business Law
School of Law Sukhothai Thammathirat Open University

2023

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	การดำเนินคดีแบบกลุ่มตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560
ชื่อและนามสกุล	นายกองปราบ สมตัว
แขนงวิชา / วิชาเอก	กลุ่มวิชากฎหมายธุรกิจ
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	ศาสตราจารย์ ดร.สรารัฐ ปิตียาศักดิ์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2567

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

(รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย)
รักษาการแทนรองอธิการบดีฝ่ายการเงินและทรัพย์สิน
รักษาการแทนประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษา คั่นคว้าวิสระ การดำเนินคดีแบบกลุ่มตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ.
2560

ผู้ศึกษา นายกองปราบ สมตัว รหัสนักศึกษา 2654000088

ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.สรารุช ปิตียาศักดิ์ ปีการศึกษา 2566

บทคัดย่อ

การศึกษา คั่นคว้าวิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาที่มาแนวคิดและหลักพื้นฐานที่สำคัญของการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนและการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีการแข่งขันทางการค้า (2) ศึกษาสภาพปัญหาและวิเคราะห์เกี่ยวกับการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนในคดีการแข่งขันทางการค้า (3) วิเคราะห์เปรียบเทียบสาระสำคัญการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายและการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน (4) เสนอแนะแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมหรือปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนในคดีการแข่งขันทางการค้า

การศึกษา คั่นคว้าวิสระนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการแบบวิจัยเอกสาร จากตัวบทกฎหมาย หนังสือ บทความทางวิชาการ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และการค้นคว้าข้อมูลในอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบ เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า (1) กฎหมายการแข่งขันทางการค้าและการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยได้รับอิทธิพลมาจากที่มาแนวคิดของประเทศสหรัฐอเมริกา (2) ตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ตามมาตรา 69 และมาตรา 70 ให้สิทธิเอกชนในการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายต่อผู้ประกอบการธุรกิจ แต่การแสวงข้อเท็จจริงนั้นกลับมีความยุ่งยากสลับซับซ้อนและมีอายุความเพียง 1 ปี ไม่อาจจูงใจเอกชนให้ใช้สิทธิทางศาล บทบัญญัติดังกล่าวจึงไม่อาจบังคับใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม (3) เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมีจุดเด่นในเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษและการดำเนินคดีแบบกลุ่มในกรณีมีผู้เสียหายจำนวนมาก และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันที่ให้ความสำคัญกับบทบาทขององค์กรของรัฐ และมีการสนับสนุนเงินทุนจากบุคคลที่สามในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยทั้งสองประเทศได้กำหนดอายุความที่เหมาะสมและมีเรื่องอายุความสะดุดหยุดลงด้วย ทำให้การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวมีประสิทธิภาพ (4) เสนอแนะให้แก้ไขและปรับปรุงเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องการฟ้องคดี อายุความ เรื่องอายุความสะดุดหยุดลง และเรื่องการสนับสนุนเงินทุนจากบุคคลที่สาม เพื่อความเหมาะสมในการฟ้องคดีแพ่งตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้า

คำสำคัญ การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชน การดำเนินคดีแบบกลุ่ม คดีการแข่งขันทาง

การค้า

Independent Study title: Class Action under the Trade Competition Act B.E. 2560 (2017)

Author: Mr. KONGPRAB SOMTUA; ID: 2654000088;

Degree: Master of Laws

Independent Study Advisor: Professor Dr. Saravuth Pitiyasak; Academic year: 2023

Abstract

This independent study aims to (1) study the origins, concepts and main principles of private damage lawsuits and class actions in trade competition cases (2) study the problems and analyze the private lawsuits in trade competition cases (3) analyze the comparative substance of the lawsuits and class actions and foreign laws and (4) suggest appropriate solutions or improve the laws related to private lawsuits in trade competition cases.

This independent study is a qualitative research using the document research method from legal texts, books, academic articles, research works, thesis, e-books, and related internet research. The data are analyzed and compared to be used as data for the study.

The result indicated that (1) Thailand's trade competition law and class action lawsuits have been influenced by the concepts from the United States. (2) Sections 69 and 70 of the Trade Competition Act B.E. 2560 grant private parties the right to file lawsuits to claim damages against entrepreneur. However, the fact-finding process is complicated and has a statute of limitations of only 1 year, which cannot motivate private parties to use their rights in court. Therefore, these provisions cannot be effectively enforced. (3) In comparison, the United States, which emphasizes the strength of punitive damages and class actions in cases where there are a large number of victims, and the Federal Republic of Germany emphasizes on the role of state agencies and provides third-party funding for class actions. Both countries have established laws and statutes of limitations that make the enforcement of such laws effective. (4) Suggest amending and enhancing provisions regarding lawsuits, statutes of limitations, tolling, and third-party funding to ensure the appropriateness of civil lawsuits under competition law.

Keywords : Private damage lawsuits, Class Actions, Trade Competition cases

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์และความกรุณาอย่างยิ่งจากศาสตราจารย์ ดร. สรวุฒ ปิตียาศักดิ์ และคณะกรรมการสอบการศึกษาครั้งนี้ที่ให้ความกรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษาแนะนำ ให้ข้อเสนอแนะ และแนวคิดที่เป็นประโยชน์อย่างมากในการจัดทำ ปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาให้สำเร็จด้วยดี ทำให้การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

นอกจากนี้ ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้การอบรมสั่งสอน ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจในทุกด้านแก่ข้าพเจ้า ขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และอาจารย์ผู้สอนทุกท่านที่ได้กรุณาให้การอบรม สั่งสอน ถ่ายทอดวิชาความรู้ และประสบการณ์อันมีค่าแก่ผู้ศึกษาด้วยความเมตตากรุณาเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา หากการศึกษาครั้งนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาค้นคว้า ผู้เขียนขอยกความดีนี้ให้แก่บุคคลดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้ หากการศึกษาครั้งนี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขออภัยมา ณ ที่นี้ และน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

นายกองปราบ สมด้ว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
3. ขอบเขตของการศึกษา.....	5
4. วิธีการศึกษา.....	5
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 ที่มา แนวคิดและหลักพื้นฐานสำคัญของการดำเนินคดีแบบกลุ่มและการฟ้องคดีเรียก ค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของต่างประเทศ.....	7
1. ที่มาและแนวคิดของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	7
1.1 ความหมายของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	7
1.2 วิวัฒนาการของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	9
1.3 ที่มาและแนวคิดของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในระบบกฎหมายจารีตประเพณี.....	10
1.4 ที่มาและแนวคิดของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร.....	11
1.5 วัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	13
1.6 หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	14
2. การดำเนินคดีแบบกลุ่มของสหรัฐอเมริกา.....	17
2.1 ความรู้เบื้องต้นของการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสหรัฐอเมริกา.....	18
2.2 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสหรัฐอเมริกา... ..	19
3. การดำเนินคดีแบบกลุ่มของสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี.....	24
3.1 ความรู้เบื้องต้นของการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี.....	25
3.2 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการดำเนินคดีแบบกลุ่มสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี... ..	26

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. ที่มาและแนวคิดของกฎหมายการแข่งขันทางการค้า	32
4.1 ที่มาของกฎหมายการแข่งขันทางการค้า	32
4.2 ความเป็นมาของพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560	33
5. การฟ้องคดีแพ่งตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของต่างประเทศ	35
5.1 กฎหมายสหรัฐอเมริกา.....	35
5.2 กฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน	39
บทที่ 3 การดำเนินคดีแบบกลุ่มและการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขัน	
ทางการค้าของประเทศไทย	47
1. ความรู้เบื้องต้นของการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย.....	47
2. หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	49
2.1 การยื่นคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	49
2.2 การจัดกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม	49
2.3 เกณฑ์การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม	51
2.4 ผลของคำพิพากษา	51
2.5 รางวัลทนายความ.....	52
2.6 ตัวอย่างคดีการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย.....	52
3. การฟ้องคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560.....	54
3.1 เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560.....	54
3.2 หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามกฎหมาย	
การแข่งขันทางการค้า.....	55
3.3 องค์กรบังคับใช้กฎหมาย.....	59
3.4 เขตอำนาจศาล	60
3.5 กระบวนพิจารณาคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำประกันประเทศ....	60
3.6 อายุความการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายในคดีแข่งขันทางการค้า	62

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4	วิเคราะห์การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในการฟ้องคดีโดยเอกชน	
	ตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้า.....	64
1.	วิเคราะห์สถานการณ์เกี่ยวกับคดีการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทย	65
2.	วิเคราะห์ปัญหาบทบัญญัติของกฎหมายการแข่งขันทางการค้า.....	66
3.	ตารางเปรียบเทียบรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มประกอบกับกฎหมาย	
	การแข่งขันทางการค้าของสหรัฐอเมริกา เยอรมัน และไทย	73
4.	บทสรุปการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้ในคดี	
	การแข่งขันทางการค้า	82
บทที่ 5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	85
1.	บทสรุป	85
2.	ข้อเสนอแนะ	87
	บรรณานุกรม.....	93
	ประวัติผู้วิจัย.....	96

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มประกอบกับกฎหมายการแข่งขัน
ทางการค้าของประเทศสหรัฐอเมริกา เยอรมัน และไทย.....73

บทที่ 1 บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคโลกาภิวัตน์สภาพเศรษฐกิจและสังคมทั่วโลกต่างเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เกิดการแข่งขันทางด้านสินค้าและบริการอย่างรุนแรง บรรดาผู้ประกอบการธุรกิจต่างต้องปรับตัวให้ทันยุคสมัย สำหรับประเทศไทยนั้นยึดหลักเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม มีระบบตลาดสินค้าและบริการที่เป็นตลาดกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด (Monopolistic Competition) และตลาดผู้ขายน้อยราย (Oligopoly) ทำให้ผู้ประกอบการรายใหญ่มีความได้เปรียบและอาจใช้อำนาจเหนือตลาดที่มีอยู่กั้นกั้นแย่ง หรือจำกัดโอกาสทางธุรกิจของคู่แข่งที่มีขนาดเล็กกว่าได้ง่าย¹ ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจทำให้สภาพการแข่งขันและการลงทุนผิดเพี้ยนไป ไม่เป็นไปตามกลไกตลาด และส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ จึงต้องมีกลไกสำคัญที่ใช้ในการกำกับดูแลตลาดภายในของประเทศไทย คือ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 โดยมีเจตนารมณ์ คือ การส่งเสริมสภาพแวดล้อมของการแข่งขันทางการค้าให้เอื้อต่อการประกอบธุรกิจแก่ผู้ประกอบการทุกระดับ ป้องกันการกระทำอันเป็นการผูกขาด ลิด หรือจำกัดการแข่งขัน เพื่อให้การแข่งขันกันอย่างเสรีและเป็นธรรม โดยมีคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายและมีฐานะเป็นนิติบุคคล ไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ² ซึ่งมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานในคดี รวมถึงพิจารณาเรื่องร้องเรียนจากผู้เสียหายและสอบสวนเกี่ยวกับการกระทำอันฝ่าฝืนต่อกฎหมายการแข่งขันทางการค้า ตลอดจนมีอำนาจในการลงโทษทางอาญาและโทษทางปกครองตามที่กฎหมายกำหนด

กฎหมายดังกล่าวได้ให้อำนาจแก่คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าในคดีอาญาและคดีปกครองโดยเฉพาะ ส่วนในคดีแพ่งนั้นกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจไว้ ซึ่งหากผู้เสียหายต้องการ

¹ สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า. ความเป็นมากฎหมายการแข่งขันทางการค้าของไทย.

26 ธันวาคม 2566. สืบค้นจาก

https://www.tcct.or.th/view/1/Background_of_Thai_Trade_Competition_Law/TH-TH.

² ยศวดี คามชุกส์, “ขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทย : ศึกษารณรัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน และหน่วยงานอื่นของรัฐ” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2563, หน้า 1-2.

ได้รับการเยียวยาความเสียหายทางแพ่งนั้น จะต้องไปฟ้องเป็นคดีต่างหากด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 69 ได้กำหนดให้บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายต่อผู้ประกอบการธุรกิจต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ³ ถือว่ากฎหมายเปิดช่องให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายทางแพ่งต่อผู้ประกอบการธุรกิจที่เข้าข่ายกระทำความผิด แต่การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามมาตราดังกล่าวกลับมีกำหนดระยะเวลาในการนำคดีขึ้นสู่ศาลเพียงภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้หรือควรจะได้รู้ถึงเหตุ นั้น ตามมาตรา 70 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 โดยไม่มีการกำหนดในเรื่องของอายุความสะดุดหยุดลงแต่อย่างใด⁴ ทำให้ผู้จะฟ้องคดีต้องเร่งรัดในการดำเนินการ กล่าวคือ การแสวงหาพยานหลักฐานในคดีภายในช่วงระยะเวลาสั้นๆ และมีข้อยุ่งยากหลายประการ เพราะคดีการแข่งขันทางการค้านั้นมีลักษณะพิเศษและมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนรวมมากกว่าคดีสามัญทั่วไป ซึ่งเน้นไปที่การคุ้มครองการแข่งขันทั้งในทางเศรษฐศาสตร์และเศรษฐกิจส่วนบุคคล เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจะมีข้อเท็จจริงจำนวนมากที่จะต้องพิจารณา ประกอบกับพฤติกรรมการกระทำความผิดนั้นมักมีพฤติการณ์ที่สลับซับซ้อน ประชาชนไม่มีอำนาจในการเข้าถึงพยานหลักฐานสำคัญในคดี เพราะข้อมูลส่วนใหญ่เกี่ยวกับการกระทำความผิดมักอยู่ในความครอบครองของผู้ประกอบการ และไม่ได้รับการสนับสนุนหรือช่วยเหลือจากคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าหรือสำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า หรือจากองค์กรของรัฐ หรือบุคคลภายนอกแต่อย่างใด จึงเห็นได้ว่าการดำเนินคดีการแข่งขันทางการค้ามีข้อยุ่งยากสำหรับประชาชนหรือผู้ประกอบการทั่วไป ซึ่งสันนิษฐานได้จากการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ เนื่องจากรับแต่มีการบังคับใช้กฎหมายฉบับดังกล่าว กลับยังไม่เคยมีการดำเนินคดีในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นแต่อย่างใด อีกทั้งบทบัญญัติของพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ก็ไม่ได้มีจุดเด่นและข้อแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในการจูงใจให้เอกชนทำการฟ้องคดีตามมาตราดังกล่าว เช่น การมีอายุความที่เท่ากันกับการฟ้องคดีละเมิด การไม่มีบทบัญญัติในเรื่องค่าสินไหมทดแทน หรือการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษที่อาจสามารถจูงใจให้เอกชนนำคดีขึ้นสู่ศาลได้ เป็นต้น ดังนั้น การนำบทบัญญัติตามมาตรา 69 และมาตรา 70 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาบังคับใช้จึงยังมีข้อจำกัดและไม่ได้เอื้อประโยชน์ หรือก่อให้เกิดความสะดวกในการดำเนินคดี ไม่อาจเยียวยาแก้ไขและคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากได้อย่างทั่วถึง จึงก่อให้เกิดปัญหาการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่มีประสิทธิภาพและไม่สามารถตอบสนองตามเจตนารมณ์อันแท้จริงของกฎหมายได้แต่อย่างใด

³ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 29.

⁴ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 70.

เมื่อพบการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ย่อมเห็นได้ชัดแจ้งว่าการกระทำของผู้ฝ่าฝืนกฎหมายเพียงผู้เดียวหรือเพียงครั้งเดียว อาจก่อให้เกิดความเสียหายจำนวนมากต่อประชาชนหรือผู้ประกอบการรายอื่นเป็นจำนวนมาก ซึ่งแต่ละคนมีความเสียหายมากน้อยไม่เท่ากัน เมื่อเป็นเช่นนั้น การที่ผู้เสียหายแต่ละคนจะฟ้องคดีแยกต่างเป็นรายคดีไป ย่อมเกิดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการหลายอย่าง ได้แก่ ค่าชั้นศาล ค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างนักกฎหมายหรือนักเศรษฐศาสตร์ และหากผู้เสียหายฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายไปก็อาจได้รับการเยียวยาความเสียหายไม่คุ้มค่างับค่าใช้จ่ายที่เสียไป เพราะผู้เสียหายบางรายอาจได้รับความเสียหายเป็นจำนวนไม่มาก ฉะนั้น การที่ผู้เสียหายจะตัดสินใจฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายต่อผู้ประกอบการก็อาจมีผลได้ไม่คุ้มเสียเท่าไรนัก จนท้ายสุดบุคคลเหล่านั้นก็ไม่ได้ใช้สิทธิทางศาลและไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายใด ๆ แม้ความเสียหายบางส่วนจะเป็นจำนวนที่น้อยแต่นำมารวมกันกับผู้เสียหายคนอื่น ๆ อีกจำนวนมากและเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการได้รับนั้นย่อมก่อให้เกิดความเสียหายต่อกลไกตลาดของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ยิ่งไปกว่านั้น การนำคดีไปฟ้องแยกต่างหากเป็นการเพิ่มปริมาณคดีของศาลเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม หากคดีของผู้เสียหายจำนวนมากนี้มีประเด็นแห่งคดีอย่างเดียวกัน มูลเหตุแห่งการฟ้องคดีเหมือนกัน พยานหลักฐานที่ใช้ในการดำเนินคดีเป็นชุดเดียวกัน และมีความเสียหายอย่างเดียวกัน รวมทั้งการดำเนินคดีสามัญไม่มีประสิทธิภาพหรือไม่มีความสะดวกเพียงพอ บุคคลเหล่านั้นควรจะรวมกลุ่มกันเพื่อฟ้องเป็นคดีเดียวกัน เพื่อแก้ไขวิธีการดำเนินคดีของบุคคลจำนวนมากเหล่านี้ด้วยการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 ว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม มาปรับใช้กับคดีการแข่งขันทางการค้าจึงจะมีความเหมาะสมกว่าการดำเนินคดีสามัญอย่างเห็นได้ชัด

การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้ในคดีการแข่งขันทางการค้า หรือกำหนดให้เป็นทางเลือกสำหรับการดำเนินคดีกรณีที่มีผู้เสียหายหลายรายอันเนื่องมาจากการกระทำผิดครั้งเดียวกัน โดยมีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายหรือข้อหาอย่างเดียวกันหรือเกี่ยวเนื่องกัน ให้ได้รับการพิจารณาพิพากษาไปในคราวเดียวกัน จะเป็นการลดปริมาณจำนวนคดีที่ขึ้นสู่ศาล ลดโอกาสที่ผลคำพิพากษาจะแตกต่างกัน ลดโอกาสในการใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาคดีและการกำหนดค่าเสียหายของศาลที่แตกต่างกัน ทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปด้วยความเรียบง่าย และมีความสะดวกต่อผู้ฟ้องคดี สมาชิกกลุ่ม และศาลเอง อีกทั้งยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เสียหายจำนวนมากที่ประสงค์จะใช้สิทธิทางศาล แต่ไม่อาจเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้เพราะความยุ่งยากในการดำเนินการ และผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายมากน้อยไม่เท่ากันก็สามารถรวมตัวกันเป็นสมาชิกกลุ่มเพื่อฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ เพื่อสร้างความตระหนักให้แก่ผู้ประกอบการบาง

กลุ่มที่อาจระทำการอันฝ่าฝืนกฎหมายให้เกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมายและเป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้ประกอบการธุรกิจอีกด้วย

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรทำการศึกษาคำวินิจฉัยคดีแบบกลุ่มในคดีการแข่งขันทางการค้า โดยศึกษาแนวคิดและรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของต่างประเทศ ทั้งประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบจารีตประเพณี (Common Law) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับคดีดำเนินคดีแบบกลุ่มตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ของประเทศไทย ว่ารูปแบบการดำเนินคดีอย่างไรที่เหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้กับคดีการแข่งขันทางการค้าได้ และนำมาปรับปรุงแก้ไขปัญหาการบังคับใช้บทบัญญัติตามมาตรา 69 และมาตรา 70 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ให้มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะช่วยให้กระบวนการดำเนินคดีการแข่งขันทางการค้าที่มีผู้เสียหายจำนวนมากมีประสิทธิภาพมากขึ้นและอำนวยความสะดวกได้อย่างทั่วถึง และเป็นการรักษาสิทธิประโยชน์ของประชาชนหรือผู้ประกอบการที่ได้รับ ความเสียหายให้ได้รับการเยียวยาสิทธิของตนโดยไม่ต้องฟ้องคดีเอง ทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปได้ด้วยความสะดวก ลดภาระในการบริหารจัดการคดีของศาล อีกทั้งทำให้การบังคับใช้กฎหมายการแข่งขันทางการค้ามีประสิทธิภาพจนเกิดเสถียรภาพทางการค้า เป็นไปตามกลไกตลาด เพื่อให้เกิดการแข่งขันกันอย่างเสรีและเป็นธรรมและส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาที่มา แนวคิด และหลักพื้นฐานที่สำคัญของการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนและการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีการแข่งขันทางการค้าตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560

2.2 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและวิเคราะห์เกี่ยวกับการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนในคดีการแข่งขันทางการค้าตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560

2.3 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบสาระสำคัญการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนและการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีการแข่งขันทางการค้าตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 และกฎหมายต่างประเทศทั้งประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบจารีตประเพณี (Common Law) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกาและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

2.4 เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมหรือปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560

3. ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้ จะมุ่งศึกษากระบวนการพิจารณาคดีการแข่งขันทางการค้าตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 69 และมาตรา 70 รวมทั้งการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) โดยทำการศึกษาปัญหาทางกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง และศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้ในต่างประเทศ ทั้งประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบจารีตประเพณี (Common Law) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) เพื่อนำมาวิเคราะห์เกี่ยวกับการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนและความเป็นไปได้ในการนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้บังคับกับคดีการแข่งขันทางการค้า และศึกษาเปรียบเทียบถึงข้อดี ข้อเสีย เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัตินี้ให้เหมาะสมกับประเทศไทย

4. วิธีการศึกษา

ในการศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นวิธีการศึกษาโดยใช้วิธีการแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากตัวบทกฎหมาย หนังสือ บทความทางวิชาการ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) และการค้นคว้าข้อมูลในอินเทอร์เน็ต (Internet) ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบ เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไข ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนและการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีการแข่งขันทางการค้าตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทำให้ทราบถึงที่มา แนวคิด และหลักพื้นฐานที่สำคัญของการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนและการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีการแข่งขันทางการค้าตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560

1.5.2 ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาของการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนในคดีการแข่งขันทางการค้าตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560

1.5.3 ทำให้ทราบถึงข้อดีและข้อเสียของกฎหมายของประเทศไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนและการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีการแข่งขันทางการค้าตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 เมื่อได้เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศทั้งประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบจารีตประเพณี (Common Law) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

1.5.4 ได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมหรือปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560

บทที่ 2

ที่มา แนวคิด และหลักพื้นฐานสำคัญของการดำเนินคดีแบบกลุ่มและการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของต่างประเทศ

บทนี้ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มและกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทย โดยทำการศึกษากฎหมายทั้งสองระบบไม่ว่าจะเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ได้แก่ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พร้อมศึกษาที่มาและแนวคิดหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของต่างประเทศ ว่ามีเนื้อหาสาระที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันอย่างไร โดยจะนำมาวิเคราะห์ข้อดีข้อจำกัดของกฎหมาย เพื่อที่จะได้นำมาสู่การปรับปรุงการดำเนินคดีการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทยให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

1. ที่มาและแนวคิดของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากมักถูกใช้ถ้อยคำเรียกที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละประเทศ เช่น “Class Action” “Group Action” “Representative Action” “Collective Action” เป็นต้น โดยก่อนที่จะกล่าวถึงที่มาและแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นต้องทำความเข้าใจคำว่า “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” เสียก่อน เพื่อที่จะทำความเข้าใจนิยามความหมายของการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1.1 ความหมายของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ถูกนิยามไว้หลายแหล่ง ดังนี้

ตามพจนานุกรมแบล็คลอร์ว (Black's Law Dictionary (10th ed. 2014)) ได้ให้คำนิยาม Class Action หมายถึง การดำเนินคดีซึ่งศาลอนุญาตให้บุคคลหนึ่งหรือหลายคนเป็นตัวแทนของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้เสียอย่างเดียวกัน โดยการดำเนินคดีในลักษณะนี้จะมีความสะดวกต่อสาธารณะหรือผู้มีส่วนได้เสียที่ต้องการฟ้องคดี ซึ่งบุคคลเหล่านั้นจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสมาชิกกลุ่มที่อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันและได้รับหรืออาจจะได้รับความเสียหาย โดยไม่มีโอกาสที่จะปกป้อง

รักษามลประโยชน์ของตนโดยการฟ้องคดีด้วยตนเอง หรือโดยตั้งตัวแทน หรือโดยตั้งบุคคลใดโดยเฉพาะเจาะจง เพื่อให้ดำเนินการในฐานะผู้จัดการทรัพย์สินหรือผู้ดูแลทรัพย์สิน⁵

Racheal Mulheron ศาตราจารย์ประจำ Department of Law, Queen Mary University of London ได้ให้ความหมายของการดำเนินคดีแบบกลุ่มว่า Class action เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความที่ทำให้ข้อเรียกร้องของบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดต่อจำเลยคนเดียว ซึ่งสามารถกระทำได้ภายใต้การดำเนินคดีในคราวเดียว โดยโจทก์อาจจะฟ้องคดีในนามของตนเองและผู้อื่นที่มีข้อเรียกร้องในประเด็นข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงเดียวกัน และโจทก์ถือเป็นตัวแทนเท่านั้นที่มีฐานะเป็นคู่ความในคดี และผลแห่งคดีนั้นย่อมผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้บุคคลเหล่านั้นจะมีได้กระทำการใด ๆ ในคดีเลยก็ตาม⁶

ข้อมูลอ้างอิงทางกฎหมายของ Harvard Law School ได้ให้ความหมายของ Class Action หมายถึง การฟ้องร้องทางแพ่งโดยกลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ซึ่งได้รับความเสียหายเช่นเดียวกันจากเรื่องเดียวกัน โดยมีนายความในคดีแบบกลุ่มเป็นผู้มีบทบาทในการดำเนินการและนายความจะได้รับค่าตอบแทนตามผลของคดี สำหรับคดีที่พบบ่อยในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ได้แก่ การจ้างงานผิดกฎหมายหรือการจ่ายค่าจ้าง ยาหรือผลิตภัณฑ์ที่อันตรายหรือสินค้ามีข้อบกพร่อง เช่น ยานยนต์ เครื่องจักร ของเล่นและเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงปัญหาผลกระทบเรื่องสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพ และการฉ้อโกงทางการเงิน เป็นต้น⁷

จากนิยามความหมายที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปนิยามความหมายของการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่ม หมายถึง การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการดำเนินคดีแพ่งรูปแบบหนึ่ง โดยมีโจทก์เป็นตัวแทนคดีเป็นคู่ความในคดี โดยไม่ต้องได้รับการมอบหมายหรือมอบอำนาจจากสมาชิกกลุ่ม ซึ่งทำหน้าที่เป็นโจทก์ในดำเนินคดีแทนผู้เสียหายคนอื่น ๆ ทั้งหมด หรือที่เรียกว่า “สมาชิกกลุ่ม” (Class member) โดยตัวแทนกลุ่มจะต้องเป็นบุคคลผู้ที่ได้รับความเสียหายจากสถานการณ์เดียวกัน มีส่วนได้เสียเช่นเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม อันเกิดจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน อีกทั้งมีนายความเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีและได้รับ

⁵ เจษฎา นครขวาง, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.) 2559. หน้า 10.

⁶ นันทวัลย์ ภักดีศรีวงศ์, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีละเมิดลิขสิทธิ์ออนไลน์ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.) 2562. หน้า 28.

⁷ Harvard Law School, “Litigation : Class Action.” Accessed May 7, 2024.
<https://hls.harvard.edu/bernard-koteen-office-of-public-interest-advising/about-opia/what-is-public-interest-law/public-interest-worktypes/litigation-class-action/>

ค่าตอบแทนเมื่อชนะคดี และผลแห่งคำพิพากษาในคดีนั้นย่อมมีผลผูกพันทั้งตัวแทนและสมาชิกกลุ่มทุกคนโดยที่ไม่จำเป็นต้องเข้ามาเป็นคู่ความในคดี

1.2 วิวัฒนาการของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม สภาพเศรษฐกิจและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้เกิดระบบทุนนิยมแบบตลาดเสรีขึ้น การค้าขายเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐต้องเข้ามามีบทบาทในการควบคุมดูแลระบบเศรษฐกิจและสังคมจนเกิดการบริหารของรัฐในรูปแบบมวลรวม (mass-production) นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดการคุ้มครองสิทธิของประชาชน จากเดิมยึดหลักสิทธิของเอกชน (private right) ซึ่งประชาชนมีหน้าที่รักษาสีทธิของตนในทางแพ่ง หากเกิดข้อพิพาทขึ้น เอกชนจะต้องเป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาลด้วยตนเอง โดยรัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซง เปลี่ยนแปลงเป็นหลักการที่รัฐเป็นเจ้าของสิทธิ (public rights) ด้วยเหตุผลด้านประโยชน์สาธารณะ รัฐจึงต้องให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของเอกชนส่วนรวม เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน เมื่อเกิดการกระทำที่มีขอบและส่งผลต่อประชาชนหรือส่งผลต่อประโยชน์สาธารณะ ภาครัฐจะเข้ามาปกป้องดูแลผลประโยชน์ของประชาชน รวมถึงฟ้องคดีต่อผู้กระทำผิดเหล่านั้นแทนผู้เสียหาย จึงเรียกรูปแบบการดำเนินคดีลักษณะนี้ว่า การดำเนินคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะ (public interest litigation) แต่ทว่า การดำเนินคดีในลักษณะดังกล่าวกลับพบกับอุปสรรคในกรณีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก ซึ่งแต่ละคนได้รับความเสียหายในจำนวนที่ไม่มากพอที่จะจูงใจให้นำคดีขึ้นสู่ศาล จึงเกิดคดีลักษณะนี้ขึ้นน้อยมาก ยิ่งไปกว่านั้น การดำเนินคดีต่อศาลเพื่อให้ได้รับการเยียวยาสิทธิของตน เอกชนไม่มีสิทธิในดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นที่ได้รับความเสียหายภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันได้แต่อย่างใด⁸ ฉะนั้น เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น เอกชนแต่ละรายจะฟ้องคดีแยกต่างหากเป็นรายคดีไปเพียงเท่านั้น ซึ่งส่งผลให้เกิดการพิจารณาคดีที่ซ้ำซ้อนและผลของคำพิพากษาอาจมีความแตกต่างกันออกไป ทำให้กระบวนการยุติธรรมที่อาจไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงเกิดแนวคิดในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งให้มีการรับรองการดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากซึ่งอยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกัน เพื่อที่จะเยียวยาความเสียหายแก่บุคคลเหล่านั้นได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะสิทธิที่เป็นผลประโยชน์ได้เสียส่วนรวมของสังคมตามนโยบายของรัฐ เช่น กฎหมายสิ่งแวดล้อม กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น⁹ จึงเกิดการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากซึ่งถือเป็นกระบวนการพิจารณาคดีที่จะช่วยแก้ไขกระบวนการพิจารณาคดีที่ซ้ำซ้อนใน

⁸ สุชาติ งามะสุรีย์, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแรงงาน (นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2549. หน้า 68-69.

⁹ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2561. หน้า 68-69.

ปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน เพื่อช่วยลดปริมาณคดีในศาลและทำให้คำพิพากษาของคดีที่มีมูลคดีเดียวกันไม่ผิดเพี้ยนหรือแตกต่างกันอีกด้วย

เมื่อได้ทราบความหมายและวิวัฒนาการของการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ต่อไปจะทำการศึกษาถึงที่มาและแนวคิดของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยแยกตามระบบกฎหมาย 2 ระบบ คือ ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common law) และระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil law) เพื่อให้เห็นถึงแนวทาง รูปแบบวิธีการและลักษณะเฉพาะของระบบกฎหมายแต่ละระบบดังต่อไปนี้

1.3 ที่มาและแนวคิดของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law)

การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นรูปแบบการพิจารณาที่เกาแก่ของกลุ่มประเทศแองโกล-แซกซอน (Anglo-Saxons) เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ โดย the Court of Chancery ซึ่งได้รับอิทธิพลความคิดตามหลักความยุติธรรม (equity) โดยมีที่มาจากแนวทางที่ว่า ผู้ที่มีส่วนได้เสียอาจขอเข้ามาร่วมเป็นคู่ความในคดีได้ แต่หากมีผู้ที่มีส่วนได้เสียนั้นเป็นจำนวนมากจนไม่เป็นการสะดวกและอาจเกิดข้อยุ่งยากในการพิจารณาคดีแล้ว ศาลจะพิจารณาตามหลักการของการให้ดำเนินคดีแทนกัน โดยมีหลักเกณฑ์ว่า บุคคลนั้นจะต้องมีส่วนได้เสียที่เกิดขึ้นจากเรื่องเดียวกันและมีข้อเรียกร้องอย่างเดียวกันและต้องร้องขอเข้ามาเป็นคู่ความในคดีก่อน และคำขอให้ศาลมีคำตัดสินจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของคู่ความทุกคน แต่ทว่า หลักการดังกล่าวกลับทำให้การเข้ามาเป็นคู่ความในคดีเกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก และส่งผลให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างล่าช้า ดังนั้นศาลจึงได้นำหลักการดำเนินคดีที่เรียกว่า Representative Action หรือการดำเนินคดีแทนบุคคลจำนวนมากมาปรับใช้ และได้ขยายความให้คำพิพากษาผูกพันบุคคลอื่น ๆ นอกจากคู่ความในคดีและบุคคลเพียงหนึ่งคนอาจฟ้องคดีแทนบุคคลอื่นที่ตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกันได้ โดยในระยะแรกการดำเนินคดีแบบกลุ่มใช้ได้เฉพาะการฟ้องคดีที่เกี่ยวข้องกับการบัญชี (accounting) การประกาศสิทธิ (declaration) หรืองดเว้นกระทำการ (injunction)¹⁰ ส่วนการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนจำนวนมากยังไม่ได้รับการยอมรับแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีแบบแทนบุคคลอื่นจำนวนมากในประเทศอังกฤษยังไม่อาจบังคับใช้ได้อย่างเป็นทางการเท่าที่ควรและเกิดคดีในลักษณะนี้ขึ้นสู่ศาลเป็นจำนวนไม่มาก

สำหรับประเทศที่ใช้รูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้อย่างเป็นรูปธรรมและประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ตามแนวคิดให้เอกชนสามารถรวมตัวกันฟ้องคดีต่อ

¹⁰ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช) , 2561. หน้า 70-72.

ศาลเพื่อเยียวยาความเสียหายได้ ซึ่งถูกกำหนดไว้ใน Rule 23 แห่ง Federal Rules of Civil Procedure (FRCP) จนเกิดการบังคับใช้อย่างแพร่หลายทั้งในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี รวมถึงระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร เช่น ประเทศแคนาดา ประเทศออสเตรเลีย ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย เป็นต้น โดยลักษณะที่สำคัญ คือ การดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก โดยบุคคลเหล่านั้นจะเป็นสมาชิกกลุ่มได้นั้นจะต้องได้รับความเสียหายจากการกระทำที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเป็นอย่างเดียวกัน (common fact and common law) โดยวิธีการตั้งตัวแทนกลุ่มเพื่อกำหนดที่เป้นโจทก์ในการดำเนินคดีในศาลเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่ม และมีนายความฝ่ายโจทก์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวข้องกับคดีและเป็นผู้ออกเงินทรงแรงค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีตั้งแต่นั้นก่อนฟ้องคดีจนมีคำพิพากษาและการบังคับคดี และเมื่อชนะคดีนายความก็จะได้รับเงินรางวัลเพื่อเป็นแรงจูงใจในการดำเนินคดี¹¹ ยิ่งไปกว่านั้น กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกายังได้มีการกำหนดค่าเสียหายที่นอกเหนือจากความเสียหายที่แท้จริง หรือที่เรียกว่า ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) ขึ้นอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีได้รับอิทธิพลความคิดจากหลักความยุติธรรม และหลักสิทธิของเอกชน ซึ่งศาลจะพิจารณาหลักการของการให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยใช้หลักเกณฑ์ว่า บุคคลนั้นจะต้องมีส่วนได้เสียที่เกิดขึ้นจากเรื่องเดียวกันและมีข้อเรียกร้องอย่างเดียวกัน จึงจะสามารถรวมตัวกันฟ้องคดีต่อศาล กล่าวคือ บุคคลเหล่านั้นจะเป็นสมาชิกกลุ่มได้นั้นจะต้องได้รับความเสียหายจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเป็นอย่างเดียวกัน โดยมีตัวแทนกลุ่มทำหน้าที่เป้นโจทก์ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่ม และมีนายความเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวข้องกับคดีและได้รับเงินรางวัลตอบแทนเมื่อชนะคดี

1.4 ที่มาและแนวคิดของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law)

สำหรับการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก (Representative action) ที่ใช้เรียกกันในประเทศในระบบประมวลกฎหมายเกิดขึ้นภายหลังประเทศที่ใช้ระบบจารีตประเพณี ซึ่งให้ความสำคัญกับอำนาจหน้าที่ของรัฐในการเข้ามามีบทบาทคุ้มครองสิทธิของเอกชน เพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมและเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก โดยอาศัยหลักการคุ้มครองประโยชน์ของเอกชนโดยรัฐ ซึ่งรัฐมีหน้าที่รับผิดชอบหรือกระทำการใดเพื่อประโยชน์ของสาธารณชน โดยเฉพาะการ

¹¹ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช) , 2561. หน้า 72.

ปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของเอกชนจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำที่มีขอบตามหลักประโยชน์สาธารณะ (Public interest) กล่าวคือ ภารกิจหลักของรัฐหรือฝ่ายปกครอง คือการจัดทำกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะ มิใช่เพื่อประโยชน์ของเอกชนรายหนึ่งรายใด ภายใต้การบังคับใช้กฎหมายที่มีลักษณะพิเศษที่ให้อำนาจหน้าที่แก่รัฐ ซึ่งเป็นอำนาจฝ่ายเดียวของรัฐในการทำนิติกรรมฝ่ายเดียวที่มีผลบังคับกับบุคคลทั่วไป¹² กฎหมายจึงกำหนดให้รัฐดำเนินการปกป้องผลประโยชน์ต่าง ๆ โดยกระจายอำนาจหน้าที่ให้แก่หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องให้เป็นผู้ดำเนินคดีปกป้องผลประโยชน์แทนสมาชิกกลุ่ม และที่สำคัญแนวคิดดังกล่าวไม่รับรองหลักการให้เอกชนดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก รวมถึงการให้รางวัลตอบแทนของทนายความ¹³ อนึ่ง การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรจะเน้นไปที่บทบาทในองค์กรของรัฐที่จะเข้ามาช่วยเหลือกำกับดูแลผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก จึงเห็นได้ว่าหลักในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามระบบกฎหมายประมวลกฎหมาย และระบบจารีตประเพณี นั้นมีความแตกต่างหลายประการ ดังต่อไปนี้

ประการแรก หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มของระบบซีวิลลอว์หรือระบบประมวลกฎหมาย เมื่อเกิดการกระทำใด ๆ อันส่งผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมาก ระบบประมวลกฎหมายเห็นควรให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะเข้ามากำกับดูแลในการดำเนินการแก้ไขและเยียวยาปัญหาแทนเอกชน โดยปฏิเสธแนวคิดเกี่ยวกับหลักสิทธิของเอกชน ในการที่เอกชนสามารถดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นจำนวนมาก เนื่องจากรัฐมีอำนาจหน้าที่เข้ามาดูแลโดยผ่านหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องอยู่แล้ว ในขณะที่ระบบกฎหมายจารีตประเพณี ถือว่าส่วนได้เสียของเอกชนไม่เกี่ยวกับรัฐ แต่เป็นเรื่องของความต้องการของเอกชนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด และมีแนวคิดที่ว่าเอกชนควรจะปกป้องผลประโยชน์ตามสิทธิของตนด้วยตนเอง ดังนั้นเอกชนจึงต้องใช้สิทธินั้นด้วยตนเอง

ประการที่สอง แนวคิดในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ ซึ่งหมายถึงการกำหนดค่าเสียหายที่มากกว่าค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริงเพื่อชดเชยให้กับผู้เสียหาย นอกจากจะเป็นการลงโทษผู้กระทำผิดแล้ว ยังถือเป็นมาตรการป้องปรามมิให้มีการกระทำความผิดหรือเกิดการกระทำผิดในลักษณะเดียวกันซ้ำด้วย¹⁴ โดยในระบบประมวลกฎหมาย จะไม่มีการกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมไปจากค่าสินไหมทดแทนที่ตนควรจะได้ได้รับตามความเสียหายจริงแต่อย่างใด

¹² อนันต์ คงเครือพันธุ์, ประโยชน์สาธารณะในแง่มรดกคดีปกครอง. วารสารนิติศาสตร์ (2561, 3 กันยายน). หน้า 714.

¹³ วุฒิเดช พนิตชัยศักดิ์, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแรงงาน (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2561. หน้า 47-49.

¹⁴ ศักดา ธนิตกุล, การนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้กฎหมายไทย, (รายงานวิจัย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) 2555, หน้า 24.

ประการสุดท้าย ค่าจ้างว่าความของทนายความ ในระบบกฎหมายจารีตประเพณี ทนายความสามารถมีรายได้โดยคำนวณจากผลชนะของคดีได้ (Contingency Fees) ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจในการรักษาผลประโยชน์ให้กับลูกค้าของตน และถือเป็นรางวัลตอบแทนอันเกิดจากการลงทุนลงแรงดำเนินคดีไป แต่ระบบประมวลกฎหมายไม่ยอมรับวิธีการเช่นนี้ เพราะการกระทำดังกล่าวมีลักษณะในเชิงธุรกิจ และขัดต่อหลักจรรยาบรรณของทนายความ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศในระบบลายลักษณ์อักษรนั้นให้ความสำคัญกับอำนาจหน้าที่ของรัฐในการเข้ามาับบทบาทคุ้มครองสิทธิของเอกชน เพื่ออำนวยความสะดวกและเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก รัฐจะดำเนินการปกป้องผลประโยชน์โดยกระจายอำนาจให้แก่หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินคดีแทนเอกชน โดยไม่ยอมรับหลักการให้เอกชนดำเนินคดีแทนกัน รวมถึงไม่มีรางวัลตอบแทนให้แก่ทนายความ จึงเห็นได้ว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศในระบบลายลักษณ์อักษรจะเน้นไปที่บทบาทในองค์กรของรัฐเป็นสำคัญในการดำเนินการแทนผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก

1.5 วัตถุประสงค์การดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ในปัจจุบันรูปแบบการดำเนินคดีมีปัญหาที่เกิดขึ้นและมีความซับซ้อนทั้งในแง่ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย จึงทำให้การดำเนินคดีที่มีผู้เกี่ยวข้องในจำนวนมากขึ้น ซึ่งการนำการดำเนินกระบวนการที่มีอยู่แต่เดิมมาใช้ มักจะเป็นรูปแบบการดำเนินคดีที่ใช้กับการโต้แย้งสิทธิในคดีซึ่งมีจำนวนบุคคลเป็นคู่พิพาทไม่มากนัก ซึ่งต่างจากข้อเท็จจริงหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มีจำนวนผู้เสียหายเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก แม้จะมีกระบวนการพิจารณาโดยการเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมกันหรือมอบอำนาจให้ฟ้องคดีแทน หรือการแยกไปฟ้องเป็นรายคดีก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติและในทางกฎหมายมีความยุ่งยากและไม่สะดวก เป็นการเพิ่มภาระต่อคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งในเรื่องของค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เสียเวลาและแรงงานในการดำเนินคดี จะก่อให้เกิดการดำเนินคดีเดียวกันซ้ำกันและอาจส่งผลให้เกิดคำพิพากษาของศาลแตกต่างกัน นำมาสู่ความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมโดยมีสิทธิหรือประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคลเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน (Common interest) ดังนั้น จึงเกิดแนวคิดที่จะปรับเปลี่ยนกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งให้สอดคล้องกับการดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน โดยใช้วิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิเศษเพื่ออำนวยความสะดวกในการพิจารณาคดีให้สอดคล้องกับรูปคดีที่เรียกว่า “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class action lawsuit)” ในคดีที่มีปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน และเป็นคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก โดยที่ผู้เสียหายแต่ละรายไม่จำเป็นต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลให้พิจารณาเป็นรายคดี ทำให้เป็นการประหยัดเวลาและทรัพยากรบุคคล อันเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาการฟ้องคดีที่ซ้ำซ้อนในประเด็นเดียวกัน เพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวก เนื่องจาก การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ให้ความคุ้มครองบุคคลหลายคนที่จะได้รับ

การเยียวยาสิทธิในผลทางกฎหมายอย่างเดียวกัน (Protection of parties from inconsistent obligation)¹⁵ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญต่อกรณีที่สมาชิกของกลุ่มเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อย ซึ่งการดำเนินคดีแพ่งด้วยตนเองย่อมต้องเกิดภาระค่าใช้จ่ายที่มาก จนทำให้ผู้เสียหายเพียงเล็กน้อยไม่ประสงค์จะดำเนินคดีเพื่อเยียวยาสิทธิของตน และสมาชิกของกลุ่มคนอื่น ๆ ก็ไม่สามารถดำเนินคดีได้ด้วยตนเอง เพราะค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการดำเนินคดีนั้นอาจจะมีจำนวนมากกว่าความเสียหายที่อาจจะได้รับ การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงครอบคลุมการให้ความคุ้มครองและเยียวยาสิทธิแก่ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อย หรือเป็นรายย่อย ๆ ให้มีโอกาสได้รับการเยียวยาความเสียหายด้วยผลของคำพิพากษาที่สามารถพิจารณาไปเป็นคดีเดียวกันในคราวเดียวกันได้

กล่าวโดยสรุป การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีวัตถุประสงค์แก้ไข้ปัญหาข้อกฎหมายและปัญหาข้อเท็จจริงของคดีในปัจจุบันที่มีความเสียหายเป็นวงกว้าง ทำให้เกิดผู้เสียหายจำนวนมากจากเหตุการณ์นั้น ๆ ได้ สามารถได้รับการพิจารณาในคราวเดียว ซึ่งในคดีการแข่งขันทางการค้านั้นจะเห็นได้ว่ามีผู้บริโภคหรือผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะด้วยพฤติกรรมการใช้อำนาจเหนือตลาดที่ไม่เป็นธรรม การควบรวมกิจการหรือครอบงำกิจการ การตกลงร่วมกันผูกขาด ลด จำกัด การแข่งขัน ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทางกฎหมายของรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังนั้น จากวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มดังกล่าว จึงสามารถนำไปปรับใช้กับคดีการแข่งขันทางการค้าที่มีผู้เสียหายจำนวนมากได้

1.6 หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีหลักกฎหมายที่รับรองและสนับสนุนหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังนี้

1.6.1 หลักอำนาจฟ้องคดี (The right of action)

เป็นหลักการที่มาจากกฎหมายแพ่งที่ได้วางหลักไว้ว่า บุคคลที่จะเสนอคดีต่อศาลได้นั้นต้องเป็นบุคคลที่มีสิทธิตามกฎหมาย ฉะนั้น การนำคดีแพ่งมาฟ้องต่อศาล โจทก์ต้องมีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า โจทก์เป็นผู้มีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองและเยียวยาตามกฎหมายของรัฐ เมื่อมีการโต้แย้งสิทธิระหว่างเอกชนด้วยกันเองเกิดขึ้น รัฐจะเข้ามาควบคุมดูแลข้อพิพาทนั้น¹⁶ ซึ่งมีเจตนารมณ์เพื่อไม่ให้เอกชนใช้สิทธิบังคับแก่กัน โดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายและเป็นไปตามกระบวนการยุติธรรมที่เอกชนไม่อาจจะก่อขึ้นเองตามอำเภอใจ เมื่อมีสิทธิในการฟ้องคดีเกิดขึ้นแล้ว

¹⁵ นันทวัลย์ ภัคดีศรีวงศ์, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีละเมิดลิขสิทธิ์ออนไลน์ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.) 2562. หน้า 20-22.

¹⁶ รชฎ บุญสินสุข, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) กรุงเทพฯ : หน้า 15.

คู่ความมีอำนาจเต็มที่ในการต่อสู้คดี สำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มบุคคลที่เป็นตัวแทนกลุ่มจึงต้องมีคุณสมบัติและความสามารถเพียงพอในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการดำเนินคดีแทน จนมีคำพิพากษาเพื่อก่อให้เกิดผลผูกพันระหว่างคู่ความต่อไป¹⁷

สำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มถือเป็นการนำเสนอคดีรูปแบบหนึ่งขึ้นสู่ศาลตามหลักอำนาจฟ้องคดี แต่การจะนำเสนอคดีแบบกลุ่มนั้นต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า กลุ่มบุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้มีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาตามกฎหมายที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกันและมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน และศาลจะต้องพิจารณาความเกี่ยวพันกันของโจทก์และสมาชิกกลุ่มว่าเป็นการสะดวกหรือไม่ที่จะให้ศาลรับพิจารณาคดีนั้นเข้าไว้ในครั้งเดียวเพื่อประโยชน์แห่งคู่ความศาล และสมาชิกกลุ่ม อย่างไรก็ตาม หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่ากลุ่มบุคคลดังกล่าวไม่มีคุณสมบัติอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว บุคคลเหล่านั้นก็ไม่อาจใช้สิทธิในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้แต่อย่างใด

1.6.2 หลักการโต้แย้งหรือคัดค้านการต่อสู้คดี

หลักการโต้แย้งหรือคัดค้านการต่อสู้คดีมีหลักการว่า ในคดีที่มีข้อพิพาทคู่ความทั้งสองฝ่ายต่างมีสิทธิยกข้อกล่าวอ้างและข้อต่อสู้ประกอบกับพยานหลักฐานของตนโดยอิสระ และคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งก็มีโอกาสโต้แย้งต่อสู้ในทุกประเด็นของคดีได้เช่นกัน โดยหลักการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหลักประกันว่าคู่ความจะสามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ดังนั้น เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายได้ต่อสู้คดีกันตามสิทธิดังกล่าวแล้ว ย่อมต้องผูกพันตนต่อคำพิพากษา เพราะคำพิพากษานั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากการต่อสู้กันของคู่ความ โดยมีหลักเกณฑ์ระหว่างคู่ความ กล่าวคือ คู่ความแต่ละฝ่ายมีหน้าที่ที่จะต้องทำให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีโอกาสได้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับคดีของฝ่ายตนโดยละเอียด รวมถึงข้อเท็จจริงและประเด็นแห่งคดี เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิหาข้อโต้แย้งและแสดงพยานหลักฐานเพื่อหักล้างในคดีภายในระยะเวลาที่สมควร¹⁸

ทั้งนี้ นอกจากหลักการโต้แย้งหรือคัดค้านการต่อสู้คดีแล้ว ยังมีหลักทั่วไปของกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม คือ หลักฟังความสองฝ่าย โดยมีหลักการว่า หากศาลจะต้องพิจารณาคดีโดยฟังความข้างเดียวและไม่เปิดโอกาสให้คู่ความแต่ละฝ่ายได้โต้แย้งต่อสู้คดีกันแล้ว ย่อมจะไม่เกิดการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม อีกทั้งทำให้ศาลเองมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจตัดสินคดีไม่ครบถ้วนรอบด้าน หรืออาจเอนเอียงไปทางคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

¹⁷ นันทวัลย์ ภัคดีศรีวงศ์, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีละเมิดลิขสิทธิ์ออนไลน์ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.) 2562. หน้า 22-23.

¹⁸ นันทวัลย์ ภัคดีศรีวงศ์, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีละเมิดลิขสิทธิ์ออนไลน์ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.) 2562. หน้า 24-25.

และมีโอกาสที่จะตัดสินคดีโดยผิดพลาด ในยุคสมัยใหม่ยังคงมีการนำหลักนี้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และอนุสัญญาระหว่างประเทศ เช่น สิทธิของคู่ความในการได้รับการแจ้งว่ามีการฟ้องคดีต่อตนและได้รับการแจ้งเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณา สิทธิที่จะไม่ถูกผูกพันโดยคำพิพากษาที่ตนมิได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดี ซึ่งการนำไปใช้กับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ ก็ยังต้องนำสิทธิในการได้รับฟังความทั้งสองฝ่ายมาใช้ให้เหมาะสมตามพฤติการณ์ กล่าวคือ การต้องมีตัวแทนในการดำเนินคดีที่มีความสามารถในการคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดี เป็นต้น¹⁹ โดยจากหลักการข้างต้น สามารถนำมาพิจารณาเป็นหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ดังต่อไปนี้

(1) การเปิดโอกาสให้คู่ความทั้งฝ่ายตนและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบข้อเท็จจริงและประเด็นแห่งคดี รวมถึงบอกกล่าวให้ทราบถึงสิทธิในการดำเนินคดีที่มีความสำคัญ เช่น การถอนฟ้อง การทำสัญญาประนีประนอมยอมความ เป็นต้น ต้องกระทำโดยตัวแทนกลุ่มในการบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มแต่ละบุคคลให้ได้ทราบว่าเพราะโจทก์อยู่ในฐานะของตัวแทนกลุ่ม และมีหน้าที่ในการดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มทุกคน ฉะนั้น ตัวแทนกลุ่มจะต้องบอกกล่าวโดยให้ข้อมูลและข้อเท็จจริงอย่างเพียงพอเพื่อให้สมาชิกกลุ่มแต่ละคนสามารถจะตัดสินใจได้ว่า ควรจะให้โจทก์ตัวแทนกลุ่มในการดำเนินคดีหรืออาจแสดงเจตนาออกจากกลุ่ม

(2) หากข้อมูลและข้อเท็จจริงที่สมาชิกกลุ่มได้รับจากมาจากตัวแทนกลุ่ม มีสมาชิกกลุ่มบางคนไม่เห็นด้วยหรือเห็นว่าไม่เป็นตามความประสงค์ของตน บุคคลนั้นสามารถออกจากกลุ่มได้ด้วยการแสดงเจตนาออกจากกลุ่มภายในระยะเวลาพอสมควรที่กำหนดไว้ได้

1.6.3 หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาหรือหลักความเป็นที่สุดและเสร็จเด็ดขาดของคำพิพากษา (res judicata)

เมื่อเกิดข้อพิพาทกันจนนำคดีขึ้นสู่ศาลแล้ว ศาลมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีด้วยความยุติธรรม เป็นกลาง ปราศจากอคติ คู่ความในคดีจะต้องยอมรับและปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลด้วย โดยไม่มีสิทธิโต้แย้งใด ๆ ในคำพิพากษา เว้นแต่จะมีการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาต่อศาลระดับสูงต่อไป ซึ่งจะต้องไม่ขัดกับหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้²⁰ อย่างไรก็ตาม เมื่อศาลสูงได้พิจารณาคดีและมีคำพิพากษาแล้ว คู่ความก็ยังคงต้องยอมรับและปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยไม่มีสิทธิโต้แย้งอีก เพราะคำพิพากษาของศาลนั้นย่อมผูกพันคู่ความในคดีเสมอ

¹⁹ วรณชัย บุญบำรุง, หลักทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาคความแพ่งกับหลักสิทธิมนุษยชน. (เอกสารวิชาการส่วนบุคคล วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.)

²⁰ นันทวัลย์ ภักดีศรีวงศ์, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีละเมิดลิขสิทธิ์ออนไลน์ (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.) 2562. หน้า 25-26.

และคู่ความที่จะผูกพันในผลของคำพิพากษาได้จะต้องเป็นคู่ความที่โต้แย้งสิทธิกันในคดี จากการนำข้อกล่าวอ้างหรือข้อต่อสู้ ตลอดจนพยานหลักฐานต่าง ๆ มาแสดงให้ศาลเห็นเป็นที่ประจักษ์ หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษามีวัตถุประสงค์เพื่อการห้ามคู่ความเดียวกันในคดีก่อนฟ้องร้องคดีใหม่ในมูลแห่งคดีเดียวกัน เพื่อศาลจะไม่ต้องพิจารณาในประเด็นแห่งคดีเดียวกันที่มีคู่ความเดียวกัน และมีผลประโยชน์เดียวกันซ้ำอีก โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณา ได้แก่ คดีแรกนั้นมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ซึ่งศาลได้ตัดสินในประเด็นแห่งคดีแล้ว โดยที่ข้อเรียกร้องในคดีแรกและคดีที่สองนั้นเป็นเรื่องเดียวกัน รวมถึงคู่ความในคดีแรกและคดีที่สองเป็นคู่ความเดียวกัน²¹ และเมื่อมีคำพิพากษาแล้วคำพิพากษานั้นย่อมผูกพันเฉพาะคู่ความเสมอ²²

หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษามีความสำคัญต่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างยิ่ง โดยได้ขยายขอบเขตการให้ความคุ้มครอง ความหมายของคำว่า "คู่ความ" ให้รวมไปถึงสมาชิกกลุ่มแต่ละคนที่ได้รับการดำเนินคดีแทนด้วย แม้การดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นจะกระทำโดยตัวแทนกลุ่มซึ่งทำหน้าที่ในการดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นหรือสมาชิกกลุ่มภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน โดยไม่ได้มีการมอบอำนาจหรือมอบหมายให้ดำเนินคดี แต่ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีเพียงตัวแทนกลุ่มเท่านั้นที่เป็นคู่ความในคดี แต่ตัวแทนกลุ่มถือเป็นผู้ดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มทุกคนในการรักษาผลประโยชน์ของตนเองและกลุ่มในทางคดี ถือเป็นเสมือนเป็นการดำเนินคดีแทนบุคคลหลายคนโดยที่สมาชิกกลุ่มนั้นจะต้องผูกพันตนโดยผลของคำพิพากษา และผลของคำพิพากษาย่อมมีผูกพันตัวแทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่มทุกคน โดยที่สมาชิกกลุ่มไม่จำเป็นต้องเข้ามาเป็นคู่ความในคดีแต่อย่างใด

2. การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา

ในการศึกษาการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบจารีตประเพณี ผู้ศึกษาจะทำการศึกษารูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาถือเป็นประเทศต้นแบบของระบบกฎหมายจารีตประเพณีที่มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม กฎหมายวิธีพิจารณาของประเทศไทยได้บัญญัติหลักกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ใน Rule 23 ของ Federal Rule of Civil Procedure (FRCP) ซึ่งถูกใช้ทั้งศาลในระดับ

²¹ สุชาติ วามะสุรีย์, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแรงงาน (นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) , 2549. หน้า 80.

²² กิตติพงษ์ จิตสว่าง โสภิต, ผลผูกพันของคำพิพากษาในคดีแพ่ง : การศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145. (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 18.

สหพันธรัฐ (Federal Court) และศาลมลรัฐ (State Court) ที่ยอมรับแนวคิดของการดำเนินคดีแบบกลุ่มและนำมาใช้อย่างแพร่หลายในหลายประเทศ โดยจะได้ทำการศึกษาในเรื่องที่มา วัตถุประสงค์ และหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม รวมถึงผลผูกพันของคำพิพากษา

2.1 ความรู้เบื้องต้นของการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้นำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้อย่างในปี ค.ศ. 1938 โดยหลักการสำคัญ คือ การดำเนินคดีเป็นรายบุคคลแยกเป็นรายคดีมีความเป็นไปได้ ซึ่งการดำเนินคดีแบบกลุ่มใช้ได้ทั้งโจทก์และจำเลย แต่ส่วนใหญ่มักนำมาใช้กับกรณีที่มีโจทก์จำนวนมาก โดยมีโจทก์เป็นตัวแทนกลุ่ม (Class representative) และมีนายความของกลุ่ม (Class counsel) ทำหน้าที่ในการดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่ม ทั้งนี้ เดิมการกำหนดลักษณะของคดีที่สามารถจะดำเนินคดีแบบกลุ่มได้นั้นยังไม่มี ความชัดเจน ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของศาล ซึ่งผู้ใช้กฎหมายมีความพยายามที่จะแบ่งการดำเนินคดีแบบกลุ่มออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบโดยตรง (True) รูปแบบผสม (Hybrid) และรูปแบบโดยอ้อม (Spurious) ตามกฎของ Rule 23 แห่ง FRCP²³ ซึ่งในรูปแบบโดยตรงและผสมจะมีผลให้สมาชิกกลุ่มทุกคนผูกพันในคำพิพากษา ส่วนรูปแบบโดยอ้อมกลับมีข้อจำกัดในทางปฏิบัติให้คำพิพากษานั้นไม่มีผลไปถึงบุคคลอื่นที่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความ คำพิพากษาจะผูกพันสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้มาศาล แต่ร้องสอดเข้ามาและยอมรับที่จะผูกพันตนในคำพิพากษานั้นด้วยการดำเนินคดีในลักษณะดังกล่าวกลับไม่มีการแยกแยะความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างรูปแบบต่าง ๆ ขาดการกำหนดวิธีการในการดำเนินการอื่น ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของการบอกกล่าวแจ้งข้อมูลให้แก่สมาชิกกลุ่มทราบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคำสั่งหรือคำพิพากษา และผลผูกพันของคำพิพากษายังมีความเคลือบคลุม รวมถึงศาลกลับมีบทบาทในเชิงรับมากเกินไป มิได้เข้ามาพิจารณาตรวจสอบการดำเนินคดีอย่างทั่วถึง จึงไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ต่อมา ในปีค.ศ. 1966 Rule 23 แห่ง FRCP จึงได้ทำการยกเลิกรูปแบบ 3 รูปแบบข้างต้น แล้วกำหนดวิธีการในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยเฉพาะที่ให้ความสำคัญกับเรื่องความเป็นธรรมและการทำหน้าที่แทนกันอย่างเหมาะสม รวมถึงกำหนดให้คำพิพากษามีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนไม่ว่าจะมีผลเป็นคุณหรือเป็นผลร้ายแก่สมาชิกก็ตาม รวมถึงให้ความสำคัญในการแสดงให้ศาลเห็นว่าองค์ประกอบในการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้ไปอย่างถูกต้องและครบถ้วน ศาลจึงจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

²³ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช) , 2561. หน้า 70-72.

2.2 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา

สำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มตาม FRCP มีลักษณะที่สำคัญ ประการแรก คือ สมาชิกในกลุ่มมีจำนวนมากจนไม่สามารถเข้ามาเป็นคู่ความในคดีได้ครบทุกคน ประการต่อมา ผู้เสียหายเหล่านี้จะต้องได้รับความเสียหายจากการกระทำที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน (common law and common fact) ประการที่สาม ตัวแทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่มต้องมีข้อเรียกร้องเป็นอย่างเดียวกัน และประการสุดท้าย คือ การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องมีการพิจารณาแต่งตั้งตัวแทนกลุ่มที่มีตัวตนจริงและมีความเหมาะสมเพียงพอที่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่มได้ ตาม Rule 23 (a) (1) – (4) แห่ง FRCP โดยศาลจะคอยตรวจสอบคุณสมบัติและความสามารถของตัวแทนสมาชิกกลุ่มอยู่เสมอ เพื่อความเป็นธรรมของสมาชิกกลุ่ม²⁴ นอกจากนี้ ยังมีทนายความของสมาชิกกลุ่มเข้าร่วมการดำเนินคดีหลายคนเช่นเดียวกับจำนวนสมาชิกกลุ่มที่มีจำนวนมาก ซึ่งในทางปฏิบัติศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญต่อทนายความของกลุ่มมาก เนื่องจากทนายความเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายและมีส่วนสำคัญในการปกป้องและรักษาผลประโยชน์ลูกความ มีหน้าที่ในการรวบรวมข้อเท็จจริงและแสวงหาพยานหลักฐานอันเกี่ยวข้องกับคดี เป็นผู้ออกเงินทอรองจ่ายในการดำเนินการต่างๆ อนึ่ง ก่อนการฟ้องคดีทนายความฝ่ายโจทก์จะจัดทำบัญชีทะเบียนสมาชิกกลุ่มโดยรวบรวมข้อมูลของสมาชิกกลุ่มเพื่อประกอบการพิจารณาว่า คดีนั้นมีจำนวนสมาชิกกลุ่มมากน้อยเพียงใด และคุ้มค่ากับการลงทุนในการดำเนินคดีหรือไม่ ซึ่งบัญชีทะเบียนสมาชิกกลุ่มจะนำไปใช้ในชั้นพิจารณาประกอบกับเรื่องเสียหายและการยื่นคำร้องขอชำระหนี้²⁵ และที่สำคัญประเทศสหรัฐอเมริการมีจุดเด่นในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม คือ การมีเงินรางวัลตอบแทนให้แก่ทนายความ ยิ่งไปกว่านั้น Rule 23 แห่ง FRCP ยังเพิ่มบทบาทของศาลในเชิงรุกมากขึ้น กล่าวคือ ศาลมีอำนาจในการไต่สวนการดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่มชี้แนะแนวทางและหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

กฎหมายประเทศอเมริกา ได้แบ่งประเภทของคดีที่มีความเหมาะสมเพียงพอในการจะอนุญาตให้ใช้วิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ 1 ตาม Rule 23 (b)(1) คือ คดีซึ่งหากแยกพิจารณาโดยสมาชิกรายบุคคลเป็นรายคดี ย่อมจะทำให้เกิดความเสียหายได้²⁶ ประเภทที่ 2 ตาม Rule 23 (b)(2) เป็นคดีซึ่งคู่ความฝ่ายตรงข้ามได้กระทำการหรือปฏิเสธที่จะกระทำการในเรื่องที่ใช้บังคับต่อกัน อันทำให้ศาลต้องมีคำสั่งห้ามหรือออกคำสั่งบังคับในรูปแบบ

²⁴ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2561. หน้า 23.

²⁵ วรณชัย บุญบำรุง ธนภุต วรปรัชญากุล พลรบและเรวดี ขวัญทองยิ้ม, หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 2, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน พิมพ์ครั้งที่ 2 กรกฎาคม, 2554), หน้า 344.

²⁶ Federal Rules of Civil Procedure Rule 23(b)(1).

เดียวกันต่อกลุ่มทั้งหมด²⁷ และประเภทที่ 3 ตาม Rule 23 (b)(3) เป็นรูปแบบคดีซึ่งมีปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายของกลุ่มที่มีความสำคัญมากกว่าปัญหาของสมาชิกเป็นรายบุคคล และการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดในการนำมาใช้พิจารณาคดีและโต้แย้งได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ²⁸ อันมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

2.2.1 การยื่นคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การจะขออนุญาตใช้วิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาล ผู้เสียหายจะต้องดำเนินการยื่นฟ้อง โดยยกข้อกล่าวอ้างของตนเองและข้ออ้างของกลุ่ม พร้อมทั้งยื่นคำขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยจะยื่นไปพร้อมกับคำฟ้องหรือยื่นภายหลังก็สามารถทำได้ เพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งผู้เสียหายหรือโจทก์จะต้องยื่นเอกสารและหลักฐานประกอบคำขอให้อยู่ในเงื่อนไขของหลักเกณฑ์ที่ศาลเห็นสมควรจะสั่งอนุญาตตาม Rule 23 (b) (1) หรือ (2) หรือ (3) และมีหน้าที่นำสืบให้ศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงในคำขอดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของ Rule 23 (a)

2.2.2 การจัดกลุ่มและคุณสมบัติในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

การจัดกลุ่มกับการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี คือ การจัดการกลุ่มให้อยู่ในลักษณะที่ง่ายต่อการพิจารณาคดีของศาล และอธิบายให้ชัดเจนว่าสมาชิกกลุ่มแต่ละคนได้รับความเสียหายมากน้อยเพียงใด พอที่จะสามารถประกอบกับคำถามจากศาลสามารถเกี่ยวเนื่องและครอบคลุมเรื่องของสมาชิกกลุ่มจำนวนมากได้ เพื่อให้ศาลสามารถพิจารณาพิพากษาได้ในครั้งเดียว หากการรวมกลุ่มนั้นไม่สามารถทำให้การพิจารณาคดีนั้นดำเนินไปได้โดยง่าย ซึ่งโจทก์จะต้องอธิบายลักษณะของกลุ่มให้เป็นไปในทิศทางที่ศาลจะสามารถพิจารณาพิพากษาได้ในครั้งเดียวให้ได้รับความเป็นธรรมทั้งกลุ่ม

โจทก์หรือตัวแทนกลุ่มเป็นมีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งจะต้องได้รับความเสียหายจากการกระทำที่มีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน อีกทั้งตัวแทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่มต้องมีข้อเรียกร้องเป็นอย่างเดียวกัน และการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องมีการพิจารณาแต่งตั้งตัวแทนกลุ่มที่มีความเหมาะสมเพียงพอที่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่มได้โดยมีหลักเกณฑ์ใน Rule 23(b) ดังต่อไปนี้²⁹

²⁷ Federal Rules of Civil Procedure Rule 23(b)(2).

²⁸ Federal Rules of Civil Procedure Rule 23(b)(3).

²⁹ รชฎ บุญสินสุข, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบอบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) กรุงเทพฯ : หน้า 4.

1) คุณสมบัติของโจทก์และสมาชิกกลุ่ม

ตัวแทนกลุ่มเป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของตนและสมาชิกกลุ่มให้ได้รับการเยียวยาสิทธิบนพื้นฐานทางกฎหมายเดียวกัน กล่าวคือ ข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของสมาชิกกลุ่มต้องเป็ นอย่างเดียวกัน เนื่องจากผลของคำพิพากษาผูกพันถึงสิทธิของสมาชิกกลุ่มที่มีได้เป็นคู่ความด้วย³⁰ ซึ่ง ศาลจะเป็นผู้พิจารณาคุณสมบัติของตัวแทนกลุ่ม โดยศาลจะทำการไต่สวนถึงความสามารถของ ตัวแทนกลุ่มว่ามีคุณสมบัติเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งตัวแทนกลุ่มจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนมี ความสามารถที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้ เพื่อเป็นหลักประกันผลประโยชน์ของ สมาชิกกลุ่มให้ได้รับความคุ้มครองอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ³¹ สำหรับแนวทางในการพิจารณา คุณสมบัติดังกล่าวนี้ไม่มีบทบัญญัติกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ แต่มีแนวบรรทัดฐานตามคำพิพากษา วางหลักการพิจารณาไว้ ดังต่อไปนี้

ประการแรก ตัวแทนกลุ่มจะต้องไม่มีความขัดแย้งทางผลประโยชน์หรือ เรื่องขัดแย้งอื่นอันเป็นผลเสียต่อการดำเนินคดีระหว่าง ตัวแทนกลุ่ม ทนายความและสมาชิกกลุ่ม

ประการที่สอง ตัวแทนกลุ่มจะต้องมีเจตนาที่จะฟ้องคดีเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มตลอดระยะเวลาในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

สำหรับจำนวนสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่ได้มีหลักเกณฑ์ตายตัวว่าจะต้องมีจำนวนสมาชิกกลุ่มมากน้อยเพียงใด หากสมาชิกในกลุ่มมีจำนวนน้อยย่อมไม่อาจ ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ส่วนใหญ่ศาลจะมีแนวทางว่าจะให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มเมื่อมีจำนวนสมาชิก มากกว่า 40 คน และที่สำคัญคดีนั้นจะต้องมีความซับซ้อนเพียงพอที่จะนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบ กลุ่มมาใช้ได้ดีกว่าการดำเนินคดีแบบปกติ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีผู้เสียหายจำนวนมาก แต่หากลักษณะ คดีนั้นไม่ได้มีความซับซ้อนมากพอ ศาลก็อาจไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม³² สิ่งสำคัญ คือ ศาลจะ พิจารณาว่าการรวมตัวเพื่อฟ้องร้องคดีแพ่งสำมนั้นเกิดความไม่สะดวกหรือเป็นไปได้ยากในทาง ปฏิบัติหรือไม่ ฉะนั้น หากเป็นการฟ้องดำเนินคดีแบบกลุ่มมีความสะดวกกว่าและสามารถแก้ไขปัญหา ให้แก่ผู้เสียหายจำนวนมากได้ดีกว่าคดีแพ่งสำมนั้น ศาลก็จะมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

2) คุณสมบัติของทนายความ

ประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญต่อทนายความ เนื่องจาก ทนายความเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีและบุคคลผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมาย

³⁰ Federal Rules of Civil Procedure Rule 23(a)(4).

³¹ รชฎ บุญสินสุข, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบกกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ (วิทยานิพนธ์ นิ ตศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.)กรุงเทพฯ : หน้า 34-36.

³² นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาววิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช) , 2561. หน้า 29.

และทำหน้าที่ปกป้องและรักษาผลประโยชน์ลูกความ โดยการรวบรวมข้อเท็จจริงและแสวงหาพยานหลักฐานอันเกี่ยวข้องกับคดี และมีเงินรางวัลตอบแทนให้แก่ทนายความเพื่อเป็นแรงจูงใจในการดำเนินคดี

3) การออกจากความเป็นสมาชิกกลุ่ม

มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยใช้ระบบ opt-out กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มทุกคนจะต้องผูกพันตามคำพิพากษาในคดี หากไม่ประสงค์ที่จะผูกพันตนตามคำพิพากษา ผู้นั้นจะต้องแสดงความประสงค์ขอยกออกจากกลุ่ม (opt-out) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มจะได้ทราบถึงสิทธิของตนและมีโอกาสได้ตัดสินใจว่าจะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มหรือไม่ หรือจะแสดงความประสงค์ออกจากกลุ่มภายในระยะเวลาที่กำหนด³³ ทั้งนี้ คำบอกกล่าวจะต้องมีรายละเอียดข้อเรียกร้องอันเป็นสาระสำคัญในการตัดสินที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มและถูกผูกพันในคำพิพากษาอันถึงที่สุด

2.2.3 เกณฑ์การอนุญาต

ตาม Rule 23 (b)(3) แห่ง FRCP ศาลจะเป็นผู้พิจารณาว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะสะดวกกว่าการดำเนินคดีแพ่งสามัญ โดยการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะสามารถรักษาประโยชน์ได้ดีกว่าหรือจะสามารถแก้ไขปัญหาความซ้ำซ้อนหรือความยุ่งยากในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล โดยศาลจะพิจารณาเงื่อนไขในการอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มสามารถนำไปปรับใช้กับกฎหมายสารบัญญัติได้ทุกประเภท เช่น กฎหมายการแข่งขันทางการค้า กฎหมายหลักทรัพย์ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายแรงงาน กฎหมายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แต่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล เมื่อศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงในคำร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดและเป็นที่น่าพอใจแก่ศาลว่าคดีมีความเหมาะสมที่จะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มตามหรือไม่ ตาม Rule 23(b)40³⁴

2.2.4 ผลของคำพิพากษา

สำหรับการพิพากษาและการกำหนดค่าเสียหายตาม Rule 23 (c) (3) แห่ง FRCP กำหนดให้ผลแห่งคำพิพากษาผูกพันตัวแทนและสมาชิกกลุ่มทุกคน โดยมีมุ่งปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกัน มิได้คำนึงถึงปัญหาเฉพาะรายบุคคล ซึ่งคำพิพากษาจะมีผลผูกพันต่อสมาชิกกลุ่มผู้ที่ได้รับหนังสือบอกกล่าวตาม Rule 23 (c) (2) และไม่ได้แสดงเจตนาขอยกออกจากกลุ่ม อย่างไรก็ตาม Rule 23 (b)(1)(B) คำพิพากษาในคดีที่มีผลให้จำเลยแพ้คดีและให้ชดใช้เยียวยาความเสียหาย

³³ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช) , 2561. หน้า 30.

³⁴ รชฎ บุญสินสุข, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบกกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.)กรุงเทพฯ : หน้า 4.

แก่ผู้เสียหายแต่ละคนอาจมีจำนวนความเสียหายมากน้อยไม่เท่ากัน ทั้งนี้ หากค่าเสียหายที่จำเลยต้องชำระนั้นมีจำนวนเกินกว่าทรัพย์สินที่มีอยู่ของจำเลย ศาลอาจใช้ดุลพินิจโดยคำนึงถึงเรื่องสภาพเศรษฐกิจโดยรวมเป็นสำคัญกว่าค่าพิพาทฯ ให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายอย่างจำกัด เพื่อป้องกันไม่ให้จำเลยตกเป็นบุคคลล้มละลาย³⁵

2.2.5 รางวัลนายความ

กฎหมายของสหรัฐอเมริกากำหนดให้คิดค่าทนายความ 2 วิธีการ ดังนี้

1) วิธีการกำหนดค่าทนายความตามผลของคดี (Contingent Fee)

สำหรับวิธีการกำหนดค่าทนายความตามผลของคดีจะคิดเป็นจำนวนไม่แน่นอน โดยคิดเป็นสัดส่วนจากจำนวนเงินที่ลูกความจะได้รับจากการตกลงยอมความกัน หรือจากการฟ้องร้อง ซึ่งวิธีนี้หากลูกความแพ้คดีก็ไม่ต้องจ่ายค่าจ้างทนายความในการว่าความ

2) วิธีการกำหนดค่าทนายความแบบอัตราเดียวตายตัว (The Flat Fee หรือ Fixed Fee)

วิธีการดังกล่าวทนายความจะเรียกค่าว่าความจากลูกความเป็นจำนวนเงินที่แน่นอน โดยไม่เปลี่ยนแปลงไปตามผลของคดี³⁶ โดยไม่คำนึงถึงผลแพ้ชนะของคดีแต่อย่างใด

กล่าวโดยสรุป การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา มีหลักการคือ การให้สิทธิบุคคลหลายคนสามารถฟ้องคดีเพื่อรักษาสิทธิของตนและสมาชิกกลุ่ม โดยมีข้อเท็จจริงและขอกฎหมายเดียวกัน ซึ่งการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาการฟ้องคดีร่วมกันในกรณีที่มีผู้ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมากและการฟ้องร้องคดีแพ่งสามัญจะเป็นไปได้ยากหรือไม่สามารถอำนวยความสะดวกต่อผู้เสียหายได้ และแก้ไขปัญหาให้คำพิพากษาของศาลมีความสอดคล้องและเป็นธรรมมากขึ้น ซึ่งศาลจะเป็นผู้พิจารณาว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะสะดวกกว่าการดำเนินคดีธรรมดาและสามารถรักษาประโยชน์ได้ดีกว่าหรือจะสามารถแก้ไขปัญหาความซ้ำซ้อนหรือความยุ่งยากของคดี โดยมีตัวแทนกลุ่มทำหน้าที่เป็นโจทก์และทนายความให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดี และมีการให้รางวัลตอบแทนแก่ทนายความ และทำยอดผลแห่งคำพิพากษาย่อมผูกพันตัวแทนและสมาชิกกลุ่มทุกคน

³⁵ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช) , 2561. หน้า 31.

³⁶ ศดา วงศ์โชติวัฒนา, บทบาททนายความและเงินรางวัลทนายความในคดีแบบกลุ่ม (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) , 2559. หน้า 73-74.

3. การดำเนินคดีแบบกลุ่มของสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี

ประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) มักจะเรียกการดำเนินคดีแบบกลุ่มว่า Representative action หรือการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมาก ซึ่งมีความหมายแตกต่างจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) โดยผู้ศึกษา จะทำการศึกษารูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ปรากฏในประเทศสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีซึ่งเป็น ประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรป (European Union) โดยผู้ศึกษาจะอธิบายให้เห็นถึงที่มาและการ กำหนดมาตรการการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสหภาพยุโรปประกอบไปด้วย

ประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรปได้ริเริ่มพัฒนาการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากตั้งตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1985 โดยมีความพยายามผลักดันให้ประเทศสมาชิกให้มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อ ส่วนรวม เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้เสียหายจำนวนมากให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน³⁷ ซึ่งสหภาพ ยุโรปได้ออกข้อกำหนดอันเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม Directive (EU) 2020/1828 of the European Parliament and of the Council of the collective interests of consumers และ ข้อกำหนดเดิมตาม Directive 2009/22/EC เดิมเป็นอันยกเลิกไป³⁸ สำหรับข้อกำหนดดังกล่าวนี้มี จุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มระดับการคุ้มครองผู้บริโภค ปรับปรุงการดำเนินการตามกฎหมาย และการปฏิบัติตามกฎหมายของสหภาพยุโรปอย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลให้สภาพตลาดมีความปลอดภัยและโปร่งใสมาก ขึ้นสำหรับทุกคน โดยกำหนดกลไกในการยื่นเรียกร้องโดยตัวแทนสำหรับการยุติ และการห้ามปฏิบัติ ทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม หรือผิดต่อกฎหมาย ยิ่งไปกว่านั้น ยังเพิ่มเกณฑ์องค์การที่มีคุณสมบัติ เหมาะสม กล่าวคือ เป็นองค์กรที่ผ่านการรับรองซึ่งจะมีสิทธิยื่นข้อเรียกร้องตามข้อกำหนดเฉพาะที่ รับรองความเป็นอิสระและมุ่งมั่นในการปกป้องผลประโยชน์ของผู้บริโภค ซึ่งองค์กรเหล่านี้มีสิทธิใน การเรียกร้องเพื่อก่อ ระงับ หรือห้ามการปฏิบัติที่เป็นการละเมิดผลประโยชน์ส่วนรวมของผู้บริโภค และเรียกร้องการเยียวยาสำหรับการละเมิดข้อผูกพันทางกฎหมายหรือตามสัญญา³⁹ เห็นได้ว่า

³⁷ เจษฎา นครขวาง, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตร มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.) 2559. หน้า 25.

³⁸ EUR-Lex. Directive (EU) 2020/1828 of the European Parliament and of the Council. Accessed November 1, 2024. Retrieved from : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32020L1828>.

³⁹ EU Commission takes action for failing to implement Collective Redress Directive. Accessed October 30, 2024. Retrieved from : <https://www.linklaters.com/th-th/insights/blogs/linkingcollectiveredress/2023/february/eu-commission-takes-action-for-failing-to-implement-collective-redress-directive>.

ข้อกำหนดของสหภาพยุโรปให้ความสำคัญกับบทบาทของหน่วยงาน สมาคม หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ในการทำหน้าที่ดำเนินการแทนกลุ่ม เช่น สมาคมเกี่ยวกับผู้บริโภค สมาคมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หน่วยงานทางปกครอง เป็นต้น ดังนั้น ผู้บริโภคหรือผู้เสียหาย และผู้ประกอบการขนาดเล็กสามารถเรียกร้องค่าเสียหายจากการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งสามารถดำเนินการโดยองค์กรผู้บริโภคที่มีคุณสมบัติ และสามารถได้รับการสนับสนุนจากบุคคลที่สามในการดำเนินคดีด้วย ทั้งนี้ ข้อกำหนดของสหภาพยุโรป ได้วางแนวทางเพื่อกำหนดให้ประเทศสมาชิกของตนต้องจัดให้มีหลักการในการดำเนินคดีแบบกลุ่มภายในประเทศของตนเป็นการเฉพาะ ทำให้ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศต่างเริ่มทำการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายของตนเพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของสหภาพยุโรป

3.1 ความรู้เบื้องต้นของการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี

สหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีได้รับอิทธิพลมาจากข้อกำหนดของสหภาพยุโรปในฐานะที่เป็นสมาชิกสหภาพยุโรป โดยได้ทำการปรับปรุงกฎหมายให้มีการสอดคล้องกับแนวทางของ สหภาพยุโรปที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งกฎหมายที่เกี่ยวกับดำเนินคดีแบบกลุ่มของสหพันธสาธารณรัฐเยอรมันรองรับกรณีที่มีผู้ได้รับความเสียหายจำนวนมากอันมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศเยอรมันมีการจำกัดขอบเขตอย่างชัดเจน ซึ่งแตกต่างกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีลักษณะเป็นเชิงกว้าง การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศเยอรมันจึงขาดกระบวนการที่มีอยู่ทั่วไปตามกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่รับเอาแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้ ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวกับคดีจึงยังถือทฤษฎีผู้ที่แพ้คดีต้องเป็นผู้ชดใช้หรือ the loser pays principle มาปรับใช้⁴⁰ โดยไม่มีในเรื่องการแบ่งส่วนในการพิจารณาเรื่องค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแต่อย่างใด

จากข้อกำหนดของสหภาพยุโรปส่งผลให้เกิดการแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่หลายฉบับในเยอรมัน เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ZPO), พระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดระเบียบศาล (GVG) และประมวลกฎหมายแพ่ง (BGB) จนในวันที่ 29 กันยายน ค.ศ 2023 สภาแห่งสหพันธ์เยอรมันได้อนุมัติพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินการตามคำสั่งเกี่ยวกับการร้องเรียนของสมาคม (Verbandsklagenrichtlinienumsetzungsgesetz – VRUG) อันมีจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินการตามคำสั่งของสหภาพยุโรปว่าด้วยการชดใช้เยียวยาร่วมกัน⁴¹ ซึ่งนับว่าเป็นกฎหมายฉบับใหม่ที่มีขึ้นในประเทศเยอรมันสำหรับบทบัญญัติในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

⁴⁰ นันทวัลย์ ภักดิ์ศรีวงศ์, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีละเมิดลิขสิทธิ์ออนไลน์ (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ), 2562, หน้า 132.

⁴¹ Class Actions come to Germany - German Federal Council passes Redress Action. Accessed October 30, 2024. Retrieved from : <https://www.twobirds.com/en/disputes-plus/shared/insights/2023/germany/bundesrat-verabschiedet-abhilfeklage>.

สำหรับเครื่องมือทางกฎหมายซึ่งได้ถูกนำเข้าสู่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของเยอรมัน คือ การดำเนินการแบบประกาศสิทธิ Declaratory model action (DMA) ถือเป็นประเภทของกระบวนการแก้ไขความเสียหายแบบกลุ่ม โดยจำกัดเฉพาะการเรียกร้องของผู้บริโภคเท่านั้น ทำให้สามารถยื่นฟ้องได้โดยสมาคมโดยการกำหนดจำนวนสมาชิกขั้นต่ำไว้ ซึ่ง DMA จะถูกเผยแพร่ในทะเบียนข้อเรียกร้องที่กำหนดจำนวนผู้เสียหายไว้อย่างน้อย 50 คน โดยได้รับความยินยอมจากบุคคลเหล่านั้นแล้ว ซึ่งวัตถุประสงค์เดียวของ DMA เพื่อเป็นการให้โอกาสในการตัดสินใจที่มีผลผูกพันทางกฎหมายหรือข้อเท็จจริงเบื้องต้นของผู้เสียหาย⁴²

3.2 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการดำเนินคดีแบบกลุ่มสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี

เดิมตามกฎหมายแพ่งของสหพันธสาธารณรัฐเยอรมัน The Code of Civil Procedure ไม่ได้มีกฎหมายทั่วไปที่วางหลักการเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และไม่ได้มีการให้คำนิยามของคำว่า Class หรือ Class action ไว้ แต่กฎหมายเปิดช่องให้นำวิธีการอื่นในลักษณะที่คล้ายกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ได้แก่ การดำเนินคดีข้อพิพาทของคู่ความหลายคน การดำเนินคดีโดยตัวแทน การโอนสิทธิในการกล่าวอ้างสิทธิ ยิ่งไปกว่านั้น ในทางปฏิบัติได้มีการฟ้องดำเนินคดีแบบกลุ่มไปปรับใช้กับกฎหมายเฉพาะในคดีต่าง ๆ ทุกรากี่ที ภายหลังการออกข้อกำหนดของสหภาพยุโรปทำให้สหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีได้ออกกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มขึ้นมา คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินการตามคำสั่งเกี่ยวกับการร้องเรียนของสมาคม (VRUG) ซึ่งให้สิทธิสมาคมหรือองค์กรที่มีคุณสมบัติตามกฎหมายดังกล่าวสามารถที่จะยื่นดำเนินคดีแบบกลุ่มพร้อมทั้งกำหนดเกณฑ์ให้ผู้เสียหายสามารถลงทะเบียนข้อเรียกร้องของตนในทะเบียนการดำเนินการร่วม (Verbandsklageregister)⁴³ โดยมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

3.2.1 การยื่นคำร้องในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

กฎหมายสหพันธสาธารณรัฐเยอรมันได้รับอิทธิพลมาจากการใช้หลักการการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยอาศัยองค์กร สมาคม หรือมีการกองทุนเพื่อประโยชน์ของบุคคลจำนวนมาก หากบุคคลเหล่านั้นได้รับความเสียหายอันมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน โดยการยื่นคำร้องนั้นผู้เสียหายมีสิทธิลงทะเบียนข้อเรียกร้องของตนในทะเบียนการดำเนินการร่วม

⁴² Germany: Class actions – litigation, policy and latest developments. Accessed October 31, 2024. Retrieved from :<https://globalcompetitionreview.com/hub/class-actions-hub/2024/article/germany-class-actions-litigation-policy-and-latest-developments>.

⁴³ Class Actions come to Germany - German Federal Council passes Redress Action. Accessed October 30, 2024. Retrieved from : <https://www.twobirds.com/en/disputes-plus/shared/insights/2023/germany/bundesrat-verabschiedet-abhilfeklage>.

(Verbandsklageregister) ภายในเวลาสามสัปดาห์หลังจากสิ้นสุดการพิจารณาคดีด้วยวาจาตาม มาตรา 46 (1) แห่ง VDuG⁴⁴

3.2.2 การจัดกลุ่มและคุณสมบัติในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ผู้เสียหายจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบอย่างน้อยห้าสิบคนต้องมารวมตัวกัน เพื่อดำเนินการในการเริ่มคดี เมื่อครบจำนวนผู้เข้าร่วมที่กำหนดไว้แล้ว ผู้เสียหายรายอื่นที่ได้รับผลกระทบสามารถลงทะเบียนคำร้องของตนในทะเบียนการดำเนินการร่วมของสำนักงานยุติธรรมแห่ง สหพันธ์รัฐได้ หรือที่เรียกว่า ระบบ opt-in ในขณะที่หน่วยงานต่าง ๆ สถาบันที่มีสิทธิในการฟ้องร้อง ต้องแสดงให้เห็นถึงหลักฐานเบื้องต้นในลักษณะที่เข้าใจได้ในการที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในคำฟ้องว่า ผู้เสียหายอย่างน้อยห้าสิบคนอาจได้รับผลกระทบตามมาตรา 4 (1) แห่ง VDuG⁴⁵ ทั้งนี้ การดำเนินคดี แบบกลุ่มของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันจะใช้หลักการการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยอาศัย องค์กร สมาคม หรือมีการกองทุนเพื่อประโยชน์ของบุคคลผู้ได้รับความเสียหายจำนวนมาก โดยมี หลักการ ดังต่อไปนี้

1) องค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Verbandsklage)

องค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น สมาคมทางการค้า สมาคมเพื่อผู้บริโภค หอการค้าอุตสาหกรรม สมาคมสิ่งแวดล้อม เป็นองค์กรซึ่งมีบทบาทส่วนตัวแทนเพื่อดำเนินคดี แพร่ต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ผู้ประกอบการหรือหยุดกระทำ การใด ๆ เพียงเท่านั้น เช่น การฟ้องขอให้ศาลมีคำสั่งห้ามมิให้จำเลยกระทำการโฆษณาอันเป็นการหลอกลวงให้ประชาชน⁴⁶ เพื่อปกป้องประโยชน์ของสาธารณะ โดยไม่จำเป็นต้องมีการ ร้องทุกข์ ซึ่งเป็นกฎหมายที่นำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้กับการละเมิดกฎหมายคุ้มครอง ผู้บริโภค โดยจะกระทำได้เฉพาะเมื่อเป็นการนำคดีขึ้นสู่ศาลโดยองค์กรที่ดำเนินงานเป็นการเฉพาะ ด้าน (specific association) และสถาบันที่มีคุณสมบัติครบตามเงื่อนไขของกฎหมาย (qualified institutional) เช่น องค์กรด้านการค้าและองค์กรประเภทที่ถูกจำกัดด้วยมาตรการคุ้มครองชั่วคราว ต่อมากฎหมายดังกล่าวได้ถูกปรับปรุงโดยมีการขยายขอบเขตไปสู่การกล่าวอ้างถึงการละเมิดในบริษัท

⁴⁴ Class Actions come to Germany - German Federal Council passes Redress Action. Accessed October 30,2024. Retrieved from : <https://www.twobirds.com/en/disputes-plus/shared/insights/2023/germany/bundesrat-verabschiedet-abhilfeklage>.

⁴⁵ Class Actions come to Germany - German Federal Council passes Redress Action. Accessed October 30,2024. Retrieved from : <https://www.twobirds.com/en/disputes-plus/shared/insights/2023/germany/bundesrat-verabschiedet-abhilfeklage>.

⁴⁶ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัย สุโขทัย ธรรมาราช) , 2561. หน้า 36.

ของการโฆษณาในกลุ่มของผู้บริโภค ซึ่งบทบัญญัตินี้ได้รับการพิสูจน์ว่าสามารถใช้ได้จริงสำหรับการให้ความคุ้มครองเรื่องสิทธิของผู้บริโภค⁴⁷ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการโดยองค์กรดังกล่าวไม่สามารถฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหายได้แต่อย่างใด

2) การจัดตั้งกองทุน (Fund solution)

การจัดตั้งกองทุนซึ่งเป็นกองทุนที่ได้รับการจัดตั้งตามกฎหมาย โดยกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินชดเชยเป็นจำนวนที่แน่นอนเข้ากองทุน รวมกำหนดชำระเงินให้แก่ผู้เสียหายอันเกิดจากการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจ เช่น ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการติดเชื้อเนื่องมาจากยา Contergen โดยกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจผลิตยาต้องจ่ายเงินชดเชยให้กับกองทุน และผู้ที่ได้รับความเสียหายจากยาดังกล่าว นอกจากนี้ ยังมีกรณีของกองทุน Erinnerung, Verantwortung และ Lukunft ซึ่งเป็นกองทุนเพื่อความเสียหายสำหรับทาสในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง โดยกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจที่จ้างทาสแรงงานเหล่านั้นต้องจ่ายเงินจำนวน 5,000,000,000 มาร์ค เป็นต้น⁴⁸

3) ความรวมและการรวมคดี (Joinder of parties and consolidation)

สหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีออกมาตรการทางกฎหมายในการกำหนดให้ความสามารถรวมกันฟ้องคดีภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน ซึ่งหากผู้เสียหายแยกฟ้องคดีต่างหากจากกัน ศาลมีอำนาจอนุญาตให้รวมคดีเหล่านั้นได้ หากเป็นคดีซึ่งมีประเด็นปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกัน⁴⁹ โดยมีวิธีการ ดังต่อไปนี้

(1) การดำเนินคดีข้อพิพาทของคู่ความหลายคน (Multi-Party Dispute)

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ยังคงมีวัตถุประสงค์ที่จะปฏิบัติต่อคู่ความแต่ละฝ่ายแยกต่างหากเป็นรายบุคคล เช่น คู่ความสามารถว่าจ้างทนายความเป็นของตนเองได้ และสามารถเป็นผู้ยื่นคำขอตามกฎหมายและกระทำการโต้แย้งสิทธิใด ๆ ด้วยตนเองแยกต่างหากจากคู่ความคนอื่น ๆ ได้ ฉะนั้น การดำเนินคดีในข้อพิพาทที่มีคู่ความหลายคนอาจจะถูกแยกเป็นรายบุคคลได้ หากคู่ความเหล่านั้นไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และวิธีการในการเข้าร่วมกลุ่มได้

⁴⁷ นันทวัลย์ รักดีศรีวงศ์, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีละเมิดลิขสิทธิ์ออนไลน์ (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ), 2562, หน้า 134.

⁴⁸ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2561, หน้า 36.

⁴⁹ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2561, หน้า 37.

อย่างสมบูรณ์ จึงเป็นเรื่องที่ยากที่จะรวมบุคคลเหล่านี้เข้ามารวมกันเพื่อใช้เรียกร้องร่วมกันในคดีเดียวกันและยื่นฟ้องคดีต่อศาลเดียวกันด้วย

(2) การดำเนินคดีโดยตัวแทนที่ได้รับการระดมทุนจากบุคคลที่สาม (third-party funding)

การดำเนินคดีโดยตัวแทนจะกระทำได้โดยผู้ที่เป็นเจ้าของสิทธิในการโต้แย้งสิทธิหรือมีสิทธิเรียกร้องได้อนุญาตให้บุคคลที่สาม (third party) ทำการฟ้องร้องดำเนินคดีในนามของบุคคลที่สามหรือในนามของผู้เป็นเจ้าของสิทธิเรียกร้องเอง ต่อมา บุคคลที่สามกระทำการใด ๆ โดยเปิดเผยในนามของผู้ที่เป็นเจ้าของสิทธิเรียกร้อง และบุคคลที่สามต้องเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินคดีตามการเรียกร้องสิทธิเช่นนั้น

ในด้านการสนับสนุนทางการเงินจากบุคคลที่สาม มีการสนับสนุนทางการเงินสำหรับการฟ้องร้อง โดยถูกจำกัดไว้ที่ส่วนแบ่งกำไร 10% ของค่าใช้จ่ายที่จะได้จากจำเลยตามมาตรา 4(2) แห่ง VDuG⁵⁰ นอกจากนี้ ยังกำหนดให้เปิดเผยข้อตกลงทั้งหมดระหว่างสมาคมผู้บริโภคและผู้สนับสนุนการฟ้องร้องเมื่อยื่นฟ้องคดี⁵¹

ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติก็ได้มีการนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มไปปรับใช้กับกฎหมายเฉพาะในคดีต่าง ๆ ของประเทศเยอรมันอย่างเป็นรูปธรรม เช่น Unfair Competition Act ซึ่งนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้โดยการนำคดีขึ้นสู่ศาลโดยองค์กรที่ดำเนินงานเป็นการเฉพาะด้าน โดยการดำเนินมาตรการคุ้มครองชั่วคราวสำหรับกรณีการละเมิดข้อห้ามของกฎหมายการแข่งขันอย่างไม่เป็นธรรมหรือ unfair competition นอกจากนี้ยังพบว่า Capital Markets Model Proceeding Act บทบัญญัติที่ออกมาเพื่อสนับสนุนในการติดตามความเสียหายของนักลงทุนผู้ได้รับความเสียหายจากข่าวที่เกิดขึ้นภายในของตลาดทุน อันเป็นแหล่งข่าวที่ไม่ถูกต้อง บิดเบือน บกพร่อง และทำให้หลงผิด โดยมีจำนวนคดีที่ผู้เสียหายแต่ละรายแยกกันฟ้องเป็นจำนวนกว่า 10 คดี⁵² จนทำให้เกิดการรวมกลุ่มในการดำเนินคดีขึ้น คดีของผู้เสียหายเหล่านั้น และศาลก็ได้พิจารณาและตัดสินคดีในรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วย

⁵⁰ Verbandsklageregister section 4(2).

⁵¹ Verbandsklageregister section 4(3).

⁵² นันทวัลย์ ภักดิ์ศรีวงศ์, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีละเมิดลิขสิทธิ์ออนไลน์ (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ), 2562, หน้า 133-135.

3.2.3 เกณฑ์การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

สำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีอาศัยหลักในการพิจารณาว่าปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันในการเริ่มต้นพิจารณาคดีในชั้นศาล โดยโจทก์ที่เป็นตัวแทนของผู้เสียหายในสถานการณ์เดียวกัน โดยที่โจทก์จะไม่ได้รับเงินค่าเสียหายโดยตรงจากการดำเนินคดี แต่มีเป้าหมายดำเนินการเพื่อให้การทวงสิทธิของผู้เสียหายรายย่อย ๆ นั้นสะดวกขึ้นเพียงเท่านั้น รูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงมีด้วยกัน 3 ขั้นตอน ขั้นแรก ศาลจะพิจารณาว่าคดีดังกล่าวมีบุคคลจำนวนมากที่มีปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกันหรือไม่ ขั้นที่สอง คือ ศาลจะพิจารณาว่าสามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้หรือไม่ และขั้นตอนสุดท้าย ศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าปัญหาของกลุ่มนั้นมีปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายร่วมกันจนสามารถอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้หรือไม่

ทั้งนี้ สำหรับการเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้กระทำต้องเป็นไปตามข้อกำหนดต่อไปนี้

- (1) ต้องพิสูจน์ว่ามีการฝ่าฝืนกฎหมายต่อต้านการผูกขาด
- (2) ต้องพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำผิดในการกระทำดังกล่าว และ
- (3) ผู้เสียหายต้องได้รับความเสียหายจากการฝ่าฝืนนั้น

ตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ในเรื่องภาระการพิสูจน์ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องพิสูจน์การฝ่าฝืนกฎหมายต่อต้านการผูกขาด หากมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ซึ่งหากไม่มีคำพิพากษา ผู้เสียหายจะต้องพิสูจน์การฝ่าฝืนเอง⁵³

3.2.4 ผลของคำพิพากษา

เมื่อมีการยื่นดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยสมาคมแล้วนั้น ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีและประกาศข้อกำหนดและเงื่อนไขในการยื่นข้อเรียกร้องของผู้เสียหายในการที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหาย ซึ่งผลของคำพิพากษาจะผูกพันโจทก์และสมาชิกกลุ่มทุกคน

3.2.5 รางวัลนายความ

สำหรับนายความของสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี ถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมมีอิสระในการให้คำปรึกษาและเป็นตัวแทนให้แก่ลูกความ ซึ่งเป็นวิชาชีพอิสระที่มีใช่เป็นในทางการค้า โดยลักษณะเด่นของนายความในสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี คือ มีการบังคับให้นายความดำเนินคดีแทนตัวความ และต้องเป็นนายความที่ได้รับอนุญาตให้ว่าความ

⁵³ Germany: Class actions – litigation, policy and latest developments. Accessed October 31, 2024. Retrieved from :<https://globalcompetitionreview.com/hub/class-actions-hub/2024/article/germany-class-actions-litigation-policy-and-latest-developments>.

ได้ในเขตอำนาจของศาลนั้น⁵⁴ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายต่อการดำเนินคดีของตัวความ
หากดำเนินคดีด้วยตนเอง

การเรียกค่าตอบแทนในลักษณะที่ขึ้นอยู่กับผลแพ้ชนะคดีของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ไม่เป็นที่ยอมรับในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ซึ่งรวมถึงสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีด้วย เพราะมีลักษณะเป็นเรื่องผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจและขัดต่อหลักจรรยาบรรณของทนายความ อย่างไรก็ตาม การคิดค่าจ้างว่าความของสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีถูกกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายเกี่ยวกับวิชาชีพทนายความ และกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนทนายความ ซึ่งได้กำหนดไว้เป็นจำนวนที่แน่นอนโดยคำนวณจากมูลค่าทนายทรัพย์ที่พิพาทในคดี ส่วนคดีที่ไม่มีข้อพิพาทให้คิดโดยคำนวณจากสภาพของคดี ทั้งนี้ ทนายความสามารถคิดค่าทนายความที่สูงกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ หากมีการตกลงกันกับลูกความไว้เป็นลายลักษณ์อักษร⁵⁵ แต่ยังคงไม่สามารถคิดค่าทนายความตามผลแห่งคดีได้ เพราะถือเป็นการขัดต่อกฎหมายและเป็นโมฆะ

กล่าวโดยสรุป แม้ประเทศสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีจะปฏิเสธหลักการให้เอกชนสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อรักษาสิทธิของตนและบุคคลอื่น แต่ก็ได้มีการออกกฎหมายที่ให้อำนาจสมาคมหรือองค์กรในการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้แล้วตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินการตามคำสั่งเกี่ยวกับการร้องเรียนของสมาคม (VRuG) ซึ่งเน้นไปที่การจัดให้มีองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อประโยชน์กลุ่มบุคคลเข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้ดำเนินคดีแทน พร้อมรูปแบบการดำเนินการแบบประกาศสิทธิ Declaratory model action และใช้ระบบ Opt-in ในการให้สิทธิผู้เสียหายในการลงทะเบียนเข้าร่วมคดี และกฎหมายดังกล่าวก็ได้กำหนดให้มีจำนวนผู้เสียหายขั้นต่ำไว้ที่ 50 คน อีกทั้งยังมีการระดมทุนจากบุคคลที่สาม (third-party funding) ซึ่งนับว่าเป็นจุดเด่นที่ทำให้สามารถดำเนินคดีไปได้โดยไม่ขาดเงินทุนในการดำเนินการ เพราะได้รับเงินสนับสนุนจากบุคคลภายนอกในการดำเนินคดี จึงเห็นได้ว่า ประเทศเยอรมันยังคงยึดหลักประโยชน์สาธารณะที่ให้มีความสำคัญกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยสมาคมตามหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย

⁵⁴ ศดา วงศ์โชติวัฒนา, บทบาททนายความและเงินรางวัลทนายความในคดีแบบกลุ่ม (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2559. หน้า 22-23.

⁵⁵ ศดา วงศ์โชติวัฒนา, บทบาททนายความและเงินรางวัลทนายความในคดีแบบกลุ่ม (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2559. หน้า 39.

4 ที่มาและแนวคิดของกฎหมายการแข่งขันทางการค้า

4.1 ที่มาของกฎหมายการแข่งขันทางการค้า

ประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกให้ความสำคัญและมีความจำเป็นที่รัฐต้องเข้าแทรกแซงตลาดโดยการใช้กฎหมายป้องกันการผูกขาดและการแข่งขันทางการค้า ประเทศแคนาดาเป็นประเทศแรกที่ตรากฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้าขึ้นในปี ค.ศ. 1889 คือ กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการร่วมกันจำกัดการแข่งขันทางการค้า (the Act for the Prevention and Suppression of Combination in Restraint of Trade) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะลงโทษผู้ประกอบการธุรกิจที่ร่วมกันกำหนดราคาสินค้าอย่างไม่เหมาะสม แต่ยังพบกับอุปสรรคในเรื่องของการสืบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำมาพิสูจน์ความผิด ต่อมา ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่สองได้ตรากฎหมายป้องกันการผูกขาดในปี ค.ศ. 1890 The Sherman Act ซึ่งเจตนารมณ์ของกฎหมายเพื่อเป็นการคุ้มครองวิสาหกิจขนาดย่อมไม่ให้ถูกกลืนแก้งจากผู้ประกอบการรายใหญ่ ประกอบกับอุดมคติในยุคนั้นที่ประชาชนต่างเกรงกลัวความยิ่งใหญ่ของบริษัทเอกชนจะนำไปสู่การมีอิทธิพลทางการเมืองด้วย⁵⁶ ทำให้เกิดการต่อต้านผู้ประกอบการรายใหญ่ จนเกิดการตระหนักถึงการปกป้องผู้บริโภคจากการผูกขาดและร่วมกันกำหนดราคาอย่างไม่เป็นธรรม

ต่อมาประเทศสหรัฐอเมริกาจึงได้มีการตรากฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้าขึ้นมาอีก 2 ฉบับ ได้แก่ The Federal Trade Commission Act และ The Clayton act เพื่อคุ้มครองผู้ประกอบการรายย่อยจากพฤติกรรมที่ไม่เป็นธรรมหรือพฤติกรรมกีดกันทางธุรกิจ เพื่อปกป้องและคุ้มครองผู้ประกอบการรายย่อยซึ่งไม่สามารถแข่งขันสู้ผู้ประกอบการรายใหญ่⁵⁷ เพื่อให้เกิดการแข่งขันอันเป็นไปตามกลไกตลาด โดยศาลมีบทบาทสำคัญมากในการตีความและพัฒนากฎหมายเพื่อสร้างกฎหมายที่บัญญัติขึ้นโดยศาล เพื่อให้เกิดแนวทางการตีความกฎหมายและสามารถกำกับดูแลพฤติกรรมการแข่งขันของผู้ประกอบการที่มีพลวัตไปตามกลไกตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภคได้ดียิ่งขึ้นเป็นแบบอย่างให้ประเทศอื่น ๆ นำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศสหรัฐอเมริกาได้บังคับให้ประเทศเยอรมัน ตะวันตกและประเทศญี่ปุ่นออกกฎหมายป้องกันการผูกขาดและการแข่งขันทางการค้าออกมาบังคับใช้ โดยอาศัยกฎหมาย The Sherman Act เป็นต้นแบบ ซึ่งประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศในทวีปเอเชียที่มี

⁵⁶ ศักดา ธนิตกุล, คำอธิบายและกรณีศึกษาพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน พิมพ์ครั้งที่ 2, 2553), หน้า 17.

⁵⁷ ศักดา ธนิตกุล, คำอธิบายและกรณีศึกษาพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน พิมพ์ครั้งที่ 2, 2553), หน้า 17-18.

ระดับการพัฒนาด้านกฎหมายและเศรษฐกิจอย่างก้าวหน้าที่สุด ทำให้ประเทศอื่นๆ ในทวีปเอเชียเห็นถึงความจำเป็นของกฎหมายการแข่งขันทางการค้า ต่อมาประเทศเกาหลีใต้และประเทศไต้หวันก็ได้ตรากฎหมายดังกล่าวออกมา รวมถึงประเทศในกลุ่มอาเซียน ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศสิงคโปร์ ตามลำดับ⁵⁸ซึ่งในปัจจุบัน ประเทศต่างๆ ทั่วโลกก็ได้มีการตรากฎหมายป้องกันการผูกขาดและการแข่งขันทางการค้าขึ้นมาบังคับใช้ รวมถึงประเทศไทยที่ได้มีกฎหมายการแข่งขันทางการค้าในการกำกับดูแลพฤติกรรมการแข่งขันของผู้ประกอบธุรกิจในตลาดเหมือนประเทศส่วนใหญ่ทั่วโลก

4.2 ความเป็นมาของพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560

กฎหมายการแข่งขันทางการค้าของไทยเริ่มจากผลของการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ซึ่งภาคเศรษฐกิจของไทยยังเป็นการเกษตรกรรมและธุรกิจขนาดเล็ก โดยรัฐบาลเริ่มมีนโยบายในการป้องกันการผูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง จนกระทั่งช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ สินค้าอุปโภคบริโภคขาดแคลน ผู้ผลิตและผู้ขายจำนวนมากต่างฉวยโอกาสกักตุนสินค้าอุปโภคบริโภค และเพิ่มราคาสินค้าอย่างไม่เป็นธรรม ทำให้ประชาชนชาวไทยเดือดร้อนเป็นอย่างมาก⁵⁹ รัฐบาลจึงได้ออกมาตรการทางกฎหมายเพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าว คือ พระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ. 2480 เพื่อควบคุมราคาสินค้าในตลาดกรณีฉุกเฉินที่เกิดสงครามหรือช่วงการประกาศใช้กฏอัยการศึก เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ประกอบการธุรกิจฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้า⁶⁰ แต่ทว่าการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ได้ใช้เฉพาะกรณีฉุกเฉินเท่านั้น ไม่สามารถนำมาปรับใช้ได้ในช่วงสถานการณ์ปกติ ต่อมา ในช่วงปี พ.ศ. 2502 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้ดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจตามคำแนะนำของประเทศสหรัฐอเมริกาในการเปิดเสรีการค้า มีการกระตุ้นให้มีการลงทุนจากภาคเอกชน ทำให้ประเทศไทยเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม ทั้งนี้ นโยบายดังกล่าวนำไปสู่การกระจุกตัวและการร่วมกันของธุรกิจในการควบคุมตลาด เกิดธุรกิจผูกขาดหรือที่มีอำนาจควบคุมตลาด หลังจากนั้น ประเทศไทยกลับประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ อัตราเงินเฟ้อที่สูงประกอบกับราคาน้ำมันในตลาดโลกที่สูงขึ้น ทำให้ราคาสินค้ามีการปรับเพิ่มขึ้น รัฐบาลจึงเริ่มตระหนักถึงการกระจายตัวของกำไรร่วมกันกำหนดตลาด รัฐบาลจึงยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ. 2517 และตราพระราชบัญญัติกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ.

⁵⁸ ศักดา ธนิตกุล, คำอธิบายและกรณีศึกษาพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน พิมพ์ครั้งที่ 2, 2553), หน้า 18-19.

⁵⁹ ศักดา ธนิตกุล, คำอธิบายและกรณีศึกษาพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน พิมพ์ครั้งที่ 2, 2553), หน้า 20.

⁶⁰ พรชัย วิสุทธีศักดิ์, กฎหมายการแข่งขันทางการค้า, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน พิมพ์ครั้งที่ 3 ธันวาคม 2566), หน้า 50.

2522 เพื่อควบคุมการกำหนดราคาสินค้าที่ไม่เป็นธรรมและป้องกันการผูกขาดทางเศรษฐกิจ⁶¹ แต่ทว่าพระราชบัญญัติดังกล่าวกลับเน้นไปที่การควบคุมราคาในตลาดเป็นหลัก แต่ไม่ได้มุ่งจัดการกับการใช้อำนาจเหนือตลาด และไม่ได้กำหนดค่านิยมของอำนาจผูกขาด และการใช้อำนาจเหนือตลาด รวมถึงไม่มีบทบัญญัติในเรื่องการกระทำอันการจำกัดการแข่งขันในตลาด เศรษฐกิจของประเทศไทยนั้นยังคงมีความไม่เท่าเทียมและมีการกระจุกตัวของผลประโยชน์ ถูกควบคุมโดยผู้ประกอบการไม่กี่ราย และแสวงหาผลประโยชน์จากผู้บริโภคอย่างไม่เป็นธรรม จนไม่มีผู้ประกอบการรายใหม่เข้ามาแข่งขันในตลาด อย่างไรก็ตาม รัฐบาลได้เริ่มกลยุทธ์ขับเคลื่อนตลาดโดยการดึงดูดนักลงทุนจากต่างชาติเข้ามา ทำให้เกิดกลุ่มผู้ประกอบการรายใหม่และเริ่มมีการตระหนักถึงความสำคัญของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นที่จะต้องมีมาตรการป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม จึงนำไปสู่การปรับปรุงพระราชบัญญัติกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ. 2522 และมีการร่างกฎหมายการแข่งขันทางการค้าฉบับใหม่ขึ้นมา

สำหรับร่างพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า กระทรวงพาณิชย์ได้เริ่มพิจารณาและปฏิรูปกฎหมายการแข่งขันทางการค้าในพ.ศ. 2534 คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าจึงพิจารณาร่างกฎหมายการแข่งขันทางการค้าขึ้นมาใหม่โดยอิงจากกฎหมายของประเทศเกาหลีใต้ ประเทศไต้หวัน ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเยอรมนี แต่ทว่าในการพิจารณาร่างกฎหมายการแข่งขันทางการค้านี้กลับใช้เวลายาวนาน เนื่องจากความไม่มั่นคงของรัฐบาล และประเทศไทยเข้าสู่ภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 จนต้องขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) เพื่อช่วยผลักดันให้มีกฎหมายการแข่งขันทางการค้าจนได้ตราออกมาเป็นพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542⁶² แต่ทว่า นับตั้งแต่มีการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวในช่วงปี พ.ศ. 2542-2559 กฎหมายการแข่งขันทางการค้าฉบับนี้ยังขาดประสิทธิภาพจนนำไปสู่การปฏิรูปกฎหมายการแข่งขันทางการค้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การแข่งขันทางการค้าเป็นเครื่องมือรักษาไว้ซึ่งความเป็นธรรม ความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม และมุ่งเน้นความเป็นอิสระขององค์กรบังคับใช้ และปรับปรุงบทบัญญัติหลักเกี่ยวกับข้อห้ามต่าง ๆ เพื่อป้องกันการแข่งขันในตลาด เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ร่างกฎหมายได้เสนอร่างกฎหมายไปที่สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าให้กฤษฎีกาตรวจพิจารณาและให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาในช่วงปี พ.ศ. 2559 จนได้ผ่านสภาในปี พ.ศ. 2560 และได้รับโปรดเกล้าฯ

⁶¹ พรชัย วิสุทธีศักดิ์, กฎหมายการแข่งขันทางการค้า, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน พิมพ์ครั้งที่ 3 ธันวาคม 2566), หน้า 50-51.

⁶² พรชัย วิสุทธีศักดิ์, กฎหมายการแข่งขันทางการค้า, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน พิมพ์ครั้งที่ 3 ธันวาคม 2566), หน้า 52.

ให้ตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2560⁶³ จนเป็นกฎหมายการแข่งขันทางการค้าที่สำคัญของประเทศไทยและใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนั่นเอง

5. การฟ้องคดีแพ่งตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของต่างประเทศ

ในการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของต่างประเทศ ผู้เขียนจะอธิบายเรื่องดังกล่าว โดยศึกษาจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ได้แก่ ประเทศสหพันธรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่มีการบังคับใช้กฎหมายการแข่งขันทางการค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม เป็นกฎหมายต้นแบบของหลายประเทศ กับประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี ซึ่งเป็นประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรป (European Union) เป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี มีระบบเศรษฐกิจและการแข่งขันของตลาดที่มีเสถียรภาพ และมีมาตรการทางกฎหมายที่มีความแตกต่างกับกฎหมายของประเทศสหพันธรัฐอเมริกาอย่างชัดเจน ทั้งนี้ แม้ทั้งสองประเทศจะมีการบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกันแต่กลับสามารถควบคุมการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรศึกษาเปรียบเทียบมาตรการการบังคับใช้กฎหมายการแข่งขันทางการค้าของทั้งสองประเทศ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติการการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ของประเทศไทยให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.1 กฎหมายสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาคือประเทศแรก ๆ ที่ได้ตรากฎหมายป้องกันการผูกขาดออกมาบังคับใช้ผลบังคับในปี ค.ศ. 1891 โดยมีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันการผูกขาดของบริษัทขนาดใหญ่ จากการจัดตั้งองค์กรในรูปของทรัสต์และร่วมกันผูกขาดธุรกิจสำคัญ ได้แก่ น้ำมัน ยาสูบ น้ำตาล จึงเป็นที่มาของ Anti-trust law หรือ The Sherman act ที่มุ่งคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งกำหนดฐานความผิดต่าง ๆ หากมีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติดังกล่าวจะมีโทษทางอาญา โดยมีกระทรวงยุติธรรม (Department of Justice) มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด โดยผู้ใดฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ อาจถูกปรับเป็นเงินจำนวนสูงถึง 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐและจำคุกสูงสุด 10 ปี หรือนิติบุคคลอาจถูกปรับด้วยเงินจำนวนสูงถึง 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐหรือ

⁶³ พรชัย วิสุทธิศักดิ์, กฎหมายการแข่งขันทางการค้า, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน พิมพ์ครั้งที่ 3 ธันวาคม 2566), หน้า 53.

มากกว่านี้ แต่ไม่เกินสองเท่าของผลประโยชน์หรือความเสียหายที่ผู้กระทำผิดจะได้รับ⁶⁴ ต่อมา สหรัฐอเมริกาจึงได้มีการตรากฎหมายแข่งขันทางการค้าขึ้นอีก 2 ฉบับได้แก่ Federal trade commission act และ The Clayton act ในปี ค.ศ. 1914 เพื่อมาบังคับใช้กับการกระทำอื่น ๆ เพื่ออุดช่องว่างของกฎหมายเดิม และได้จัดตั้งคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม (The fair trade commission) ขึ้นมาใช้กับ Federal trade commission act ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดห้ามการกระทำอันเป็นการค้าที่ไม่เป็นธรรมในการดำเนินธุรกิจระหว่างรัฐ (Interstate commerce) และไม่มีโทษทางอาญา ในขณะที่ The Clayton act นั้นเป็นกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวกับการห้ามควบรวมกิจการ หรือการกระทำที่ต่าง ๆ อันส่งผลต่อการลดการแข่งขัน โดยไม่มีโทษทางอาญาเช่นกัน

5.1.1 องค์การบังคับใช้กฎหมาย

กฎหมายสหรัฐอเมริกาจะแยกองค์การในการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา ต่างหากจากกัน กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญานั้นจะขึ้นตรงต่อแผนกป้องกันการผูกขาด (Anti-trust division) ซึ่งเป็นกรมหนึ่งในสังกัดกระทรวงยุติธรรม (Department of justice) ในขณะที่ การดำเนินคดีแพ่งจะเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า ในฐานะองค์การกำกับดูแลอิสระ มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีแพ่งกับผู้กระทำการฝ่าฝืน Federal trade commission act⁶⁵

5.1.2 หลักการฟ้องคดีแพ่งตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าภายใต้กฎหมายสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาให้สิทธิเอกชนในการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งต่อศาล โดยตรงจากการกระทำใด ๆ อันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม เพื่อยับยั้งการกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายการแข่งขันทางการค้า สำหรับสิทธิการฟ้องคดีโดยเอกชนนั้นปรากฏตามมาตรา 4(A) ของ The Clayton act (Title 15 United States Code Sec. 15 (A)) โดยบัญญัติไว้ดังนี้ "บุคคลใดที่ได้รับความเสียหายในธุรกิจ หรือทรัพย์สินของตนจากการกระทำอันฝ่าฝืนกฎหมายป้องกันการผูกขาด อาจฟ้องต่อศาลแขวงของสหรัฐอเมริกาที่จำเลยมีภูมิลำเนาหรือที่มูลคดีเกิดหรือที่มีตัวแทน โดยไม่ต้องแสดงจำนวนเงินที่พิพาท และจะได้รับค่าเสียหายเป็นจำนวนสามเท่าของความเสียหายได้รับความ

⁶⁴ พลสิษฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 149.

⁶⁵ พลสิษฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 150.

เสียหาย รวมถึงค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดีและค่าทนายความตามที่สมควร⁶⁶ เห็นว่า ในคดีเกี่ยวกับการป้องกันการผูกขาด เอกชนมีสิทธิฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหายได้โดยตรงต่อศาล โดยไม่จำเป็นต้องร้องต่อหน่วยงานของรัฐ ซึ่งจะมีหลักการเกณฑ์การฟ้องร้องดำเนินคดี 3 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

(1) เป็นบุคคลธรรมดา ห้างหุ้นส่วน หรือนิติบุคคลตามกฎหมายป้องกันการผูกขาด

(2) ได้รับความเสียหายในธุรกิจหรือทรัพย์สินของตนตามกฎหมาย ผู้ฟ้องคดีหรือโจทก์จะต้องได้รับความเสียหายตามกฎหมายป้องกันการผูกขาด และที่สำคัญจะต้องเป็นความเสียหายต่อธุรกิจหรือทรัพย์สินของโจทก์โดยตรงอีกด้วย หากเป็นความเสียหายต่อธุรกิจของรัฐโดยทั่วไปไม่ถือเป็นการกระทำที่ให้เกิดความเสียหายแก่ธุรกิจหรือทรัพย์สินตามกฎหมายนี้⁶⁷ ดังนั้น คำว่า ความเสียหายต่อธุรกิจหรือทรัพย์สิน จึงหมายถึง ผลประโยชน์หรือบริษัทเชิงพาณิชย์เฉพาะของเอกชน ไม่หมายรวมถึงความเสียหายโดยทั่วไปหรือของรัฐ และ

(3) ความเสียหายนั้นต้องเป็นผลโดยตรงจากการฝ่าฝืนกฎหมายป้องกันการผูกขาด ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจำนวนสามเท่าได้ ซึ่งถือเป็นค่าเสียหายเชิงลงโทษ กล่าวคือ เป็นความเสียหายอันเกิดขึ้นจากการฝ่าฝืนกฎหมายแข่งขันทางการค้า หมายถึง ความเสียหายประเภทที่กฎหมายแข่งขันทางการค้าบัญญัติห้ามไว้และความเสียหายเป็นผลมาจากการกระทำดังกล่าว⁶⁸ โดยผู้เสียหายมีสิทธิการได้รับค่าเสียหายสามเท่า และค่าใช้จ่ายในดำเนินคดี รวมถึงค่าทนายความตามที่สมควร ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของกฎหมายดังกล่าว ในเรื่องค่าเสียหายที่จะได้รับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีและค่าทนายความ ซึ่งผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องเสียแต่อย่างใด

สำหรับการฟ้องคดีการแข่งขันทางการค้าเมื่อมีการฟ้องคดีแข่งขันทางการค้าต่อศาลจะต้องใช้วิธีการพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง FRCP โดย

⁶⁶ 15 U.S.C Section 15 (A) " Except as provided in subsection (b) of this section, any person who shall be injured in his business or property by reason of anything forbidden in the antitrust laws therefor in any district court of the United States in the district in which resides or is found or has an agent, without respect to the amount in controversy, and shall recover threefold the damages by him sustained, and the cost of suit, including a reasonable attorney's fee."

⁶⁷ พลสิษฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 153.

⁶⁸ พลสิษฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 153.

คำฟ้องต้องกระชับและบรรยายที่มาแห่งการฟ้องคดี อันแสดงให้เห็นว่าจำเลยจะต้องชดใช้ค่าเสียหาย รวมถึงค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้อง

5.1.3 ภาระการพิสูจน์

ในคดีแพ่งของสหรัฐฯ โจทก์มีภาระการพิสูจน์ กรณีที่จำเลยได้ให้การโดยหยิบยกประเด็นข้อต่อสู้ขึ้นมาต่อสู้คำฟ้องโจทก์ ภาระพิสูจน์จะตกอยู่ที่จำเลย กล่าวคือ คู่ความฝ่ายหนึ่งจะต้องจงใจศาล ลูกขุน ผู้ค้นหาความจริงให้เชื่อข้อเท็จจริงของตน ในส่วนของพยานหลักฐานนั้น กรณีไม่มีเอกสารอยู่ที่ฝ่ายตน คู่ความสามารถส่งคำร้องขอต่อศาลเพื่อให้หมายเรียกพยานเอกสารที่อยู่บุคคลภายนอกและหรือคู่ความอีกฝ่ายได้ ยกเว้นข้อมูลของหน่วยงานของรัฐ

5.1.4 เขตอำนาจศาลในคดีแข่งขันทางการค้าของสหรัฐอเมริกา

ตามมาตรา 4 (A) ของ The Clayton act (TITLE 15 United States Code Sec. 15(A) และมาตรา 15 ของ The Clayton act (TITLE 15 United States Code Sec. 25) กำหนดให้ศาลชั้นต้นรัฐบาลกลาง ได้แก่ ศาลแขวงรัฐบาลกลาง (Federal district court) มีเขตอำนาจเด็ดขาดสำหรับคดีเกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎหมายการแข่งขันทางการค้า ดังนั้น คดีแพ่งเกี่ยวกับกฎหมายแข่งขันทางการค้าจึงอยู่ภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง FRCP นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดให้อัยการสูงสุดของมลรัฐ (State attorneys general) มีอำนาจเรียกค่าเสียหายทางแพ่งแทนเอกชนผู้เสียหายได้อีกด้วย โดยปรากฏตามมาตรา 4C ของ The Clayton act (Title 15 United States Code Sec. 15C (A) โดยให้อำนาจอัยการสูงสุดของมลรัฐในการฟ้องคดีแบบกลุ่ม (Class action suits) ในฐานะบุคคลธรรมดา โดยไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กล่าวคือ ศาลไม่ต้องรับรองพิจารณาคุณสมบัติประเภทของกลุ่มโจทก์⁶⁹ เพื่อเรียกค่าเสียหายจากการฝ่าฝืนกฎหมาย อันแตกต่างจากฟ้องคดีแบบกลุ่มในคดีทั่วไป ด้วยเหตุนี้จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่การฟ้องคดีเกี่ยวกับแข่งขันทางการค้ารวมถึงการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นที่นิยมในสหรัฐอเมริกา โดยมีจุดเด่นในเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษ ค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดี รวมถึงค่าทนายความ

5.1.5 อายุความ

มาตรา 4(B) ของ The Clayton act (Title 15 United States Code Sec. 15(B)) วางหลักว่า ผู้เสียหายต้องฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายภายใน 4 ปี นับแต่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น⁷⁰

⁶⁹ พลิชฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 156-157.

⁷⁰ 15 U.S.C Section 15 (B) “Any action to enforce any cause of action under section 15, 15a, or 15c of this Title shall be forever barred unless commenced within four years after the cause

ทั้งนี้ มีกรณีอายุความสะดุดหยุดลงจากการการดำเนินคดีแบบกลุ่ม คือ Class action tolling ซึ่งกำหนดว่าอายุความจะเริ่มนับเมื่อคดีแบบกลุ่มถูกปฏิเสธหรือสมาชิกกลุ่มนั้นถอนตัวจากการฟ้องคดีแบบกลุ่ม⁷¹

5.1.6 สรุปการฟ้องคดีแพ่งตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าสหรัฐอเมริกา

แม้การดำเนินคดีแพ่งจะเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าก็ตาม แต่เอกชนผู้เสียหายก็ยังมีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำการฝ่าฝืนจากการกระทำใด ๆ อันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม ตามมาตรา 4 (A) ของ The Clayton act ได้ต่อศาลโดยตรง โดยกำหนดให้ศาลแขวงรัฐบาลกลางมีเขตอำนาจเด็ดขาดสำหรับคดีเกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎหมายการแข่งขันทางการค้า ซึ่งผู้เสียหายต้องฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายภายใน 4 ปี นับแต่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น รวมถึงมีกรณีอายุความสะดุดหยุดอยู่ได้กรณีเป็นการดำเนินคดีแบบกลุ่ม อีกทั้งยังการสูงสุดยังสามารถฟ้องคดีแบบกลุ่มได้แทนผู้เสียหายด้วย ทั้งนี้ โจทก์ยังคงมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเหมือนคดีแพ่งสามัญ และมีสิทธิได้ค่าสินไหมทดแทนตามปกติ รวมถึงค่าเสียหายเชิงลงโทษ นอกจากนี้ยังมีการให้รางวัลค่าตอบแทนแก่ทนายความ ซึ่งกระบวนการพิจารณาคดีนั้นจะใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของศาลรัฐบาลกลางในการพิจารณาคดี

5.2 กฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง เยอรมันเป็นฝ่ายแพ้สงครามและถูกแบ่งแยกออกเป็นเยอรมันตะวันตกและเยอรมันตะวันออก โดยฝ่ายสัมพันธมิตร 3 ประเทศได้แก่ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และสหราชอาณาจักร ได้ยึดครองเยอรมันตะวันตก และได้ตรากฎหมายสลายการผูกขาด (Dekartellierungsrecht) เมื่อปี ค.ศ. 1947 มาใช้บังคับในพื้นที่ยึดครอง โดยมีต้นแบบมาจาก The Sherman Act ของสหรัฐอเมริกา ต่อมา ด้วยอิทธิพลของสำนักไฟร์บวร์กได้มีความพยายามที่จะจัดโครงสร้างกฎหมายแข่งขันทางการค้าฉบับใหม่ เพื่อเป้าหมายอันสูงสุด คือ การแข่งขันสมบูรณ์ จนในที่สุดเกิดการประกาศใช้กฎหมายต่อต้านการผูกขาดทางการค้าฉบับใหม่ขึ้นมา กฎหมายฉบับนี้มีชื่อว่า Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (GWB) or Act against Restraints of Competition (ARC) เมื่อปี ค.ศ. 1958 ต่อมา ประเทศเยอรมันได้เข้าร่วมกลุ่มเป็นสหภาพยุโรป

of action accrued. No cause of action barred under existing law on the effective date of this Act shall be revived by thjs Act.”

⁷¹ พลสิษฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 154.

(European Union)⁷² ซึ่งสหภาพยุโรปให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับกฎหมายการแข่งขันทางการค้า เนื่องจากการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรมจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งภาคธุรกิจและผู้บริโภคของประเทศ อันเป็นไปตามข้อกำหนด ระเบียบ Directive ของสหภาพยุโรป กล่าวคือ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดวัตถุประสงค์ให้รัฐสมาชิกต้องปฏิบัติตามโดยจะกำหนดหลักการเอาไว้

5.2.1 องค์กรบังคับใช้กฎหมาย

สหพันธ์สาธารณรัฐอเมริกา มีองค์กรสำคัญที่บังคับใช้กฎหมายการแข่งขันทางการค้า ได้แก่

1) สำนักงานป้องกันการผูกขาดทางการค้า (The Federal Cartel Office (FCO) or Bundeskartellamt) หรือ BkartA

สำนักงานป้องกันการผูกขาดทางการค้า เป็นหน่วยงานอิสระ โดยได้รับมอบหมายจากกระทรวงเศรษฐกิจ สำนักงานป้องกันการผูกขาดทางการค้ามีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายต่อต้านการผูกขาดทางการค้า คือ การตรวจสอบเรื่องร้องเรียน หรือเริ่มต้นดำเนินเรื่องด้วยตนเอง ตลอดจนพิจารณาตัดสินเรื่องร้องเรียนนั้น ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์สาธารณะหรือผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจทั่วไป นอกจากนี้ ยังมีอำนาจเบ็ดเสร็จ (Exclusive competence) ในการทบทวนการตรึงราคา (Price-fixing) การควบรวม (Merger) การตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ และการบังคับใช้กฎหมายของสหภาพยุโรป กรณีที่มีการจำกัดการแข่งขันทางการค้าที่คาดหมายได้ว่าอาจจะกระทบระหว่างรัฐสมาชิกของสหภาพยุโรป⁷³ อีกทั้ง ยังมีคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้าทำหน้าที่จัดเตรียมข้อมูลและให้ความเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับกฎหมายการแข่งขันทางการค้า

คณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้า (Monopoly omission) ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไป โดยคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้ามีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย⁷⁴ โดยคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้าจะ

⁷² พลิชฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 105-107.

⁷³ พลิชฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 107.

⁷⁴ พลิชฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 108.

ทำการเสนอความคิดเห็นต่อคำตัดสินของ FCO ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการควมรวมหรือการใช้อำนาจเหนือตลาดที่ไม่เป็นธรรม โดยคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้าจะทำหน้าที่จัดเตรียมข้อมูลและความเห็นเกี่ยวกับภาพรวมการผูกขาดทางการค้าและการตลาดในรอบปีนั้นต่อรัฐบาลกลาง และรัฐบาลกลางจะเสนอต่อฝ่ายนิติบัญญัติต่อไป เพื่อประเมินผลและพัฒนากฎหมายผูกขาดทางการค้าในเยอรมันต่อไป

2) หน่วยงานการแข่งขันทางการค้าแห่งภูมิภาค (The state cartel authorities)

หน่วยงานการแข่งขันทางการค้าแห่งภูมิภาคเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายแข่งขันทางการค้าภายในรัฐของตน โดยมีรัฐมนตรีเศรษฐกิจ (Federal Minister for the Economy) และเป็นผู้รับผิดชอบในการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งเป็นอำนาจที่กำหนดโดยกฎหมายท้องถิ่น เนื่องจากแต่ละรัฐจะมีสำนักงานการแข่งขันทางการค้าของตน

5.1.2 หลักการฟ้องคดีแพ่งตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าภายใต้กฎหมายเยอรมัน

กฎหมายแข่งขันทางการค้าของเยอรมันได้มีการบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับกฎหมายของสหภาพยุโรป ซึ่งกฎหมายของสหภาพยุโรปที่ให้สิทธิเอกชนฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายได้โดยตรงต่อศาลภายในของประเทศสมาชิก เนื่องจากสหภาพยุโรปให้ความสำคัญกับบทบาทของศาลต่อการบังคับใช้กฎหมาย และเพื่อให้เอกชนได้รับความคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้สามารถลดการแข่งขันอย่างไม่เป็นธรรมได้จริงในทางปฏิบัติ จึงให้สิทธิเอกชนผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงฟ้องคดีแพ่งได้ด้วยตัวเอง

สำหรับกฎหมายแข่งขันทางการค้าในสหภาพยุโรป ให้สิทธิเอกชนในการฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหาย ตาม Directive 2014/ 104/EU บัญญัติไว้ว่า รัฐสมาชิกจะต้องให้สิทธิสำหรับบุคคลธรรมดา นิติบุคคล ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ และหน่วยงานของรัฐในการได้รับค่าชดเชยโดยไม่คำนึงถึงการมีความสัมพันธ์ตามสัญญาโดยตรงกับผู้กระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ และไม่ว่าจะมีการค้นพบมาก่อนหรือไม่ก็ตาม⁷⁵ ซึ่งเยอรมันได้รับเรื่องดังกล่าวมาปรับใช้ในการฟ้องคดีตาม GWB โดยการฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของเยอรมัน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่องทาง ดังนี้

1) ฟ้องคดีแพ่งตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของเยอรมัน Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (GWB) or Act against restraints of competition (ARC)

เป็นการฟ้องคดีแพ่งตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของเยอรมันในเรื่องเกี่ยวกับการร่วมกันจำกัดการแข่งขัน (Restricting competition) พฤติกรรมการใช้อำนาจเหนือตลาดโดยมิชอบ (Prohibited conduct of dominant undertakings) การใช้อำนาจตลาดแบบ

⁷⁵ (13) Preamble of the Directive 2014/104/EU.

สัมพัทธ์ และการใช้อำนาจตลาดที่เหนือกว่า (Prohibited conduct of undertakings with relative or Superior Market Power) และการรวมธุรกิจ (Control of concentrations)⁷⁶ตาม มาตรา 33 (1) ของ GWB 22 บัญญัติว่า ผู้ใดฝ่าฝืนบทบัญญัติใน GWB ข้างต้น หรือข้อ 101 (การตกลงร่วมกันระหว่างคู่แข่งทางธุรกิจ) หรือ 102 (การใช้อำนาจเหนือตลาดอย่างไม่เป็นธรรม) ของ กฎหมายแข่งขันทางการค้าของสหภาพยุโรป Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) หรือจากคำวินิจฉัยที่ออกโดยคณะกรรมการยุโรป หรือสำนักงานการป้องกันการ แข่งขันทางการค้าเยอรมัน ต้องชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากการฝ่าฝืนนั้นต่อผู้เสียหาย⁷⁷

2) *ฟ็องคตีแพ่งตามกฎหมาย Act Against Unfair Competition (AUC) or Gesetz gegen unlauteren Wettbewerb (UWG)*

การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับการต่อต้านการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม (Unfair commercial practices)⁷⁸ ซึ่งกฎหมาย ARC นั้นไม่ได้บัญญัติมาเพื่อปกป้องความเป็นธรรมในการ แข่งขันโดยตรง แต่ตามมาตรา 9 ของ AUC ได้วางหลักว่า ผู้ใดไม่ว่าจงใจหรือประมาทเลินเล่อกระทำ การใด ๆ ทางการค้าโดยก่อให้เกิดการแข่งขันอันไม่เป็นธรรมโดยฝ่าฝืนมาตรา 3 การแข่งขันที่ไม่เป็น ธรรม (Unfair commercial practices) หรือฝ่าฝืนมาตรา 7 การปฏิบัติทางการค้าโดยการรบกวน คู่แข่ง (Unconscionable pestering) จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายเพื่อความเสียหาย ที่เกิดขึ้น⁷⁹

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับการแข่งขันทาง การค่านั้นแบ่งออกเป็น 2 ช่อง คือ ฟ้องตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของเยอรมัน GWB or ARC และการฟ้องตามกฎหมาย AUC หรือ UWG กล่าวคือ ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียก ค่าเสียหายต่อผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของเยอรมัน รวมถึงกฎหมายของสหภาพยุโรป ได้แก่ การร่วมกันจำกัดการแข่งขัน พฤติการณ์ใช้อำนาจเหนือตลาดโดยมิชอบ การใช้อำนาจตลาด แบบสัมพัทธ์ และการใช้อำนาจตลาดที่เหนือกว่า และการรวมธุรกิจ ผู้ฝ่าฝืนต้องชดใช้ค่าเสียหายอัน เกิดจากการฝ่าฝืนนั้น นอกจากนี้ ยังสามารถฟ้องคดีเกี่ยวกับการต่อต้านการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมได้ ตาม AUC กรณีในเรื่องการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม หรือการปฏิบัติทางการค้าโดยการรบกวนคู่แข่ง จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นเช่นกัน

⁷⁶ พลสิษฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของ กฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 111.

⁷⁷ Article 33 of Act against restraints of competition.

⁷⁸ Article 1 of Act against restraints of competition.

⁷⁹ Article 3 of Act against restraints of competition.

5.1.3 ภาระการพิสูจน์

การฟ้องตามกฎหมาย ARC or GWB ตามมาตรา 33A กล่าวคือ บุคคลใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อกระทำการอันฝ่าฝืนมาตรา 33(1) ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากการฝ่าฝืนนั้น โดยโจทก์มีภาระการพิสูจน์ถึงการกระทำอันฝ่าฝืนนั้น และพิสูจน์ถึงความเสียหายที่ตนได้รับอย่างไรก็ดี หากมีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการยุโรปหรือของคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้าถึงที่สุดแล้วว่ามีภาระการกระทำอันฝ่าฝืนกฎหมายการแข่งขันทางการค้า โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงการกระทำอันฝ่าฝืนนั้นอีก⁸⁰ ฉะนั้น โจทก์พิสูจน์เพียงว่าตนได้รับความเสียหายอย่างไรและจำนวนเท่าใดเนื่องจากศาลที่พิจารณาคดีจะผูกพันคำตัดสินของคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้า หรือคำวินิจฉัยของคณะกรรมการยุโรปนั้นแล้ว ซึ่งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้าหรือคณะกรรมการยุโรปนั้นมีความสำคัญต่อสิทธิการฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหายของเอกชนเช่นกัน เนื่องจากหากมีคำวินิจฉัยอันถึงที่สุดแล้ว ผู้เสียหายไม่มีภาระต้องพิสูจน์ถึงการกระทำผิดของจำเลยแต่อย่างใด แต่หากไม่มีคำวินิจฉัยดังกล่าว โจทก์ก็ยังคงมีภาระพิสูจน์ตามคดีแพ่งสามัญอย่างไรก็ตาม หากพิสูจน์ไม่ได้ ศาลก็มีอำนาจที่จะพิจารณากำหนดค่าเสียหายได้เอง

5.1.4 เขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดีการแข่งขันทางการค้า

สำหรับเขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดีการแข่งขันทางการค้าในเยอรมัน แบ่งการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายได้ตามกฎหมาย GWB และ AUC โดยมีศาลที่มีเขตอำนาจ ดังนี้

1) การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตาม GWB

ศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีการแข่งขันทางการค้าตาม GWB คือ ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีตามกฎหมาย คือ ศาลรัฐ (Regional courts) เท่านั้น โดยศาลท้องถิ่น (Local court) จะไม่มีอำนาจพิจารณาคดี⁸¹ ทั้งนี้ ศาลรัฐจะต้องรายงานให้ FCO ทราบเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ และ FCO อาจมีส่วนร่วมในกระบวนการของศาลได้

2) การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตาม AUC

ศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีการแข่งขันทางการค้าตาม AUC คือ ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีตามกฎหมาย คือ ศาลรัฐ (Regional counts) เท่านั้น โดยที่ศาลท้องถิ่น (Local court) จะไม่มีอำนาจพิจารณาคดีเช่นเดียวกับการฟ้องตาม GWB ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐมีอำนาจในการกำหนดให้ศาลใดศาลหนึ่งเป็นศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาข้อพิพาทเกี่ยวกับ

⁸⁰ Article 33(A) of Act against restraints of competition.

⁸¹ Article 87 of Act against restraints of competition.

การแข่งขันสำหรับเขตในรัฐได้ สำหรับกระบวนการพิจารณาในคดีแข่งขันอันไม่เป็นธรรมนั้นจะใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเหมือนคดีแพ่งสามัญ⁸²

5.1.5 อายุความ

ในส่วนอารัมภบทของกฎหมายแข่งขันทางการค้าของสหภาพยุโรป มีการกล่าวถึงเรื่องอายุความว่า กฎหมายใด ๆ เกี่ยวกับอายุความไม่ว่าจะเป็นการเริ่มนับ ระยะเวลา และการที่อายุความสะดุดหยุดลงไม่ควรเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าเสียหาย โดยเฉพาะกรณีที่เป็นคดีต่อยอดจากคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการยุโรป ดังนั้น อายุความที่กำหนดตามกฎหมายของประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปสำหรับการฟ้องร้องคดีของเอกชนจึงควรมีระยะเวลาเพียงพอให้เอกชนดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าเสียหาย⁸³ เพื่อป้องกันการกำหนดอายุความที่ทำให้ผู้เสียหายไม่มีระยะเวลาเพียงพอในการรวบรวมพยานหลักฐานในการฟ้องร้องดำเนินคดี หรือการเจรจาไกล่เกลี่ยตกลงจำนวนค่าสินไหมทดแทนระหว่างผู้เสียหายกับผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งอายุความควรสะดุดหยุดอยู่ตลอดระยะเวลาที่คู่พิพาทใช้วิธีการเจรจากัน โดยประเทศเยอรมันในฐานะสมาชิกของสหภาพยุโรป ได้รับข้อบังคับของสหภาพมาปรับใช้พิจารณาด้วยโดยได้บัญญัติไว้ ดังต่อไปนี้

1) อายุความการฟ้องตามกฎหมาย GWB or ARC

เยอรมันได้ออกกฎหมายตาม Directive 2014/104/EU ซึ่งปรากฏใน มาตรา 33H (1) โดยกำหนดอายุความในการฟ้องคดีตามมาตรา 33 จะเริ่มนับอายุความเมื่อ

- (1) มีการกระทำความผิดที่ก่อให้เกิดการเรียกค่าเสียหายเกิดขึ้น
- (2) โจทก์รู้ถึงการกระทำหรือควรได้รู้ถึงข้อเท็จจริงที่ก่อให้เกิดสิทธิฟ้อง และเป็นข้อเท็จจริงที่ฝ่าฝืนข้อ 33 และรู้ตัวบุคคลผู้กระทำอันฝ่าฝืน
- (3) เมื่อการกระทำความผิดนั้นได้สิ้นสุดลง

ทั้งนี้ สำหรับกำหนดอายุความนั้นจะมีระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี โดยเริ่มนับตั้งแต่สิ้นปีปฏิทินของปีที่มีสิทธิในการฟ้องเกิดขึ้น และการกระทำอันฝ่าฝืนตามมาตรา 33(1) ยุติลงแล้ว แต่อย่างไรก็ตามต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่เกิดการกระทำความผิด อย่างไรก็ตาม อายุความในการฟ้องตามมาตรา 33(1) และ 33A(1) จะสะดุดหยุดอยู่ ตามมาตรา 33H (6) เมื่อคณะกรรมการการยุโรปเริ่มสอบสวนการกระทำอันฝ่าฝืนนั้นหรือคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้าในรัฐสมาชิกเริ่มสอบสวนการกระทำอันฝ่าฝืนนั้น ทั้งนี้ ตามมาตรา 33G โดยที่อายุความจะ

⁸² Article 13 of Act Against Unfair Competition.

⁸³ พลสิษฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 117.

เริ่มกลับมานับต่อเมื่อพ้น 1 ปี นับแต่มีผลคำวินิจฉัยของคณะกรรมการยุโรป หรือคำวินิจฉัยของสำนักงานป้องกันการผูกขาดของเยอรมันถึงที่สุดแล้ว หรือเมื่อสิ้นสุดกระบวนการสอบสวน⁸⁴ เมื่อเป็นเช่นนี้ กรณีที่คณะกรรมการยุโรป หรือสำนักงานป้องกันการผูกขาดได้ทำการสอบสวนการกระทำ ความผิดแล้ว ผู้เสียหายหรือโจทก์เป็นฝ่ายได้รับประโยชน์จากอายุความที่ยาวนานขึ้น

2) อายุความการฟ้องตามกฎหมาย AUC

ตามมาตรา 11 ได้มีการกำหนดอายุความ โดยการนับอายุความจะเริ่มนับ เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น และผู้เสียหายรู้หรือควรจะรู้ถึงความเสียหาย และรู้ตัวผู้ฝ่าฝืนสิทธิเรียกร้อง ค่าสินไหมทดแทน และจะขาดอายุความเมื่อครบกำหนด 10 ปี หลังจากการกระทำผิดดังกล่าวเกิดขึ้น หรือ 30 ปี หลังจากเกิดความเสียหายครั้งสุดท้าย⁸⁵

5.1.5 สรุปการฟ้องคดีแข่งขันทางการค้าเยอรมัน

กฎหมายแข่งขันทางการค้าของเยอรมันได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายของ สหภาพยุโรป โดยมีองค์ที่สำคัญ ได้แก่ สำนักงานป้องกันการผูกขาดทางการค้าที่มีอำนาจในการ ตรวจสอบเรื่องร้องเรียน สอบสวนเรื่องร้องเรียน ตลอดจนพิจารณาตัดสินเรื่องร้องเรียนนั้น โดยมีคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้าทำหน้าที่ในการจัดเตรียมข้อมูลและความเห็น เกี่ยวกับภาพรวมการผูกขาดทางการค้าและการตลาดในรอบปีต่อรัฐบาลกลาง นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานการแข่งขันทางการค้าแห่งภูมิภาคที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายแข่งขัน ทางการค้าภายในรัฐของตน ซึ่งกฎหมายเยอรมันให้สิทธิเอกชนฟ้องคดีแข่งขันทางการค้าได้ตาม มาตรา 33(1) ของ Act against Restraints of Competition (GWB) หรือ ตามมาตรา 9 ของ Act Against Unfair Competition (AUC) โดยผู้เสียหายจะได้ค่าสินไหมทดแทนตามความเสียหายที่ พิสูจน์และศาลเห็นสมควรให้ได้รับ โดยไม่มีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษและรางวัลหรือ ค่าตอบแทนของทนายความแต่อย่างใด ซึ่งการฟ้องตาม GWB จะมีอายุความ 5 ปี โดยเริ่มนับตั้งแต่ สิ้นปีปฏิทินของปีที่มีสิทธิในการฟ้องเกิดขึ้น ซึ่งอายุความสะดุดหยุดลงเมื่อคณะกรรมการยุโรปเริ่ม สอบสวน หรือคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้าในรัฐสมาชิกเริ่มสอบสวนเช่นกัน และอายุความกลับมานับต่อเมื่อพ้น 1 ปี นับแต่คำวินิจฉัยของคณะกรรมการยุโรป หรือคำวินิจฉัยของ สำนักงานป้องกันการผูกขาดของเยอรมันถึงที่สุด ส่วนการฟ้องตาม AUC อายุความจะครบกำหนด

⁸⁴ พลสิษฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของ กฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 119-120.

⁸⁵ พลสิษฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของ กฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 121.

10 ปี หลังจากการกระทำผิดดังกล่าวเกิดขึ้น หรือ 30 ปี หลังจากเกิดความเสียหายครั้งสุดท้าย โดยโจทก์มีภาระการพิสูจน์เหมือนคดีแพ่งสามัญ อย่างไรก็ตาม หากมีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนหรือคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้าของรัฐสมาชิกที่ถึงที่สุดแล้วว่ามี การกระทำอันฝ่าฝืนเกิดขึ้น โจทก์ไม่มีภาระต้องพิสูจน์ถึงการกระทำ ความผิดของจำเลยอีก โดยโจทก์พิสูจน์เพียงค่าเสียหายเท่านั้น

บทที่ 3

การดำเนินคดีแบบกลุ่มและการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามกฎหมาย การแข่งขันทางการค้าของประเทศไทย

ในบทนี้ ผู้ศึกษาจะขออธิบายถึงการดำเนินคดีแบบกลุ่มและการฟ้องคดีการแข่งขันทางการค้าตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ของประเทศไทย ตามลำดับ ได้แก่ ความรู้เบื้องต้นของดำเนินคดีแบบกลุ่ม หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพื่อนำมาพิจารณาประกอบกับเรื่องการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายในคดีการแข่งขันทางการค้า พร้อมรายละเอียดสำคัญที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง องค์กรบังคับใช้กฎหมาย เขตอำนาจศาล กระบวนพิจารณาคดีในศาล ทฤษฎีเส้นทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และอายุความการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายในคดีการแข่งขันทางการค้า เพื่อให้เห็นภาพรวมของกระบวนการดำเนินคดีแบบกลุ่มและการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนตามมาตรา 69 และ 70 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560

1. ความรู้เบื้องต้นของดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย

ในการดำเนินคดีแพ่งสามัญทั่วไป มีบทบัญญัติให้ศาลพิจารณาเรื่องที่เกี่ยวข้องกันทั้งหมดในคราวเดียวกันเมื่อมีคู่ความหลายคนในคดี เพื่อความสะดวกแก่ศาลและคู่ความและแก้ปัญหาผลของคำพิพากษาที่อาจแตกต่างกัน ได้แก่ คู่ความร่วม การร้องสอด หรือการรวมคดี แต่ก็ไม่ได้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้โดยตรง เนื่องจากหากคู่ความไม่ได้ดำเนินคดีร่วมกันมาตั้งแต่ต้นหรือบุคคลภายนอกไม่รู้ถึงการดำเนินคดีของคู่ความว่ากระทบต่อสิทธิของตนด้วย หรือไม่ได้มีการขอรวมคดี จะทำให้คดีเหล่านี้ไม่ได้รับการพิจารณาพิพากษาไปในคราวเดียวกันแต่อย่างใด⁸⁶ เมื่อเป็นเช่นนี้ ประเทศไทยจึงได้นำแนวคิดเรื่อง "การดำเนินคดีแบบกลุ่ม" มาบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดีให้ผู้เสียหายจำนวนมากในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และสามารถอำนวยความสะดวกให้ผู้เสียหายที่ไม่มีความสามารถฟ้องคดีด้วยตนเองได้ หรือได้รับความเสียหายเพียง

⁸⁶ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช) , 2561. หน้า 67.

เล็กน้อย การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงเป็นวิธีการที่อำนวยความสะดวกให้ผู้เสียหายจำนวนหนึ่งที่ช่วยประหยัดเวลาและลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ลดความซ้ำซ้อนในการฟ้องคดีและขจัดความแตกต่างกันของคำพิพากษา รวมถึงเป็นวิธีการในการลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่ศาลอีกทางหนึ่ง

ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 หมวด 4 “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” หมายความว่า การดำเนินคดีที่ศาลอนุญาตให้เสนอคำฟ้องต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของโจทก์และสมาชิกกลุ่ม⁸⁷ โดยการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีลักษณะเฉพาะ ดังนี้

(1) มีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก กล่าวคือ มีผู้เสียหายจำนวนมาก ซึ่งการรวบรวมบุคคลดังกล่าวทั้งหมด เพื่อนำคดีเข้าสู่ศาลจะเกิดความไม่สะดวกหรือเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ

(2) ผู้เสียหายมีปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะเหมือนกัน เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มต้องผูกพันร่วมกัน

(3) ข้อเรียกร้องของโจทก์มีลักษณะอย่างเดียวกันกับข้อเรียกร้องของกลุ่ม และ

(4) โจทก์สามารถที่จะปกป้องประโยชน์ของตนและสมาชิกกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ⁸⁸

ทั้งนี้ ลักษณะของคดีที่จะขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม จะทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลแล้ว โดยคดีที่จะขออนุญาตต่อได้นั้นจะต้องเป็นประเภทคดีตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติในพระราชบัญญัติจัดตั้งแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ.2558 เรื่อง กฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และข้อกำหนดประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559

สำหรับคดีที่จะขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มได้จะต้องเป็นคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก และต้องเป็นประเภทของคดี ได้แก่ คดีแพ่งทั่วไป กล่าวคือ คดีละเมิดหรือคดีผิดสัญญา เป็นคดีที่เกี่ยวกับการกระทบสิทธิตามสัญญา หรือเป็นการกระทำให้เกิดความเสียหายต่อสิทธิตามกฎหมายแล้วแต่กรณี และคดีแพ่งตามกฎหมายเฉพาะ กล่าวคือ คดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม กฎหมายการคุ้มครองบริโภค กฎหมายหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ กฎหมายการแข่งขันทางการค้า เป็นต้น⁸⁹

⁸⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 222/1.

⁸⁸ ปานทิพย์ พุกษลาวิทย์ ภูมิศิริ ดำรงวุฒิ, การดำเนินคดีแบบกลุ่มสำหรับผู้ลงทุนในตลาดหลักทรัพย์, (คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สิงหาคม 2565), หน้า 1.

⁸⁹ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2561. หน้า 67.

2. หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย

การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเฉพาะฝ่ายโจทก์เท่านั้น โดยต้องยื่นคำฟ้องพร้อมกับคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อศาลชั้นต้น ซึ่งเป็นระบบอนุญาต อันมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังต่อไปนี้

2.1 การยื่นคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์จะต้องยื่นคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มไปพร้อมกับคำฟ้องเริ่มคดี ซึ่งคำร้องขอนั้นจะต้องแสดงเหตุตามสมควรที่ศาลจะอนุญาต⁹⁰ กล่าวคือ คำฟ้องสำหรับคดีแบบกลุ่มจะต้องทำเป็นหนังสือและแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยหลักแห่งข้อหาของโจทก์และของกลุ่มผู้เสียหายที่มีลักษณะเดียวกันด้วยและในกรณีที่โจทก์มีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน คำขอบังคับของกลุ่มบุคคลต้องระบุหลักการและวิธีการคำนวณเพื่อชำระเงินให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่าที่จะระบุได้⁹¹

2.2 การจัดกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

โจทก์หรือตัวแทนกลุ่มเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนและสมาชิกกลุ่ม รวมถึงสมาชิกกลุ่มก็จะต้องเป็นผู้ความเสียหายจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีทนายความซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางกฎหมาย ซึ่งกฎหมายได้กำหนดคุณสมบัติและหน้าที่ของโจทก์ สมาชิกกลุ่มและทนายความไว้ โดยมีข้อพิจารณาดังต่อไปนี้

2.2.1 คุณสมบัติของโจทก์

โจทก์ต้องสามารถดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิของกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม เป็นผู้ถูกโต้แย้งสิทธิหรือเป็นผู้เสียหายเช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่ม มีสิทธิอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม โดยไม่มีข้อขัดแย้งระหว่างโจทก์และสมาชิกกลุ่ม อย่างไรก็ตาม กฎหมายกำหนดให้สมาชิกกลุ่มมีสิทธิร้องคัดค้านคุณสมบัติของโจทก์ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้ด้วย⁹²

⁹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 222/9.

⁹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 222/10.

⁹² นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2561. หน้า 69.

2.2.2 คุณสมบัติของสมาชิกกลุ่ม

กลุ่มบุคคลตามกฎหมายไทยเป็นระบบ opt-out กล่าวคือ กลุ่มบุคคลจะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ โดยไม่จำเป็นต้องแสดงเจตนาให้ความยินยอมหรือมีการมอบอำนาจแต่อย่างใด ซึ่งประกอบด้วยโจทก์และสมาชิกกลุ่มที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำหรือเหตุอย่างเดียวกัน ประกอบกับการดำเนินคดีแพ่งสามัญจะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก⁹³ เมื่อศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม เว้นแต่มีสมาชิกกลุ่มไม่ประสงค์จะเข้าร่วมในการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็สามารถแสดงเจตนาออกจากกลุ่มได้ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด และเมื่อออกจากกลุ่มไปแล้วนั้นจะขอกลับเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มอีกไม่ได้ ทั้งนี้ เมื่อสมาชิกกลุ่มได้เข้าร่วมกลุ่มแล้วจะมีสิทธิตามกฎหมาย เช่น การร่วมเข้าฟังการพิจารณาคดี การขอให้ศาลสั่งแสดงว่าโจทก์มิได้มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมถึงการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม การตรวจเอกสารในสำนวนความหรือขอคัดสำเนาเอกสารไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน การที่มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกัน และการที่คู่ความตกลงกันเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการเป็นผู้ชี้ขาด และการตรวจและโต้แย้งคำขอรับชำระหนี้ เป็นต้น⁹⁴

2.2.3 คุณสมบัติของทนายความ

ทนายความถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากทนายความต้องทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของโจทก์และสมาชิกกลุ่ม ต้องเป็นผู้มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ สำหรับการพิจารณาคุณสมบัติของทนายความฝ่ายโจทก์ ศาลต้องพิจารณาว่าทนายความนั้นมีความสามารถจะดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิของโจทก์และสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมได้หรือไม่ โดยศาลอาจให้ทนายความแถลงให้ทราบถึง ประวัติ ประสบการณ์ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และบทบาทหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดี ตลอดจนประมาณการค่าใช้จ่ายและระยะเวลาในการการดำเนินคดี⁹⁵

2.2.4 การออกจากกลุ่มสมาชิก

สมาชิกกลุ่มแต่ละคนมีสิทธิออกจากกลุ่มได้ โดยการแจ้งความประสงค์เป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดไว้ในคำบอกกล่าว และการแจ้งความประสงค์ดังกล่าวให้ถือว่ามิผลนับแต่วันที่ได้แจ้งความประสงค์นั้นต่อศาล ฉะนั้น

⁹³ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2561, หน้า 69.

⁹⁴ ปานทิพย์ พุกษาชวลวิทย์ ภูมิศิริ ดำรงวุฒิ, การดำเนินคดีแบบกลุ่มสำหรับผู้ลงทุนในตลาดหลักทรัพย์, (คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สิงหาคม 2565), หน้า 19-20.

⁹⁵ จุฬารัตน์ ยะปะนนัน, การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ในการดำเนินคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, (จลนิติ พฤษภาคม-มิถุนายน 2553), หน้า 170.

เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาตามที่กำหนด สมาชิกกลุ่มนั้นจะออกจากกลุ่มไม่ได้แล้ว เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล โดยแสดงต่อศาลว่าตนมิได้ตั้งใจหรือมีเหตุอันสมควร⁹⁶ และคำสั่งของศาลให้เป็นที่สุด

2.3 เกณฑ์การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต่อเมื่อเป็นที่พอใจแก่ศาล ดังต่อไปนี้

(1) โจทก์ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันของตนและสมาชิกกลุ่มที่ชัดเจนเพียงพอเพื่อให้รู้ได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลใด

(2) มีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญจะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก

(3) การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญ⁹⁷

(4) โจทก์ได้แสดงให้เห็นว่าตนเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสียรวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยเป็นผู้ได้สิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยสุจริต⁹⁸ ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559

หากโจทก์ไม่สามารถแสดงให้เห็นเป็นที่พอใจแก่ศาลดังที่กล่าวไว้ข้างต้นได้ ศาลจะมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและยกคำร้อง และให้โจทก์ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปอย่างคดีสามัญ ซึ่งการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญนี้เป็นเรื่องของโจทก์โดยเฉพาะ ไม่เกี่ยวกับสมาชิกกลุ่มแต่อย่างใด

2.4 ผลของคำพิพากษา

คำพิพากษาของศาลมีผลเป็นการผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มทั้งหมดที่มีได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่มภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด และในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี ต่อมา การบังคับคดีและการขอรับชำระหนี้ โดยผู้มีอำนาจดำเนินการบังคับคดี ได้แก่ โจทก์และทนายความฝ่ายโจทก์เท่านั้นที่จะมีอำนาจดำเนินการนี้⁹⁹ ซึ่งสมาชิกกลุ่มไม่มีสิทธิที่จะบังคับคดีแทนโจทก์และสมาชิกกลุ่มด้วยตนเอง โดยสมาชิกกลุ่มมีหน้าที่ต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ค่าเสียหายตามคำ

⁹⁶ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559 ข้อ 31.

⁹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 222/12.

⁹⁸ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559 ข้อ 7.

⁹⁹ ปานทิพย์ พุกษาชวลวิทย์ ภูมิศิริ ตาร์จวุฒิ, การดำเนินคดีแบบกลุ่มสำหรับผู้ลงทุนในตลาดหลักทรัพย์, (คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สิงหาคม 2565), หน้า 39-40.

พิพากษาภายในระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา¹⁰⁰ หากสมาชิกกลุ่มคนใดไม่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลา ก็จะไม่มียกฟ้องหรือเงินที่ได้จากการบังคับคดี

ทั้งนี้ สำหรับการทำคำพิพากษา ศาลอาจพิพากษาให้จำเลยชดใช้เป็นหนี้เงินและหนี้งวดเว้นกระทำการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 222/37 วรรคสองรวมถึงพิจารณาการให้เงินค่ารางวัลความผ่ายใจทักซึ่งต้องไม่เกินร้อยละ 30 ของจำนวนเงินนั้น และสำหรับการชดใช้และเยียวยาแก่สมาชิกกลุ่ม¹⁰¹ นอกจากนี้ ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559 ข้อ 48 ได้วางหลักถึงการอำนวยความสะดวกเรื่องการเยียวยาความเสียหายเพื่อให้สมาชิกกลุ่มมีโอกาสได้รับประโยชน์จากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลอาจกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการปฏิบัติตามคำพิพากษาให้แก่สมาชิกเพื่อให้ได้รับการเยียวยาตามสมควรก็ได้¹⁰² ดังนั้น คำพิพากษาจะประกอบไปด้วยเนื้อหาที่ระบุถึงจำนวนเงินที่ฝ่ายจำเลยต้องชำระหนี้ให้แก่โจทก์ รวมถึงหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไขและวิธีการคำนวณในการที่จำเลยต้องชำระเงินหรือดำเนินการให้แก่สมาชิกกลุ่มด้วย

2.5 รางวัลความ

สำหรับเงินรางวัลถือเป็นสิ่งจูงใจให้ทนายความยอมลงทุนตรองจ่ายค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี โดยหวังว่า หากชนะคดีจะได้รับรางวัลความเป็นการตอบแทน เงินรางวัลของทนายความผ่ายใจทัก มีใช้ค่าฤชาธรรมเนียม และต้องถือว่าทนายความผ่ายใจทักเป็นเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาและจำเลยเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา¹⁰³ เงินรางวัลของทนายความมีลักษณะเป็นค่าตอบแทนแบบ contingent fee คือ ค่าตอบแทนซึ่งคาดการณ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลการดำเนินการหรือตามผลแพ้ชนะทางคดีนั่นเอง หากแพ้ก็น่าจะเรียกเรื่องอะไรได้แต่อย่างใด

2.6 ตัวอย่างคดีการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย

การนำเอาแนวคิดเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 เรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม มีคดีตัวอย่างที่ขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของศาล ดังต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ที่ ผบ.1467/2560 ผู้ใช้รถยนต์ฟอร์ดกับพวกรวม 420 คน รวมตัวกันฟ้องบริษัทฟอร์ดเซลส์แอนด์ เซอร์วิส (ประเทศไทย) จำกัด ในการเป็นผู้ผลิตและจำหน่ายรถยนต์ฟอร์ดในประเทศไทย เป็นจำเลย ขอให้รับผิดชอบโดยให้ทำการซื้อรถรุ่นที่มีปัญหา

¹⁰⁰ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2561, หน้า 75.

¹⁰¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 222/37 วรรคสอง.

¹⁰² ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม พ.ศ. 2559 ข้อ 48.

¹⁰³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 222/37.

หรือห้ามจำหน่ายหรือเรียกเก็บรถยนต์รุ่นดังกล่าวที่ยังอยู่ในท้องตลาด เนื่องจากการผลิตรถยนต์ชำรุดบกพร่อง ไม่ได้มาตรฐาน ไม่เป็นไปตามคำโฆษณา และทำให้ผู้บริโภคเสี่ยงอันตราย พร้อมเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษและจิตใจ รวมเป็นเงินจำนวนกว่า 24 ล้านบาท พร้อมทั้งยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มและศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยศาลมีพิพากษาว่า การที่จำเลยสั่งประกอบและผลิตรถยนต์รุ่นดังกล่าวออกมาจำหน่ายในประเทศไทยจำนวน 90,000 คันต่อปี แต่พบรถยนต์ที่มีปัญหาไม่เกิน 500 คันเพียงเท่านั้น และยังไม่มีผู้เสียหายรายใดได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต แม้จำเลยจะยอมรับว่ารถยนต์มีข้อบกพร่องชำรุดจริง แต่ก็สามารถซ่อมแซมและเปลี่ยนอะไหล่ได้ จึงไม่ถือว่ารถยนต์รุ่นดังกล่าวเป็นสินค้าที่ไม่มีความปลอดภัยหรือไม่ได้มาตรฐานแต่อย่างใด ศาลจึงไม่มีอำนาจสั่งให้จำเลยซื้อรถคืนจากโจทก์หรือห้ามจำหน่ายหรือเรียกเก็บรถยนต์ดังกล่าวที่ยังอยู่ในท้องตลาด แต่ให้จำเลยชดเชยค่าเสื่อมราคาจากการซ่อมครั้งละ 20,000 บาท และค่าขาดประโยชน์จากการไม่ได้ใช้รถวันละ 1,000 บาท ให้กับโจทก์และสมาชิกกลุ่มรวมทั้งสิ้น 296 ราย รวมเป็นเงินทั้งสิ้นกว่า 23,000,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี นับจากวันฟ้อง พร้อมกำหนดค่าทนายความจำนวน 1,500,000 บาท และเงินรางวัลทนายความฝ่ายโจทก์อีกจำนวน 800,000 บาท¹⁰⁴

คำพิพากษาศาลจังหวัดสตูลที่ ผบ.3550/2561 ผู้เสียหายจำนวน 45 ราย ฟ้องขอให้บริษัทผู้ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์โลชั่นทาผิวยี่ห้อเพิร์ล รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำโดยใช้ส่วนผสมของสารโคลเบทาซอล โพรพิโอเนต ซึ่งเป็นสารต้องห้ามในเครื่องสำอาง เป็นเหตุให้ผู้เสียหายที่มีอาการแสบคันบริเวณผิวที่แขนและขา รวมถึงบริเวณอื่นๆ ที่ใช้ครีมปรากฏเส้นเลือดฝอย เป็นรอยแตกริ้วจวนเริ่มลามเป็นลายกว้าง โดยแพทย์ให้ความเห็นว่า รอยแผลดังกล่าวเกิดจากการใช้สารสเตียรอยด์ และรอยแผลไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ พร้อมทั้งยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มและศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ต่อมา ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยจ่ายค่าเสียหายให้กับโจทก์และสมาชิกกลุ่มแบ่งเป็นค่าเสียหายจากการเสียโฉมติดตัว คนละ 200,000 บาท ค่ารักษาตามที่จ่ายจริง ค่ารักษาพยาบาลในอนาคตภายในระยะเวลา 5 ปี คนละไม่เกิน 200,000 บาท ค่าขาดรายได้ไม่เกิน 300 บาท ต่อวัน เป็นเวลาไม่เกิน 90 วัน และมีค่าเสียหายเชิงลงโทษอีก 200,000 บาท ยิ่งไปกว่านั้น ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้ประกอบธุรกิจ ต้องรู้อยู่แล้วว่าการผลิตสินค้ามีส่วนผสมของสารต้องห้าม แต่ยังคงผลิตและจำหน่าย จนส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อผู้บริโภค จึงให้จำเลยจ่ายค่าเสียหายเพิ่มเติมเป็นค่าเสียหายเชิงลงโทษ รวมเป็นเงินค่าเสียหายประมาณ 10,000,000 บาท และจำเลยระงับการจำหน่ายสินค้าดังกล่าว ส่วนที่จำหน่ายไปแล้วให้ประกาศและ

¹⁰⁴ นิชาภา จรัสคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2561. หน้า 76.

รับคืนจากผู้บริโภค พร้อมเรียกเก็บสินค้าที่ยังไม่ได้จำหน่ายและให้ทำลายทิ้งทั้งหมด ด้วยค่าใช้จ่ายของจำเลยเองทั้งสิ้น¹⁰⁵

การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยจะเห็นได้ว่า กฎหมายเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะบัญญัติเรื่องหลักเกณฑ์ วิธีการ การยื่นคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม การยื่นคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม รวมถึงผลของคำพิพากษาและการให้เงินรางวัลแก่ทนายความ โดยคำพิพากษาจะมีผลผูกพันโจทก์และสมาชิกกลุ่มทุกคน ซึ่งแต่ละคนอาจได้รับความเสียหายที่ไม่เท่ากัน บรรดาหลักเกณฑ์และวิธีการเหล่านี้ขึ้นอยู่กับศาลอาจกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการปฏิบัติตามคำพิพากษาและคำบังคับได้ตามที่เห็นสมควร เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นและสามารถคุ้มครองสมาชิกกลุ่มได้อย่างทั่วถึง ให้ความเสียหายที่ผู้เสียหายอาจได้รับแตกต่างกันไปนั้นได้รับการชดเชยค่าเสียหายอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงมีความแตกต่างจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีสามัญตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นคดี ซึ่งวิธีการในการกำหนดรายละเอียดของโจทก์และสมาชิกกลุ่ม จนถึงขั้นตอนที่ศาลจะมีคำพิพากษา และออกคำบังคับได้นั้น ก็มีความแตกต่างจากคดีสามัญทั่วไปอย่างสิ้นเชิง ในคดีสามัญ คำพิพากษาบังคับได้เพียงเท่าที่โจทก์มีคำขอท้ายคำฟ้องเท่านั้น และที่สำคัญการดำเนินคดีแบบกลุ่มยังมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากผลของคำพิพากษาในคดีแพ่งสามัญทั่วไปที่ว่า คำพิพากษามีผลผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้นอีกด้วย

3. การฟ้องคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560

3.1 เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560

เป็นเครื่องมือของรัฐที่มุ่งส่งเสริมการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรม และเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้สินค้าและบริการในราคาที่เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ โดยมีหลักการและเหตุผลที่ต้องการให้เศรษฐกิจบรรลุประสิทธิภาพสูงสุด ต้องไม่มีการจำกัดปริมาณและราคา ไม่ทำการค้าโดยไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค เช่น การลดคุณภาพสินค้า การบังคับจำนวนซื้อ หรือการซื้อพ่วง รวมถึงการไม่กีดกันคู่แข่งทางการค้า ทำให้เกิดภาวะความด้อยประสิทธิภาพของสินค้าและบริการ จนกระทบต่อกลไกตลาด ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายการแข่งขันทางการค้าเพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยให้

¹⁰⁵ นิชาภา จรัลคุณากร, การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง (นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2561. หน้า 76-77.

เศรษฐกิจบรรลุประสิทธิภาพสูงสุด ป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำใด ๆ อันเป็นการจำกัดการแข่งขัน ป้องกันการใช้อำนาจเหนือตลาด เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค และกำจัดคู่แข่งที่อยู่ในตลาด¹⁰⁶

3.2 หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้า

ตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 69 บัญญัติว่า “ให้บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายอันเนื่องจากการฝ่าฝืนมาตรา 50 มาตรา 51 วรรคสอง มาตรา 54 มาตรา 55 มาตรา 57 หรือมาตรา 58 มีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำการฝ่าฝืนนั้นได้ ในการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายให้คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าคุ้มครองผู้บริโภค สมาคมหรือมูลนิธิที่คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าคุ้มครองผู้บริโภครับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทนผู้บริโภคหรือ สมาชิกของสมาคมหรือมูลนิธิได้”¹⁰⁷ จะเห็นได้ว่า เอกชนมีสิทธินำคดีขึ้นสู่ศาลโดยที่จะเลือกฟ้องในฐานความผิดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้าซึ่งประกอบด้วย มาตรา 50 มาตรา 51 มาตรา 54 มาตรา 55 มาตรา 57 และ มาตรา 58

สำหรับการที่เอกชนจะฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 69 ประกอบไปด้วย ความผิดแต่ละฐาน ได้แก่ พฤติกรรมการใช้อำนาจโดยมิชอบของผู้มีอำนาจเหนือตลาด พฤติกรรมการตกลงรวมกันที่มีผลเป็นการผูกขาดหรือจำกัดการแข่งขัน พฤติกรรมเกี่ยวกับการควบรวมกิจการ พฤติกรรมการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมของผู้ประกอบธุรกิจ และการตกลงรวมกับผู้ประกอบธุรกิจต่างประเทศที่ไม่มีเหตุผล และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและผู้บริโภค ซึ่งในแต่ละความผิดนั้น จะต้องมีการพิจารณาองค์ประกอบของความผิดโดยอาศัยคำนิยามข้างต้นมาประกอบด้วย โดยมีใจความสำคัญของแต่ละความผิด ดังต่อไปนี้

3.2.1 การใช้อำนาจเหนือตลาดอย่างไม่เป็นธรรม (Abuse of market power)

สำหรับข้อกำหนดเรื่องแรกตามมาตรา 50 นั้นได้กำหนดข้อห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจซึ่งมีอำนาจเหนือตลาดกระทำการใด ๆ อันได้แก่

- (1) กำหนดหรือรักษาระดับราคาซื้อหรือราคาขายหรือ ค่าบริการอย่างไม่เป็น

ธรรม

¹⁰⁶ วราพร สิริมงคลนิติ, มาตรการการควบรวมธุรกิจธนาคารภายใต้กฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทย (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) , 2560. หน้า 17.

¹⁰⁷ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 69.

(2) กำหนดเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรมในคู่ค้าของตนต้องจำกัดการบริการ การผลิต การซื้อ หรือการขายสินค้า หรือจำกัดโอกาสในการเลือกซื้อสินค้า หรือบริการ หรือในการจัดหาสินค้าจากผู้ประกอบธุรกิจอื่น

(3) ระบุ งด หรือจำกัดการบริการ การผลิต การซื้อ การนำเข้ามาในราชอาณาจักรโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ทำลายหรือทำให้เสียหายซึ่งสินค้า เพื่อลดปริมาณให้ต่ำกว่าความต้องการของตลาด

(4) แทรกแซงการประกอบธุรกิจของผู้อื่นโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร¹⁰⁸

จากข้อกำหนดข้างต้น พฤติกรรมที่เข้าเกณฑ์การเป็นผู้ประกอบธุรกิจซึ่งมีอำนาจเหนือตลาดและใช้อำนาจเหนือตลาดอย่างไม่เป็นธรรมนั้นได้ถูกกำหนดไว้ตามประกาศคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า เรื่อง แนวทางปฏิบัติในการพิจารณาการกระทำต้องห้ามของผู้ประกอบธุรกิจซึ่งมีอำนาจเหนือตลาด พ.ศ. 2561 อันได้แก่ การตั้งราคาสินค้าสูงอย่างไม่เป็นธรรม (Excessive monopoly pricing) การลดราคาสินค้าต่ำเพื่อขับคู่แข่งออกจากตลาด (predatory pricing) การบังคับค้าพ่วงสินค้า (Tied-sale) การไม่ร่วมดำเนินการค้ากับธุรกิจอื่น (Refusal to deal or exclusionary conduct) และการกดตันราคาต่อธุรกิจต่อเนื่อง (Margin squeeze)¹⁰⁹

3.2.2 การควบรวมกิจการหรือเข้าครอบงำกิจการ (Merger & Acquisition)

การควบรวมกิจการ (Merger & Acquisition) หมายถึง การที่ผู้ประกอบธุรกิจที่อยู่ในตลาดตั้งแต่สองรายขึ้นไปรวมกิจการเข้าด้วยกัน ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของตลาดสินค้าหรือบริการ โดยอาจมีแรงจูงใจหลายประการ เช่น ความต้องการเพิ่มขนาดกิจการ การขยายตลาด การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต เป็นต้น¹¹⁰ กล่าวคือ การที่ธุรกิจตั้งแต่สองธุรกิจขึ้นไปทำการรวมกิจการเข้าด้วยกันเป็นผลให้ทั้งธุรกิจเหล่านั้นถูกยุบรวมเป็นผู้ประกอบธุรกิจรายใหม่เกิดขึ้น และเป็นเจ้าของร่วมกัน หรือเป็นกรณีที่ธุรกิจหนึ่งเข้าไปซื้อกิจการของอีกธุรกิจหนึ่ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในธุรกิจของตนได้อย่างแข็งแกร่งมากขึ้น

สำหรับการรวมธุรกิจ ผู้ประกอบธุรกิจที่จะกระทำการรวมธุรกิจอื่นอาจก่อให้เกิดการผูกขาดหรือการเป็นผู้ประกอบธุรกิจซึ่งมีอำนาจเหนือตลาดจะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า ตามมาตรา 51 วรรคสอง เนื่องจากขนาดของธุรกิจที่มีขนาดใหญ่อาจส่งผลต่อการแข่งขันในตลาดเป็นวงกว้าง โดยมีเกณฑ์การรวมธุรกิจตามประกาศ

¹⁰⁸ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 50.

¹⁰⁹ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 72.

¹¹⁰ วราพร สิริมงคลนิติ, มาตรการการควบรวมธุรกิจธนาคารภายใต้กฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทย (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) , 2560. หน้า 20.

คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการแจ้งผลการรวมธุรกิจ พ.ศ. 2561 ประกาศคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขออนุญาตและการอนุญาตการรวมธุรกิจ พ.ศ. 2561 และประกาศคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า เรื่อง หลักเกณฑ์การพิจารณาการเข้าซื้อสินทรัพย์หรือหุ้น เพื่อควบคุมนโยบายการบริหารธุรกิจ การอำนวยความสะดวกหรือการจัดการที่เป็นารรวมธุรกิจ พ.ศ. 2561 ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจที่มีความจะทำการรวมธุรกิจจะต้องมีการขออนุญาตต่อคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าและมีการแจ้งการควรรวมต่อคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าภายใน 7 วัน หลังจากการควรรวม¹¹¹

3.2.3 การตกลงร่วมกัน ผูกขาด ลดและจำกัดการแข่งขัน (Anti-Competitive Agreements of Cartel)

สำหรับพฤติกรรมการตกลงร่วมกัน ผูกขาด ลดและจำกัดการแข่งขัน ตาม มาตรา 54 ได้กำหนดห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจรวมกับผู้ประกอบธุรกิจอื่นในตลาดเดียวกันกระทำการ อันเป็นการผูกขาด ลดการแข่งขัน หรือจำกัดการแข่งขันในตลาด ในลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- (1) กำหนดราคาซื้อ ราคาขาย หรือเงื่อนไขทางการค้าที่ส่งผลกระทบต่อราคาสินค้าหรือบริการ
- (2) จำกัดปริมาณของสินค้าหรือบริการที่ผู้ประกอบธุรกิจแต่ละรายจะผลิตหรือจำหน่ายหรือบริการตามที่ตกลงกัน
- (3) กำหนดข้อตกลงหรือเงื่อนไขในลักษณะสมรู้กัน เพื่อให้ฝ่ายหนึ่งได้รับการประมวลหรือประกวดราคาสินค้าหรือบริการ หรือเพื่อมิให้ฝ่ายหนึ่งเข้าแข่งขันราคาในการประมวลหรือประกวดดังกล่าว และ
- (4) กำหนดแบ่งท้องที่ที่ผู้ประกอบธุรกิจแต่ละรายจะจำหน่าย ลดการจำหน่ายหรือซื้อสินค้าหรือบริการได้ในท้องที่นั้น หรือกำหนดผู้ซื้อ หรือผู้ขายที่ผู้ประกอบธุรกิจแต่ละรายจะจำหน่ายหรือซื้อสินค้าหรือบริการได้ โดยผู้ประกอบธุรกิจอื่นจะไม่ซื้อหรือจำหน่ายหรือซื้อสินค้าหรือบริการนั้น¹¹²

นอกจากนี้ ยังรวมถึงการกระทำใด ๆ ระหว่างผู้ประกอบธุรกิจที่มีคู่แข่งกันในตลาดเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น การร่วมกันกำหนดราคา (Price Fixing) การร่วมกันกำหนด

¹¹¹ พรชัย วิสุทธิศักดิ์, กฎหมายการแข่งขันทางการค้า, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน พิมพ์ครั้งที่ 3 ธันวาคม 2566), หน้า 132-134.

¹¹² พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 54.

และแบ่งตลาด (Market Sharing) การฮั้วประมูล (Bid Rigging) การร่วมกันกำหนดปริมาณสินค้าหรือบริการ (Output Restrictions) เป็นต้น¹¹³

3.2.4 การค้าที่ไม่เป็นธรรมและการกำกับธุรกิจในการทำข้อตกลงการค้ากับต่างประเทศ (Unfair Trade and International Agreement)

สำหรับในเรื่องการค้าที่ไม่เป็นธรรมและการกำกับธุรกิจในการทำข้อตกลงการค้ากับต่างประเทศ ผู้ศึกษาจะอธิบายโดยแยกออกเป็นการค้าที่ไม่เป็นธรรม และการกำกับธุรกิจในการทำข้อตกลงการค้ากับต่างประเทศ ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1) การค้าที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Trade)

สำหรับการปฏิบัติทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม กฎหมายได้กำหนดห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจกระทำการอันเป็นผลให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ประกอบธุรกิจรายอื่นในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

- (1) กีดกันการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบธุรกิจรายอื่นอย่างไม่เป็นธรรม
- (2) ใช้อำนาจตลาดหรืออำนาจต่อรองที่เหนือกว่าอย่างไม่เป็นธรรม ซึ่งตามประกาศคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า เรื่อง แนวทางปฏิบัติในการพิจารณาการกระทำอันเป็นผลเสียหายแก่ผู้ประกอบธุรกิจรายอื่น พ.ศ. 2561¹¹⁴
- (3) กำหนดเงื่อนไขทางการค้าอันเป็นการจำกัดหรือขัดขวางการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบธุรกิจรายอื่นอย่างไม่เป็นธรรม
- (4) กระทำการลักษณะอื่นตามที่คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้ากำหนด¹¹⁵

ตามมาตรา 57 เป็นข้อกำหนดห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจที่มีอำนาจเหนือกว่า ใช้อำนาจของตนกระทำการกีดกันหรือเอาเปรียบผู้ประกอบธุรกิจที่ต้องพึ่งพาตนอย่างไม่เป็นธรรม กล่าวคือ เป็นกรณีที่มีผู้ประกอบธุรกิจรายใหญ่ทำธุรกิจกับผู้ประกอบธุรกิจรายเล็กแล้วใช้อำนาจต่อรองที่เหนือกว่าจำกัดหรือเอาเปรียบผู้ประกอบธุรกิจรายเล็ก¹¹⁶

2) การกำกับธุรกิจในการทำข้อตกลงการค้ากับต่างประเทศ (International Agreement)

¹¹³ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 56.

¹¹⁴ ประกาศคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า เรื่อง แนวทางปฏิบัติในการพิจารณาการกระทำอันเป็นผลเสียหายแก่ผู้ประกอบธุรกิจรายอื่น พ.ศ. 2561 ข้อ 6.

¹¹⁵ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 57.

¹¹⁶ พรชัย วิสุทธิศักดิ์, กฎหมายการแข่งขันทางการค้า, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน พิมพ์ครั้งที่ 3 ธันวาคม 2566), หน้า 193-195.

กฎหมายการแข่งขันทางการค้าได้กำหนดกรอบเบื้องต้นในการห้ามทำการตกลงร่วมกับผู้ประกอบการต่างประเทศอย่างไม่มีเหตุผลที่ส่งผลกระทบต่อการแข่งขันทางการค้าในประเทศ ซึ่งตามมาตรา 58 ได้กำหนดห้ามมิให้ผู้ประกอบการในประเทศทำนิติกรรมหรือสัญญากับผู้ประกอบการในต่างประเทศอย่างไม่มีเหตุผลอันสมควร อันก่อให้เกิดพฤติกรรมการผูกขาดหรือจำกัดการค้าอย่างไม่เป็นธรรมและส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและผลประโยชน์ของผู้บริโภค¹¹⁷

จากพฤติกรรมที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า กฎหมายการแข่งขันทางการค้าได้กำหนดพฤติกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรม รวมถึงเศรษฐกิจเป็นวงกว้าง ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติไว้ในลักษณะเป็นขอบเขตที่กว้าง และจะมีการลงรายละเอียดปลีกย่อยโดยอาศัยการออกกฎเกณฑ์ของประกาศคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าเรื่องต่าง ๆ ซึ่งหากมีการกระทำที่เข้าข่ายฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 นอกจากผู้เสียหายจะมีสิทธิยื่นเรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าแล้วนั้น ผู้เสียหายยังสามารถมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายเอาจากผู้ประกอบการที่ฝ่าฝืนมาตรา 50 มาตรา 51 วรรคสอง มาตรา 54 มาตรา 55 มาตรา 57 หรือมาตรา 58 ซึ่งนอกจากโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดจะมีทั้งโทษทางอาญาและโทษทางปกครองแล้ว ผู้เสียหายยังมีสิทธิได้รับการเยียวยาค่าเสียหาย โดยนำคดีขึ้นสู่ศาลด้วยตนเองอีกด้วย

3.3 องครบังคับใช้กฎหมาย

องครบังคับใช้กฎหมายการแข่งขันทางการค้า คือ สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า (Office of trade competition commission) มีฐานะเป็นนิติบุคคลเป็นหน่วยงานของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ โดยมีคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าจำนวน 7 คน (The trade competition committee) ประกอบด้วย ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการอื่นอีก 5 คน มีวาระ 4 ปี ดำรงตำแหน่งได้ไม่เกิน 2 วาระ¹¹⁸ โดยที่คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้ามีอำนาจ ได้แก่ การออกระเบียบหรือประกาศต่าง ๆ กำกับดูแลการประกอบธุรกิจและกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อให้มีการแข่งขันทางการค้าอย่างเสรีและเป็นธรรมพิจารณาเรื่องร้องเรียนและสอบสวนการกระทำผิดตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า

¹¹⁷ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 58.

¹¹⁸ พลิชฐ์ วัชรากร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 37.

พิจารณาวินิจฉัยคำร้องขอ ดำเนินคดีอาญาตามที่ผู้เสียหายร้องทุกข์ พิจารณากำหนดโทษปรับทางปกครอง รวมทั้งฟ้องคดีต่อศาลปกครอง เป็นต้น

3.4 เขตอำนาจศาล

การฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. ตามมาตรา 69 ให้สิทธิเอกชนในการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายด้วยตนเอง กล่าวคือ ให้บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายอันเนื่องจากการฝ่าฝืนมาตรา 50 มาตรา 51 วรรคสอง มาตรา 54 มาตรา 55 มาตรา 57 หรือมาตรา 58 มีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำการฝ่าฝืนมาตราดังกล่าวได้ นอกจากนี้ ให้คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าคุ้มครองผู้บริโภค สมาคม หรือมูลนิธิที่คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าคุ้มครองผู้บริโภครับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค มีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทนผู้บริโภคหรือสมาชิกของสมาคมหรือมูลนิธิใด ซึ่งการฟ้องคดีอาญาและการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ให้อยู่ในเขตอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ¹¹⁹ ดังนั้น ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศจึงเป็นศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีการแข่งขันทางการค้า

หากพิจารณาจากบทบัญญัติตามมาตรา 69 ของพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 จะเห็นว่า เอกชนมีสิทธิที่จะฟ้องคดีต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศได้โดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องรอผลการวินิจฉัยจากคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า เนื่องจากเรื่องร้องเรียนที่ยื่นต่อคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้ากับการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามมาตราดังกล่าว แยกเป็นเอกเทศต่างหากจากกัน ฉะนั้นไม่ว่ากระบวนการของคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าจะอยู่ในระหว่างพิจารณา หรือมีมติวินิจฉัยว่าผู้ประกอบการธุรกิจนั้นฝ่าฝืนบทบัญญัติตามมาตรา 50 มาตรา 51 วรรคสอง มาตรา 54 มาตรา 55 มาตรา 57 และมาตรา 58 หรือไม่ก็ตาม เอกชนก็มีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามมาตราดังกล่าวได้ เพราะตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้านั้นก็ไม่ได้ตัดสิทธิหรือห้ามมิให้เอกชนฟ้องร้องแต่อย่างใด ทั้งนี้ ความรับผิดตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าจะเกิดขึ้นทันที เมื่อการกระทำนั้นครบองค์ประกอบของความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติ ส่วนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าการการแข่งขันทางการค้าเป็นเพียงเครื่องมือที่แสดงให้เห็นว่ามีความผิดเพียงเท่านั้น

3.5 กระบวนพิจารณาคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

สำหรับศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 โดยมีหลักการและเหตุผลในการจัดตั้งไว้ท้าย

¹¹⁹ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 26.

พระราชบัญญัติว่า “เนื่องจากคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีอาญาและคดีแพ่งโดยทั่วไป ควรได้รับพิจารณาพิพากษาโดยผู้พิพากษา ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศโดยเฉพาะ และมีบุคคลภายนอกซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวเขามาร่วมพิจารณาและพิพากษาคดีด้วย” โดยกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศเป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวประกอบกับข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 โดยอธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและได้รับการอนุมัติจากประธานศาลฎีกา¹²⁰ ทั้งนี้ ตามมาตรา 26 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 ได้กำหนดไว้ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดต่าง ๆ บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้บังคับโดยอนุโลม เมื่อเป็นเช่นนี้ หากกฎหมายดังกล่าวไม่ได้บัญญัติเรื่องใดไว้ ก็สามารถนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอันเป็นบทบัญญัติทั่วไปมาใช้บังคับแก่คดี ดังนั้น ในเรื่องการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศตามมาตรา 69 และมาตรา 26 เมื่อกฎหมายไม่มีบทบัญญัติเรื่องกระบวนการพิจารณาไว้เป็นการเฉพาะ การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 69 จึงต้องอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ ดังต่อไปนี้

3.5.1 การทำคำฟ้องและคำให้การในคดีแข่งขันทางการค้า

คำฟ้องต้องแสดงโดยชัดแจ้งถึงสภาพแห่งข้อหา ข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา และคำขอบังคับ โดยทำคำฟ้องเป็นหนังสือยื่นต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ¹²¹ สำหรับคำให้การ เมื่อศาลรับฟ้องแล้ว ก็จะมีการส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลย ซึ่งจำเลยจะต้องยื่นคำให้การภายใน 15 วัน โดยที่หากคำฟ้องหรือคำให้การอ้างถึงเอกสารใดที่คู่ความประสงค์จะนำมาเป็นพยานหลักฐานในประเด็นหลักแห่งคดี และเอกสารนั้นอยู่ในความครอบครองของผู้อ้าง โทแย้งสำเนาเอกสารดังกล่าว มาพร้อมกับคำให้การด้วย¹²²

3.5.2 ภาระการพิสูจน์ในคดีแข่งขันทางการค้า

ในคดีของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ กระบวนการพิจารณาจะทำโดยการสืบพยานจะเป็นไปตามลำดับ เริ่มจากการซักถามก่อน แล้วจึงถามค้าน

¹²⁰ พลสิษฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 43.

¹²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172.

¹²² ข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2540 ข้อ 7.

และปดท้ายด้วยถามติง จนหมดพยานทั้งสองฝ่าย ซึ่งจะดำเนินคดีติดต่อกันไปโดยไม่เลื่อนคดี จนกว่าจะเสร็จการพิจารณา¹²³ เช่นเดียวกับการสืบพยานคดีแพ่งทั่วไป โดยจะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้

สำหรับการสืบพยานตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ไม่ได้บัญญัติถึงเรื่องภาระการพิสูจน์ไว้เฉพาะและไม่มีกฎหมายวิธีพิจารณาความสำหรับกฎหมายการแข่งขันทางการค้าไว้แต่อย่างใด จึงต้องนำบทบัญญัติทั่วไปมาใช้ กล่าวคือ คุกคามฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนค่าความของตน ให้คุกคามฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น แต่ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายหรือข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งตามสภาพปกติธรรมดาเป็นคุณแก่ฝ่ายใด คุกคามฝ่ายมีภาระต้องพิสูจน์ว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว¹²⁴ เมื่อเป็นเช่นนี้ ในคดีฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 โจทก์ซึ่งเป็นฝ่ายกล่าวอ้างข้อเท็จจริง ย่อมต้องมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นสำหรับพฤติการณ์ของจำเลย ว่าผู้ประกอบธุรกิจหรือจำเลยได้กระทำการใด ๆ อันฝ่าฝืนกฎหมายการแข่งขันทางการค้าหรือไม่อย่างไร การกระทำของจำเลยทำให้โจทก์เสียหายอย่างไร โดยโจทก์จะเป็นผู้หาพยานหลักฐานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ เพื่อนำมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย

3.6 อายุความการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายในคดีแข่งขันทางการค้า

การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชน ตามมาตรา 69 นั้น กฎหมายการแข่งขันทางการค้าได้กำหนดให้การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายนั้นมีอายุความเพียง 1 ปี กล่าวคือ ถ้าผู้เสียหายมิได้นำคดีขึ้นสู่ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้หรือควรจะรู้ถึงเหตุแห่งการกระทำผิด การนำคดีขึ้นสู่ศาลนี้จะเป็นอย่างอื่นไป¹²⁵ ดังนั้น เอกชนจะสามารถฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศได้โดยตรงโดยไม่ต้องรอคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าพิจารณาวินิจฉัยก็ตาม แต่ผู้เสียหายจะต้องยื่นฟ้องคดีต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภายในระยะเวลาเพียง 1 ปี เท่านั้น มิฉะนั้น สิทธิการฟ้องคดีจะเป็นอันสิ้นไป

กล่าวโดยสรุป จะเห็นว่า พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรม และเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

¹²³ พลิชฐ์ วัชรกร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายแข่งขันทางการค้าของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 44-45.

¹²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 84/1.

¹²⁵ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 70.

และที่สำคัญเพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยให้เศรษฐกิจบรรลุประสิทธิภาพสูงสุด ป้องกันไม่ให้มีการกระทำใด ๆ ที่ไม่ชอบและไม่เป็นธรรมในตลาด เมื่อเกิดกรณีที่เข้าข่ายฝ่าฝืนพระราชบัญญัติดังกล่าว เอกชนมีทางเลือกในการที่จะยื่นเรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า ซึ่งองค์กรบังคับใช้กฎหมายการแข่งขันทางการค้า คือ สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า การแข่งขันทางการค้า ซึ่งเป็นนิติบุคคล โดยมีคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า การแข่งขันทางการค้า ที่มีอำนาจในพิจารณาเรื่องร้องเรียนและสอบสวนการกระทำผิดตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พิจารณาวินิจฉัยคำร้องขอตามกฎหมาย รวมถึงดำเนินคดีอาญาตามที่มีผู้เสียหายร้องทุกข์ พิจารณากำหนดโทษปรับทางปกครอง รวมทั้งฟ้องคดีต่อศาลปกครอง อย่างไรก็ตาม นอกจากวิธีการข้างต้น เอกชนยังมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายได้ตาม มาตรา 69 โดยไม่ต้องรอคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า พิจารณาวินิจฉัยก็ตาม กรณีที่เอกชนได้รับความเสียหายอันเนื่องจากการฝ่าฝืนมาตรา 50 มาตรา 51 วรรคสอง มาตรา 54 มาตรา 55 มาตรา 57 หรือมาตรา 58 ได้แก่ การใช้อำนาจเหนือตลาดอย่างไม่เป็นธรรม การควบรวมกิจการหรือเข้าครอบงำกิจการ การตกลงรวมกัน ผูกขาด ลดและจำกัดการแข่งขัน การตกลงรวมกัน ผูกขาด ลด และจำกัดการแข่งขัน การค้าที่ไม่เป็นธรรมและการกำกับธุรกิจในการทำข้อตกลงการค้ากับต่างประเทศ ต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศได้โดยตรง เนื่องจากเหตุผลในเรื่องความพิเศษของคดีการแข่งขันทางการค้า ควรได้รับพิจารณาพิพากษาโดยผู้พิพากษา ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายดังกล่าวโดยเฉพาะ ทั้งนี้ กระบวนการพิจารณาคดีในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ไม่ได้มีบทบัญญัติและข้อกำหนดต่าง ๆ บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะสำหรับการดำเนินการแข่งขันทางการค้า จึงต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับโดยอนุโลม ดังนั้น การฟ้องคดีเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้าจึงต้องอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 ควบคู่ไปกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับแก่คดี ทั้งในเรื่องการทำคำฟ้องและคำให้การ การสืบพยาน ภาระการพิสูจน์ แต่สำหรับเรื่องอายุความกฎหมายการแข่งขันทางการค้าก็ได้กำหนดอายุความการฟ้องคดีไว้เป็นการเฉพาะไว้แล้ว กล่าวคือ ในการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 69 ถ้าผู้เสียหายมิได้นำคดีขึ้นสู่ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้หรือควรจะรู้ถึงเหตุแห่งการกระทำผิด มิฉะนั้น การนำคดีขึ้นสู่ศาลจะเพนอันสิ้นไป

บทที่ 4

วิเคราะห์การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในการฟ้องคดีโดยเอกชน ตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้า

จากการที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับที่มาและแนวคิดของการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกาที่กำหนดเอกชนมีสิทธิในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม กับที่มาและแนวคิดของการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ได้แก่ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันที่ไม่รับรองหลักการให้เอกชนสามารถดำเนินคดีแบบกลุ่ม สำหรับประเทศไทยซึ่งได้รับอิทธิพลในการตรากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี การรับเอากฎหมายของประเทศที่ใช้กฎหมายคนละระบบกัน หรือแม้แต่ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายเดียวกันก็ตาม ต้องรับมาพิจารณาปรับใช้เพื่อให้สอดคล้องกับนิติวิธีภายใต้ระบบกฎหมายของประเทศไทยอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาการฟ้องคดีกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของทั้งสองประเทศ รวมถึงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มและพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ของประเทศไทย ในเรื่องการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชน ซึ่งแม้จะมีบทบัญญัติของกฎหมายรับรองไว้แล้ว แต่ยังคงพบปัญหาการบังคับใช้ของกฎหมายดังกล่าว ที่ยังไม่สามารถบังคับใช้อย่างเป็นรูปธรรม จึงต้องนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้เข้ากับพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 เพื่อให้ผู้เสียหายจำนวนมากซึ่งได้รับความเสียหายจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันให้ได้รับโอกาสในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และให้ผู้เสียหายเหล่านั้นได้รับการพิจารณาคดีให้เสร็จสิ้นไปในคราวเดียวกัน จนได้รับการเยียวยาความเสียหาย เพื่อเป็นการลดปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ซ้ำซ้อนและป้องกันความแตกต่างกันในผลแห่งคำพิพากษา ลดค่าใช้จ่ายหรืองบประมาณในการดำเนินคดี ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจะได้ทำการวิเคราะห์การนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในการฟ้องคดีการแข่งขันทางการค้า ดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์สถานการณ์เกี่ยวกับคดีการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทย

ตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ได้กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายในส่วนแพ่ง โดยจะต้องไปฟ้องเป็นคดีต่างหากด้วยตนเองต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ โดยไม่จำเป็นต้องรอคำวินิจฉัยจากคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า หรือผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายต่อศาลและยื่นเรื่องร้องเรียนได้ทั้งสองช่องทาง แต่ทว่า นับตั้งแต่มีการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว กลับยังไม่เคยมีการดำเนินคดีในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นเลย อย่างไรก็ตาม ผู้เสียหายส่วนใหญ่ต่างเลือกที่จะยื่นเรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า โดยเลือกที่จะไม่ยื่นฟ้องคดีแพ่งต่อศาลแม้กฎหมายจะกำหนดให้สามารถฟ้องได้ก็ตาม ซึ่งเห็นได้จากสถิติการรับเรื่องร้องเรียนของสำนักคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า นับตั้งแต่พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 เริ่มบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว มีจำนวนเรื่องร้องเรียนนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2561-2562 จำนวน 33 เรื่อง ปีพ.ศ. 2563 จำนวน 30 เรื่อง ปีพ.ศ. 2564 จำนวน 71 เรื่อง และปีพ.ศ. 2565 จำนวน 72 เรื่อง รวมจำนวนเรื่องร้องเรียนทั้งสิ้น 206 เรื่อง ซึ่งจำนวนเรื่องร้องเรียนนั้นมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี โดยลักษณะพฤติกรรมที่มีเรื่องร้องเรียนมากที่สุด คือ การใช้อำนาจเหนือตลาดโดยมิชอบ ตามมาตรา 50¹²⁶ ซึ่งเอกชนเองก็มีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายต่อศาลตามมาตรา 69 ได้เช่นกัน ซึ่งยังไม่เคยมีเอกชนรายใดเลือกที่จะฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามมาตราดังกล่าวเลย

จากจำนวนเรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าดังกล่าว พบว่ามีปริมาณคดีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งจำนวนบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าก็มีจำนวนไม่มาก อาจส่งผลให้คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต่างต้องเร่งรัดปฏิบัติหน้าที่และมีภาระต้องรับผิดชอบมากขึ้น จนอาจส่งผลให้กระบวนการพิจารณาเรื่องร้องเรียนเป็นไปอย่างล่าช้ามากขึ้น ทั้งนี้ หากพิจารณาจากปริมาณคดีของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ แม้สถิติคดีที่ยื่นฟ้องต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ในปีพ.ศ. 2561-2566 มีคดีแพ่งเป็นจำนวนทั้งสิ้น 3,561 คดี¹²⁷ ซึ่งมีปริมาณที่มากกว่าสำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าอย่างเห็นได้ชัด แต่ด้วยจำนวนบุคลากรประกอบกับ

¹²⁶ คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าและสำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า, รายงานประจำปี พ.ศ. 2565. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า, 2565, หน้า 56.

¹²⁷ สำนักงานศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง, สถิติคดีประจำปีของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ระหว่างปี พ.ศ.2561-2566 : สำนักงานศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง, 2567.

ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ประกอบกับความพิเศษของคดีการแข่งขันทางการค้าซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนรวมมากกว่าคดีสามัญทั่วไป อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนหรือผู้ประกอบการรายอื่นเป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาคดีโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านและสามารถทำให้การฟ้องคดีเกี่ยวกับกฎหมายการแข่งขันทางการค้ามีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม และผู้เสียหายก็จะได้รับการเยียวยาความเสียหายตามสมควร ยิ่งไปกว่านั้น หากใช้รูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มยื่นฟ้องต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ก็ไม่ได้ทำให้ปริมาณของศาลเพิ่มมากขึ้นแต่อย่างใด เนื่องจากการรวมผู้เสียหายจำนวนมากเข้ามาในกระบวนการพิจารณาพิพากษาในคราวเดียว ฉะนั้น หากคดีการแข่งขันทางการค้าของผู้เสียหายจำนวนมากนี้มีประเด็นแห่งคดีอย่างเดียวกัน มูลเหตุแห่งการฟ้องคดีเหมือนกัน พยานหลักฐานที่ใช้ในการดำเนินคดีเป็นชุดเดียวกัน และมีความเสียหายอย่างเดียวกัน รวมทั้งการแยกดำเนินคดีแพ่งไม่มีประสิทธิภาพหรือไม่มีความสะดวกเพียงพอ ผู้เสียหายเหล่านั้นควรจะรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีการแข่งขันทางการค้าจึงจะมีความเหมาะสมกว่าการดำเนินคดีสามัญอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งจะช่วยให้บทบัญญัติมาตรา 69 พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 สามารถบังคับใช้ได้ และทำให้ผู้เสียหายจำนวนมากได้เข้ามาในคดีและได้รับการคุ้มครองในผลแห่งคำพิพากษาในคราวเดียวกันอย่างเป็นธรรม

จากปัญหาที่กล่าวมา ผู้ศึกษาเห็นว่าหากนำแนวคิดและรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้ในการดำเนินคดีการแข่งขันทางการค้าจะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายจำนวนมากจากเหตุเดียวกันที่ถือว่าเป็นสมาชิกกลุ่มอาจได้รับการเยียวยาความเสียหายจากพฤติกรรมใดๆ อันฝ่าฝืนต่อกฎหมายการแข่งขันทางการค้าให้เสร็จสิ้นไปในคราวเดียวกันโดยไม่จำเป็นต้องเข้ามาเป็นคู่ความในคดี รวมถึงเป็นการคุ้มครองสิทธิของเอกชนที่ไม่มีทุนในการดำเนินการต่าง ๆ หรือการฟ้องคดีจะไม่คุ้มค่ากับความเสียหายที่ตนมีสิทธิได้รับ

2. วิเคราะห์ปัญหาบทบัญญัติของกฎหมายการแข่งขันทางการค้า

ตามที่พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 69 ได้กำหนดให้บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายมีสิทธิฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายต่อผู้ประกอบการต่อศาล¹²⁸ กล่าวคือ ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายทางแพ่งต่อผู้ฝ่าฝืนกฎหมายการแข่งขันทางการค้า แต่อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติกลับยังไม่เคยมีการดำเนินคดีในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นเลย อีกทั้งการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามมาตราดังกล่าวกลับมีกำหนดระยะเวลาในการนำคดีขึ้นสู่ศาลเพียงภายใน

¹²⁸ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 69.

หนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้หรือควรจะได้รู้ถึงเหตุนั้น ตามมาตรา 70 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 โดยไม่มีการกำหนดในเรื่องของอายุความสะดุดหยุดลงแต่อย่างใด¹²⁹ ซึ่งเห็นได้ชัดว่ากฎหมายดังกล่าวยังมีข้อจำกัดและไม่ได้ก่อให้เกิดความสะดวกในการดำเนินคดี และไม่อาจเยียวยาแก้ไขและคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากได้อันก่อให้เกิดปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ตรงตามเจตนารมณ์อันแท้จริงของกฎหมาย ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นควรวิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าวดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาการบังคับใช้ในบทบัญญัติเรื่องการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้า

สำหรับการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้า ซึ่งประกอบไปด้วยเรื่องพฤติกรรมการใช้อำนาจโดยมิชอบของผู้มีอำนาจเหนือตลาด พฤติกรรมการตกลงรวมกันที่มีผลเป็นการผูกขาดลดหรือจำกัดการแข่งขัน พฤติกรรมเกี่ยวกับการควบรวมกิจการ พฤติกรรมการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมของผู้ประกอบธุรกิจ และการตกลงรวมกับผู้ประกอบธุรกิจต่างประเทศที่ไม่มีเหตุผล และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและผู้บริโภค ตามมาตรา 69 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 แม้กฎหมายได้เปิดช่องให้เอกชนมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาล รวมถึงให้อำนาจคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า คุ้มครองผู้บริโภค สมาคมหรือมูลนิธิที่คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า คุ้มครองผู้บริโภครับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทนผู้บริโภคหรือสมาชิกของสมาคมหรือมูลนิธิได้ก็ตาม แต่การดำเนินคดีดังกล่าวนี้ยังคงมีข้อยุ่งยากสำหรับประชาชนส่วนใหญ่และผู้ประกอบการทั่วไป อีกทั้งเอกชนไม่สามารถเข้าถึงพยานหลักฐานสำคัญในคดีเท่าที่ควร ต่างจากคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าที่มีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน และอำนาจอื่นๆ เช่น การเข้าไปยังสถานที่ทำการ สถานที่จำหน่าย ตรวจสอบพยานหลักฐาน ตรวจสอบ คัด หรืออายัด เป็นต้น¹³⁰ ซึ่งยังไม่เคยมีการดำเนินคดีโดยอาศัยบทบัญญัติมาตราดังกล่าวเลย เมื่อเป็นเช่นนี้ อาจทำให้เอกชนไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายเพราะไม่มีโอกาสได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเลย ทั้งนี้ แม้จะมีช่องทางให้เอกชนสามารถยื่นเรื่องร้องเรียนได้ต่อคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าเพื่อรอคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าก็ตาม แต่ในการพิจารณาเรื่องร้องเรียนและบทลงโทษต่อผู้ฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าวนี้ กลับเป็นโทษทางอาญาและโทษทางปกครอง มิใช่เป็นการเยียวยาความเสียหายต่อผู้เสียหายในทางแพ่งแต่อย่างใด ฉะนั้น มาตราดังกล่าวจึงไม่ได้แก้ไขปัญหาค่าเสียหายในการได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายจำนวนมากเลย นอกจากนี้ หากผู้เสียหายฟ้องคดีเรียก

¹²⁹ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 70.

¹³⁰ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 63.

เสียหายไปก่อนแล้ว และต่อมามีคำพิพากษาของศาลในส่วนแบ่ง อีกทั้งมีการยื่นเรื่องร้องเรียนต่อ คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าซึ่งมีอำนาจลงโทษผู้กระทำผิดในทางอาญาและในทางปกครอง อาจทำให้คำวินิจฉัยของศาลอาญาหรือศาลปกครองมีความซ้ำซ้อนหรือขัดกับคำพิพากษาในส่วนแบ่ง ที่ผู้เสียหายได้ฟ้องไปแล้ว ดังนั้น หากเกิดกรณีดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาเห็นว่า ไม่ว่าจะผลคำพิพากษาใน ส่วนแบ่งของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คำวินิจฉัยของคณะกรรมการ การแข่งขันทางการ ของศาลปกครอง หรือของศาลอาญา กรณีใดกรณีหนึ่งจะเกิดขึ้นก่อน คำตัดสินของ ศาลเหล่านี้ก็ควรจะสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด

หากพิจารณาประกอบกับการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขันทาง การค้าของประเทศสหรัฐอเมริกา เห็นว่า ตาม The Clayton act ได้บัญญัติพฤติกรรมการกระทำฝ้ ฝืนกฎหมายการแข่งขันทางการค้าไว้ในเชิงกว้าง โดยมีได้เจาะจงพฤติกรรมการทำความผิดเฉพาะ เรื่องเหมือนของประเทศไทย อีกทั้งยังสามารถฟ้องคดีการแข่งขันทางการค้าพร้อมเรียกค่าเสียหายเชิง ลงโทษ กล่าวคือ เรียกค่าเสียหายได้สามเท่าของความเสียหายที่แท้จริง และสามารถเรียก ค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีและค่าทนายความได้อีกด้วย ทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมีการฟ้องคดี การแข่งขันทางการค้าโดยเอกชนเป็นจำนวนมาก และที่สำคัญเอกชนจำนวนมากใช้รูปแบบการ ดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีการแข่งขันทางการค้าอีกด้วย ซึ่งนับว่าเป็นจุดเด่นของกฎหมาย สหรัฐอเมริกาอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ ตามมาตรา 4C ของ The Clayton act (Title 15 United States Code Sec. 15C (A) โดยให้อำนาจอัยการสูงสุดของมลรัฐในการฟ้องคดีแบบกลุ่ม ในฐานะ บุคคลธรรมดา โดยไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กล่าวคือ ศาลไม่ต้องรับรองพิจารณาคุณสมบัติประเภทของกลุ่มโจทก์¹³¹ เพื่อเรียกค่าเสียหายจากการฝ่าฝืน กฎหมายการแข่งขันทางการค้า ส่วนกฎหมายของประเทศไทยและเยอรมันก็ยังไม่ได้มีการบัญญัติใน เรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้สำหรับกรณีฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายแต่อย่างใด ดังนั้น ผู้เสียหายจึง สามารถเรียกค่าเสียหายได้ตามความเป็นจริง หรือค่าสินไหมทดแทนนั่นเอง

นอกจากนี้ หากนำกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันมาพิจารณา จะเห็นได้ว่า กฎหมายการแข่งขันทางการค้าของเยอรมันมีกฎหมายซึ่งให้สิทธิเอกชนในการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหาย ได้ตาม Act against restraints of competition (ARC) ซึ่งได้กำหนดเรื่องอันฝ่าฝืนของกฎหมายไว้ โดยเฉพาะ ได้แก่ การร่วมกันจำกัดการแข่งขัน พฤติกรรมการใช้อำนาจเหนือตลาดโดยมิชอบ การใช้ อำนาจตลาดแบบสัมพันธ์ และการใช้อำนาจตลาดที่เหนือกว่า และการรวมธุรกิจ และ Act Against

¹³¹ พลิชรัฐ วัชรากร, ประเด็นกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของ กฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น กฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.) 2563. หน้า 156-157.

Unfair Competition (AUC) ซึ่งได้กำหนดเรื่องการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม และการปฏิบัติทางการค้า โดยการรบกวนคู่แข่งไว้ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ของประเทศไทย โดยกฎหมายของเยอรมันจะมีการกำหนดลักษณะของความผิดที่ชัดเจน อันเป็นไปตามข้อกำหนดของสหภาพยุโรป นอกจากนี้ ยังมีความยึดโยงกับคำวินิจฉัยขององค์กรของรัฐ และการออกกฎหมายให้สอดคล้องกับข้อกำหนดของสหภาพยุโรป รวมถึงองค์กรที่เกี่ยวข้องภายในประเทศด้วย ได้แก่ คณะกรรมาธิการยุโรป คณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้า และสำนักงานการป้องกันการแข่งขันทางการค้าเยอรมัน

จากการวิเคราะห์บทบัญญัติเรื่องการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายทางแพ่งของประเทศไทยประกอบกับสหรัฐอเมริกา และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ผู้ศึกษาเห็นว่ากฎหมายการแข่งขันทางไทยในเรื่องการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายทางแพ่งนั้นมีความสอดคล้องกันกับกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของทั้งสองประเทศ ซึ่งรับรองหลักการฟ้องคดีโดยเอกชน ซึ่งกฎหมายกำหนดให้เอกชนมีสิทธิเลือกที่ฟ้องคดีการแข่งขันทางการค้าได้ โดยสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันและประเทศไทยนั้นค่อนข้างจำกัดเรื่องของการกระทำผิดโดยระบุชัดเจนตามบทบัญญัติของกฎหมาย แตกต่างจากสหรัฐอเมริกาที่มีการบัญญัติกฎหมายในลักษณะที่ค่อนข้างกว้าง อย่างไรก็ตาม ทั้งสามประเทศรับรองหลักการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยเอกชนไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด ทั้งนี้ ยังมีข้อแตกต่างในด้านเขตอำนาจศาลในกระบวนการพิจารณาคดีการแข่งขันทางการค้า และค่าเสียหายเชิงลงโทษ ดังต่อไปนี้

2.1.1 เขตอำนาจศาลในคดีการแข่งขันทางการค้า

ตามมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 การดำเนินคดีการแข่งขันทางการค้านั้นให้อยู่ในเขตอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้น ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศจึงเป็นศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีการแข่งขันทางการค้า ซึ่งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 เนื่องจากคดีการแข่งขันทางการค้าเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีอาญาและคดีแพ่งโดยทั่วไป ควรได้รับพิจารณาพิพากษาโดยผู้พิพากษา ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจเฉพาะด้าน และมีบุคคลภายนอกซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น เข้ามาร่วมพิจารณาและพิพากษาคดีด้วย ซึ่งวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ได้กำหนดไว้ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดต่าง ๆ บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับโดยอนุโลม เมื่อเป็นเช่นนี้ หากกฎหมายดังกล่าวไม่ได้บัญญัติเรื่องใดไว้ ก็สามารถนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง อันเป็นบทบัญญัติทั่วไปมาใช้บังคับแก่คดี ดังนั้น ในเรื่องการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศตามมาตรา 69 และมาตรา 26 เมื่อกฎหมายไม่มีบทบัญญัติ

เรื่องกระบวนการพิจารณาไว้เป็นการเฉพาะ การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 69 จึงต้องอาศัย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ นอกจากนี้ ยังรวมถึงกระบวนการพิจารณาอื่นๆ ได้แก่ การทำคำฟ้อง การสืบพยาน ภาระพิสูจน์ ก็ยังคงอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับเช่นกัน ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับการให้การดำเนินคดีการแข่งขันทางการค้าอยู่ในอำนาจของ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ เนื่องจากเป็นศาลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งจะทำให้การพิจารณาและพิพากษาคดีนั้นได้กระทำโดยบุคคลซึ่งมีความรู้โดยเฉพาะ และสามารถ พิจารณาคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในขณะที่เขตอำนาจศาลและกระบวนการพิจารณาคดีการแข่งขันทางการค้าของ สหรัฐอเมริกาและเยอรมัน จะเห็นได้ว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้ศาลชั้นต้นรัฐบาลกลาง ได้แก่ ศาลแขวงรัฐบาลกลาง (Federal district court) เท่านั้น ส่วนกฎหมายเยอรมันได้กำหนดให้ ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีตามกฎหมาย คือ ศาลรัฐ (Regional counts) เท่านั้น โดยที่โดยศาล ท้องถิ่น (Local court) จะไม่มีอำนาจพิจารณาคดีเลย นอกจากนี้ กฎหมายของสหรัฐอเมริกาและ เยอรมันก็ใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในคดีการแข่งขันทางการค้า ซึ่งแตกต่างกับ กระบวนการพิจารณาคดีการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทยที่ใช้กฎหมายวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สิน ทางปัญญาและการค้ำระหว่างประเทศ แต่หากไม่มีกฎหมายบัญญัติเฉพาะก็จะนำกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม ผู้ศึกษามีความเห็นว่าความแตกต่างในเรื่องเขตอำนาจศาล และกฎหมายวิธีพิจารณาความที่ใช้ในกับดำเนินคดีไม่มีผลมากนักต่อการพิจารณาคดีของศาล ประกอบกับปริมาณคดีการแข่งขันทางการค้าที่ขึ้นสู่ศาลของสหรัฐอเมริกานั้นมีความเป็นรูปธรรมและ บังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญสหรัฐอเมริกามีการใช้รูปแบบการดำเนินคดีแบบ กลุ่มในคดีการแข่งขันทางการค้าอีกด้วย ซึ่งนับว่าเป็นจุดเด่นสำคัญและเป็นข้อแตกต่างจากกฎหมาย การแข่งขันทางการค้าของประเทศไทยที่ยังคงประสบปัญหาด้านการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่มี ประสิทธิภาพและไม่สามารถตอบสนองตามเจตนารมณ์อันแท้จริงของกฎหมาย จึงควรสนับสนุนให้มีการ บังคับใช้บทบัญญัติตามมาตรา 69 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 นำมาใช้ ควบคู่กับการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อที่จะสามารถแก้ไข ปัญหาความผิดของบทบัญญัติมาตราดังกล่าวได้

2.2.2 ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive damages)

ค่าเสียหายเชิงลงโทษถือเป็นมาตรการป้องปรามมิให้เกิดการกระทำผิดใน ลักษณะเดียวกันซ้ำอีก รวมถึงการให้ผู้กระทำผิดมีความรู้สึกเจ็บปวดทรมานจากค่าเสียหายที่ตนต้องชดใช้ เพิ่มเติมไปจากความจริง ซึ่งค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้นได้รับการรับรองในประเทศสหรัฐอเมริกา และมี คำพิพากษาที่ศาลกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเกิดขึ้นมากมาย ส่วนในประเทศไทยและสหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมันนั้นไม่ได้รับรองหลักการดังกล่าว จึงกำหนดค่าเสียหายตามความเป็นจริง

หรือค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาบังคับใช้ ซึ่งกฎหมายการแข่งขันของประเทศไทยไม่ได้กำหนดเรื่องค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้โดยเฉพาะแต่อย่างใด จึงต้องนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดมาใช้บังคับสำหรับการเรียกค่าเสียหาย แตกต่างจากกฎหมายอีกหลายฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติความเสียหายที่เกิดจากสินค้าไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ที่มีบทบัญญัติในเรื่องของค่าเสียหายเชิงลงโทษ อีกทั้งกฎหมายเหล่านี้มีลักษณะความเสียหายที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 แต่กฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทยกลับไม่มีบทบัญญัติเรื่องนี้ไว้แต่อย่างใด

การที่มีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ในกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศสหรัฐอเมริกา ย่อมถือเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้เกิดการฟ้องคดีการแข่งขันทางการค้าโดยเอกชนอย่างมาก เพราะนอกจากจะทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายแล้วนั้น ยังเป็นการทำให้ผู้ประกอบการรายอื่นต้องตระหนักถึงความถูกต้องในการประกอบธุรกิจของตนมิให้กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจภายในประเทศไปเป็นตามกลไกของตลาดที่เสรีและธรรม ซึ่งผู้ศึกษามองว่าหากประเทศไทยนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาบังคับใช้ในพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 จะเป็นการสร้างแรงจูงใจในการฟ้องคดีของเอกชนเป็นอย่างมาก รวมถึงเป็นการสนับสนุนการจัดการของภาครัฐโดยอ้อมอีกด้วย จึงถือเป็นการร่วมมือกันระหว่างเอกชนและรัฐในการตรวจสอบพฤติกรรมอันฝ่าฝืนต่อกฎหมายการแข่งขันทางการค้า ซึ่งจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายการแข่งขันทางการค้ามีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นควรให้กำหนดบทบัญญัติในการเรียกค่าเสียหายเพิ่มจากค่าเสียหายที่แท้จริง หรือค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ในพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 โดยเฉพาะ เพื่อลงโทษผู้ประกอบการที่มีพฤติกรรมประกอบธุรกิจที่ไม่เหมาะสมต่อตลาดภายในประเทศ ซึ่งสามารถช่วยยับยั้งพฤติกรรมอันมิชอบด้วยกฎหมายและลงโทษผู้ฝ่าฝืนอย่างสาสมให้เช็ดหลาบ เพื่อป้องปรามไม่ให้เกิดการกระทำผิดในลักษณะนั้นเกิดขึ้นอีก

2.2 ปัญหาบทบัญญัติเรื่องอายุความตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้า

แม้เอกชนจะมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 69 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 โดยไม่ต้องรอคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า พิจารณาวินิจฉัยก็ตาม แต่กฎหมายดังกล่าวได้กำหนดให้การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายนั้นมียุอายุความเพียงหนึ่งปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้หรือควรจะได้รู้ถึงเหตุแห่งการกระทำผิด มิฉะนั้น การนำคดีขึ้นสู่ศาลนี้จะเป็นอันสิ้นไป ซึ่งเป็นการนำคดีขึ้นสู่ศาลภายในระยะเวลาอันสั้น ยิ่งไปกว่านั้น ยังไม่มีการกำหนดเรื่องของการที่อายุความจะสะดุดหยุดลงแต่อย่างใด

หากพิจารณาเปรียบเทียบกฎหมาย The Clayton act ของสหรัฐอเมริกา มาตรา 4(B) ซึ่งให้สิทธิผู้เสียหายต้องฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายภายใน 4 ปี นับแต่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังมีกรณีอายุความสะดุดหยุดลงจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งกำหนดว่าอายุความจะเริ่มนับเมื่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มถูกปฏิเสธหรือสมาชิกกลุ่มนั้นถอนตัวจากการฟ้องคดีแบบกลุ่ม ในขณะเดียวกัน กฎหมายของเยอรมันตาม Act against restraints of competition (ARC) มาตรา 33H (1) ได้กำหนดอายุความในการฟ้องคดีโดยจะเริ่มนับอายุความเมื่อ (1) มีการกระทำความผิดที่ก่อให้เกิดการเรียกค่าเสียหายเกิดขึ้น (2) โจทก์รู้ถึงการกระทำหรือควรได้รู้ถึงข้อเท็จจริงที่ก่อให้เกิดสิทธิฟ้องและเป็นข้อเท็จจริงที่ฝ่าฝืนข้อ 33 และรู้ตัวบุคคลผู้กระทำอันฝ่าฝืน และ (3) เมื่อการกระทำความผิดนั้นได้สิ้นสุดลง แต่จะมีระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี โดยเริ่มนับตั้งแต่สิ้นปีปฏิทินของปีที่มีสิทธิในการฟ้องเกิดขึ้น และการกระทำอันฝ่าฝืนกฎหมายการแข่งขันทางการค้าได้ยุติลงแล้ว และต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่เกิดการกระทำความผิด นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดเรื่องอายุความสะดุดหยุดลง กรณีเมื่อคณะกรรมการยุโรปเริ่มสอบสวนการกระทำอันฝ่าฝืนนั้นหรือคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้าในรัฐสมาชิกเริ่มสอบสวนการกระทำอันฝ่าฝืนนั้น รวมถึงการฟ้องคดีตามกฎหมาย Act Against Unfair Competition (AUC) ตามมาตรา 11 ก็ได้มีการกำหนดอายุความโดยจะเริ่มนับเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น และผู้เสียหายรู้หรือควรจะได้รู้ถึงความเสียหาย และรู้ตัวผู้ฝ่าฝืน และจะขาดอายุความเมื่อครบกำหนด 10 ปี หลังจากการกระทำผิดดังกล่าวเกิดขึ้น หรือ 30 ปี หลังจากเกิดความเสียหายครั้งสุดท้าย ยิ่งไปกว่านั้น ตามส่วนอารัมภบทของกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของสหภาพยุโรปในเรื่องอายุความ กล่าวคือ กฎหมายเกี่ยวกับอายุความไม่ว่าจะเป็นการเริ่มนับ ระยะเวลา และการที่อายุความสะดุดหยุดลงไม่ควรเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าเสียหาย อายุความที่กำหนดตามกฎหมายควรมีระยะเวลาเพียงพอให้เอกชนดำเนินคดี เพื่อป้องกันการกำหนดอายุความที่ทำให้ผู้เสียหายไม่มีระยะเวลาเพียงพอในการรวบรวมพยานหลักฐานในการฟ้องร้องดำเนินคดี หรือการเจรจาไกล่เกลี่ยตกลงจำนวนค่าสินไหมทดแทนระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด ซึ่งอายุความควรสะดุดหยุดอยู่ตลอดระยะเวลาที่คู่พิพาทใช้วิธีการเจรจากัน จะเห็นได้ว่าสหภาพยุโรปให้ความสำคัญในเรื่องอายุความเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้เอกชนสามารถมีสิทธิอย่างเต็มที่ในการจะนำคดีขึ้นสู่ศาล และข้อกำหนดดังกล่าวยังเป็นบรรทัดฐานให้ประเทศสมาชิกบัญญัติกฎหมายในเรื่องอายุความให้มีความสมเหตุสมผลและสอดคล้องกับข้อกำหนดของสหภาพยุโรปอีกด้วย

จากข้อกำหนดในเรื่องอายุความดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ในเรื่องอายุความตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มีระยะเวลาในการนำคดีขึ้นสู่ศาลที่สั้นเกินไป เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและเยอรมัน ทำให้เอกชนต้องทำการแสวงหาพยานหลักฐานในคดีภายในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ประกอบกับคดีการแข่งขันทางการค้านั้นมีลักษณะพิเศษและมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนรวมมากกว่าคดีสามัญทั่วไป

มีข้อเท็จจริงจำนวนมากที่จะต้องพิจารณา ประกอบกับพฤติกรรมที่สลับซับซ้อน และความยากลำบากในการเข้าถึงพยานหลักฐานสำคัญในคดี และที่สำคัญกฎหมายของไทยก็ยังไม่มียกเว้นในเรื่องอายุความสะดุดหยุดลงด้วย ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า บทบัญญัติในเรื่องอายุความตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ของประเทศไทยไม่สามารถตอบสนองสิทธิในการฟ้องคดีของเอกชนได้อย่างแท้จริง ทั้งในแง่บทบัญญัติของกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ จึงเห็นควรแก้ไขบทบัญญัติมาตราดังกล่าวอย่างเร่งด่วน

3. ตารางเปรียบเทียบรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มประกอบกับกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศสหรัฐอเมริกา เยอรมัน และไทย

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มประกอบกับกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศสหรัฐอเมริกา เยอรมัน และไทย

เรื่อง	สหรัฐอเมริกา	เยอรมัน	ไทย
การฟ้องคดี	- Rule 23 แห่ง Federal Rule of Civil Procedure (FRCP) - The Clayton act	- พระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินการตามคำสั่งเกี่ยวกับการร้องเรียนของสมาคม (VRUG)	- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง - พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560
อายุความ	- ภายในกำหนด 4 ปี นับแต่มีการกระทำความผิด	- ไม่เกิน 5 ปี นับแต่สิ้นปีปฏิทินที่เกิดสิทธิการฟ้องและการกระทำนั้นยุติลง แต่ไม่เกิน 10 ปี ตาม ARC - ไม่เกิน 10 ปี หลังจากเกิดการกระทำผิด หรือ 30 ปี หลังจากเกิดความเสียหาย ครั้งสุดท้ายตาม AUC	- ภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้หรือควรจะได้รู้ถึงเหตุแห่งการกระทำความผิด

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เรื่อง	สหรัฐอเมริกา	เยอรมัน	ไทย
ค่าเสียหายเชิง ลงโทษ	- ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages)	- ค่าสินไหมทดแทน (Compensatory Damages)	- ค่าสินไหมทดแทน (Compensatory Damages)
การระดมทุน จากบุคคลที่ สามในการฟ้อง คดี	- ไม่มี	- การระดมทุนจากบุคคล ที่สามในการฟ้องคดี (third-party funding)	- ไม่มี
วัตถุประสงค์ และผู้มีอำนาจ ดำเนินคดี	- สิทธิของเอกชน (Private right) - เอกชน	- หลักประโยชน์สาธารณะ (Public interest) - สมาคม องค์กร	หลักประโยชน์ สาธารณะ (Public interest) - เอกชน
เกณฑ์การ อนุญาตให้ ดำเนินคดีแบบ กลุ่ม	1. สมาชิกกลุ่มมีจำนวน มากจนไม่สามารถเป็น คู่ความในคดีได้ครบ 2. มีความเสียหายจาก ข้อเท็จจริงและข้อ กฎหมายเดียวกัน 3. มีข้อเรียกร้องเป็น อย่างเดียวกัน และ 4. ตัวแทนกลุ่มมีความ เหมาะสมเพียงพอที่จะ ปกป้องผลประโยชน์ของ ตนเองและสมาชิกกลุ่ม ได้	1. บุคคลจำนวนมากมี ปัญหาข้อเท็จจริงและข้อ กฎหมายเดียวกันหรือไม่ 2. สามารถดำเนินคดีแบบ กลุ่มได้หรือไม่ และ 3. ปัญหาของกลุ่มนั้นมี ปัญหาข้อเท็จจริงและข้อ กฎหมายร่วมกันจน สามารถอนุญาตให้ ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ หรือไม่	1. สมาชิกกลุ่มมี จำนวนมากจนการนำ คดีขึ้นสู่ศาลไม่ สะดวกเป็นไปได้ยาก 2. มีข้อเท็จจริงและ ข้อกฎหมายเดียวกัน 3. ข้อเรียกร้องอย่าง เดียวกันของโจทก์กับ ของกลุ่ม และ 4. โจทก์สามารถที่จะ ปกป้องประโยชน์ของ ตนและสมาชิกกลุ่ม ได้อย่างเป็นธรรม และเพียงพอ

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

เรื่อง	สหรัฐอเมริกา	เยอรมัน	ไทย
ระบบ Opt-in และ Opt-out	- ระบบ Opt-out	- ระบบ Opt-in	- ระบบ Opt-out
เงินรางวัล ทนายความ	- ค่าทนายความตามผล ของคดี (Contingent Fee)	- ตามข้อกำหนดจำนวน เงินที่แน่นอนตามกฎหมาย ว่าด้วยวิชาชีพทนายความ	- ค่าทนายความตาม ผลของคดี (Contingent Fee)

จากตารางเปรียบเทียบข้างต้นนั้น ผู้ศึกษายกรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศต้นแบบร่างกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย และเป็นประเทศที่บังคับใช้รูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันก็กรูปรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันมาเปรียบเทียบ เนื่องจากเป็นประเทศสมาชิกของกลุ่มสหภาพยุโรปที่มีหลักการและนิติวิธีของการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่แตกต่างกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยอย่างสิ้นเชิง แต่มีจุดเด่นในเรื่องของการดำเนินคดีโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ จึงต้องทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของทั้งสามประเทศในหลายประเด็น ดังต่อไปนี้

3.1 การฟ้องคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้า

การดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นถูกใช้มาเป็นระยะเวลาอย่างยาวนานแล้วทั้งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์และระบบกฎหมายจารีตประเพณี ซึ่งประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นต้นแบบและสามารถบังคับใช้รูปแบบวิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ตราบทบัญญัติในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ใน Rule 23 แห่ง Federal Rule of Civil Procedure (FRCP) สำหรับประเทศไทยนั้นก็ได้ตราบทบัญญัติในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ใน หมวด 4 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/1 ถึงมาตรา 222/49 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในขณะที่ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันได้มีการตรากฎหมายเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินการตามคำสั่งเกี่ยวกับการร้องเรียนของสมาคม (VRUG) ซึ่งเป็นกฎหมายใหม่ที่ออกมาเพื่อปกป้องคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมาก โดยได้รับการดำเนินการจาก

สมาคมที่มีคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยได้รับอิทธิพลมาจากกำหนดของสหภาพยุโรป¹³² ดังนั้น ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันมีกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกิดขึ้นแล้ว จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมด จึงเห็นได้ว่าทั้งสามประเทศมีกฎหมายที่รองรับรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม แต่สำหรับประเทศเยอรมันและประเทศไทยนั้นในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มยังถือเป็นเรื่องใหม่สำหรับกฎหมายภายในประเทศ

3.2 อายุความตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้า

ตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ได้กำหนดให้การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายนั้นมีอายุความเพียงหนึ่งปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้หรือควรจะได้รู้ถึงเหตุแห่งการกระทำผิด มิฉะนั้น การนำคดีขึ้นสู่ศาลนี้จะเป็นอันสิ้นไป ซึ่งเป็นการนำคดีขึ้นสู่ศาลภายในระยะเวลาอันสั้น และไม่มีการกำหนดเรื่องของการที่อายุความจะสะดุดหยุดลง ต่างจากกฎหมาย The Clayton act ของสหรัฐอเมริกา ที่ให้สิทธิผู้เสียหายต้องฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายภายใน 4 ปี นับแต่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และมีกรณีอายุความสะดุดหยุดลงจากการการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในขณะที่เดียวกันกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของเยอรมันมีอายุความไม่เกิน 5 ปี นับแต่สิ้นปีปฏิทินที่เกิดสิทธิการฟ้อง และการกระทำนั้นยุติลง แต่ไม่เกิน 10 ปี ตาม ARC และไม่เกิน 10 ปี หลังจากเกิดการกระทำความผิด หรือ 30 ปี หลังจากเกิด นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดเรื่องอายุความสะดุดหยุดลง กรณีเมื่อคณะกรรมการยุโรปหรือคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้าเริ่มสอบสวนการกระทำอันฝ่าฝืนนั้น ถือว่า อายุความที่กำหนดตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและเยอรมันนั้นมีระยะเวลาเพียงพอให้เอกชนดำเนินคดี ทำให้ผู้เสียหายมีระยะเวลาเพียงพอในการรวบรวมพยานหลักฐานในการฟ้องร้องดำเนินคดี หรือการเจรจาไกล่เกลี่ยตกลงจำนวนค่าสินไหมทดแทนระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด จะเห็นได้ว่าสหภาพยุโรป เยอรมัน และสหรัฐอเมริกา ให้ความสำคัญในเรื่องอายุความเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้เอกชนมีสิทธิอย่างเต็มที่ในการจะนำคดีขึ้นสู่ศาล ในขณะที่อายุความตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทย ในเรื่องอายุความตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มีระยะเวลาในการนำคดีขึ้นสู่ศาลที่สั้นเกินไป และเป็นอุปสรรคในการดำเนินการเกี่ยวกับคดีของเอกชนอย่างยิ่ง อีกทั้งไม่สามารถตอบสนองสิทธิในการฟ้องคดีของเอกชนได้แต่อย่างใด

3.3 ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages)

จากตารางเปรียบเทียบจะเห็นได้ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศเดียวที่มีการเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษกำหนดไว้ในกฎหมายการแข่งขันทางการค้า ซึ่งถือเป็นมาตรการป้องปราม

¹³² นนทวัชร นวตระกูล, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายฝรั่งเศส (Action de Group-Class a la francaise)” รายงานการศึกษาวินิจฉัยเสนอศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษา, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พฤษภาคม 2559.

สำคัญมิให้เกิดการกระทำผิด ค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้นได้รับการรับรองในประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนในประเทศไทยและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนั้นไม่ได้รับรองหลักการดังกล่าว ซึ่งกฎหมายการแข่งขันทางการค้าเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษ และมีความเสียหายที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การที่มีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ ย่อมถือเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้เกิดการฟ้องคดีการแข่งขันทางการค้าโดยเอกชนอย่างมาก ฉะนั้น การกำหนดบทบัญญัติในการเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ในพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 จะสามารถช่วยยับยั้งพฤติกรรมอันมิชอบด้วยกฎหมายและลงโทษผู้ฝ่าฝืนให้เด็ดขาด และจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายการแข่งขันทางการค้าได้

3.4 การระดมทุนจากบุคคลที่สาม (third-party funding)

สำหรับมาตรการการดำเนินคดีโดยตัวแทน ซึ่งผู้ที่เป็นเจ้าของสิทธิในการโต้แย้งสิทธิหรือมีสิทธิเรียกร้องได้อนุญาตให้บุคคลที่สาม ทำการฟ้องร้องดำเนินคดีแทนในนามของบุคคลที่สามหรือในนามของผู้เป็นเจ้าของสิทธิเรียกร้องเอง โดยได้รับการสนับสนุนทางการเงินในการฟ้องคดีจากบุคคลที่สาม และบุคคลที่สามเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินคดีตามการเรียกร้องสิทธิทั้งนี้ กฎหมายก็ได้กำหนดให้เปิดเผยข้อตกลงทั้งหมดระหว่างสมาคมผู้บริโภคและผู้สนับสนุนการฟ้องร้องเมื่อยื่นฟ้องคดี เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินคดีระหว่างโจทก์และจำเลยซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจ มาตรการดังกล่าวเกิดขึ้นเฉพาะในประเทศเยอรมัน ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยยังไม่มีมาตรการดังกล่าว การระดมจากบุคคลที่สามถือเป็นมาตรการที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้เสียหายจำนวนมากกล้าที่จะเข้ามาในคดี เพราะมีแรงสนับสนุนทางการเงินจากบุคคลภายนอก เนื่องจากลำพังการดำเนินคดีโดยองค์กร หรือการดำเนินคดีด้วยตนเองของผู้เสียหายเองอาจไม่มีประสิทธิภาพพอ และภาระค่าใช้จ่ายและการดำเนินคดีก็มีความยากลำบาก ดังนั้น การได้รับการระดมทุนหรือสนับสนุนทางการเงินจากบุคคลที่สามถือเป็นหลักประกันได้ว่าบุคคลที่สามจะเข้ามาช่วยเหลือในการดำเนินคดีเพื่อผลประโยชน์ของตัวเองและเป็นไปเพื่อของบุคคลที่สามเองด้วย ซึ่งมีลักษณะเป็นการดำเนินการที่มีความยุติธรรมและได้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า การนำรูปแบบการระดมทุนจากบุคคลที่สาม (third-party funding) จะสามารถช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาการนำคดีขึ้นสู่ศาลของเอกชนได้ ในขณะเดียวกันก็ยังได้รับการช่วยเหลือจากทุนของบุคคลที่สามอีกด้วย

3.5 วัตถุประสงค์และผู้มีอำนาจดำเนินคดี

สำหรับวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยยึดหลักสิทธิของเอกชน โดยถือว่าเอกชนมีหน้าที่รักษาสิทธิของตนในทางแพ่งด้วยตนเอง ฉะนั้น หากเกิดข้อพิพาทขึ้น เอกชนจะต้องเป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาลด้วยตนเอง โดยปราศจากการแทรกแซงจากภาครัฐ ในขณะที่เดียวกันประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ยึดหลักประโยชน์สาธารณะ เพราะเห็นว่ารัฐเป็นเจ้าของสิทธิที่จะต้องให้ความสำคัญกับประชาชนส่วนรวมเพื่อประโยชน์สาธารณะ หากเกิดการกระทำใดที่กระทบต่อประชาชนจำนวนมาก รัฐจำเป็นต้องเข้ามาช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า วัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่นและผสมผสานกันระหว่างหลักสิทธิของเอกชนและหลักประโยชน์สาธารณะ โดยมีการเลือกใช้ตามความเหมาะสม แล้วแต่กรณี

การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยรับรองหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยเอกชน เพราะมองว่าเป็นสิทธิของเอกชนในทางแพ่งที่จะสามารถรวมตัวกันเพื่อฟ้องคดีต่อผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย ในขณะที่ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน นั้นไม่รับรองการให้เอกชนดำเนินคดีแทนบุคคลจำนวนมาก เพราะเรื่องของการกระทำแทนบุคคลจำนวนมากเป็นภารกิจของรัฐ หรือองค์กรเพื่อสาธารณะประโยชน์ที่จะเข้ามากำกับดูแลและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน ทั้งนี้ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ก็ได้จำกัดห้ามอย่างเด็ดขาดในการที่จะให้เอกชนดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นจำนวนมากแต่อย่างใด เห็นว่า แม้ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยจะมีแนวคิดค่อนข้างเปิดกว้างและให้อิสระแก่เอกชนในการฟ้องคดี ต่างจากประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันที่มีความเคร่งครัดมากกว่าในการที่จะให้เอกชนฟ้องคดี แต่ก็ไม่ได้ข้อห้ามอย่างเด็ดขาดที่มิให้เอกชนดำเนินการฟ้องคดีแบบกลุ่มแต่อย่างใด

3.6 เกณฑ์การอนุญาต

สำหรับการที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้นั้นจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย มีหลักเกณฑ์ที่คล้ายคลึงกัน อย่างชัดเจน 4 ประการ ประการแรก สมาชิกกลุ่มมีจำนวนมาก ซึ่งการรวบรวมบุคคลดังกล่าวทั้งหมดเพื่อนำคดีขึ้นสู่ศาลจะเกิดความไม่สะดวกหรือเป็นไปได้ยาก ประการต่อมา ผู้เสียหายมีปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะเหมือนกัน เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มต้องผูกพันร่วมกัน ประการที่สาม ข้อเรียกร้องของโจทก์มีลักษณะอย่างเดียวกันกับข้อเรียกร้องของกลุ่มและประการสุดท้าย โจทก์สามารถที่จะปกป้องประโยชน์ของตนและสมาชิกกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ ซึ่งอาจวิเคราะห์เกณฑ์การอนุญาตได้ ดังต่อไปนี้

3.6.1 สมาชิกในกลุ่มมีจำนวนมากจนไม่สามารถเข้ามาเป็นคู่ความได้ครบทุกคน

สมาชิกของกลุ่มต้องมีจำนวนมาก และด้วยจำนวนสมาชิกที่มากทำให้การดำเนินคดีสามัญเป็นไปได้โดยยาก โดยอาศัยเงื่อนไขสำคัญของหลักกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่ม คือ การดำเนินคดีร่วมกันของสมาชิกกลุ่มทุกคนนั้นเป็นไปได้โดยยาก แต่ต้องไม่ถึงขนาดเป็นไปได้ และขึ้นอยู่กับการใช้ดุลยพินิจของศาล ซึ่งจะต้องอาศัยการพิจารณาประเด็นอื่น ๆ ประกอบด้วยเช่น ค่าใช้จ่ายและความยุ่งยากในการดำเนินคดี หรือถ้าต้องแยกฟ้องเป็นรายคดี ย่อมมีจำนวนผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก และทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลอย่างมาก

3.6.2 ผู้เสียหายเหล่านี้จะต้องได้รับความเสียหายจากการกระทำที่มีข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายเดียวกัน (common law and common fact)

ปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันของสมาชิกภายในกลุ่ม เป็นหน้าที่ของโจทก์ในฐานะตัวแทนกลุ่มที่จะต้องแสดงให้เห็นว่า ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่มีร่วมกันของกลุ่มนั้นมีความสำคัญมากกว่าข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายของสมาชิกกลุ่มแต่ละคนมีแยกแตกต่างกันเป็นรายบุคคล

3.6.3 ตัวแทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่มต้องมีข้อเรียกร้องเป็นอย่างเดียวกัน

ข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของสมาชิกกลุ่มและตัวแทนกลุ่มจะต้องมีขึ้นเพื่อให้ผลของคำพิพากษามีผลบังคับในลักษณะเดียวกัน เพื่อมิให้ผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มแตกต่างจากตัวแทนกลุ่มจนเกิดการขัดผลประโยชน์กัน ซึ่งหากข้อเรียกร้องของตัวแทนกลุ่มนั้นแตกต่างกับสมาชิกกลุ่ม จะนำมาซึ่งการขาดคุณสมบัติของการทำหน้าที่เป็นตัวแทนกลุ่ม เพราะข้อเรียกร้องของตัวแทนกลุ่มจะต้องมีขึ้นโดยสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเดียวกันกับกลุ่ม โดยอาศัยการมีข้อกฎหมายเดียวกันกับกลุ่มบุคคลด้วย จึงจะถือได้ว่ามีข้อเรียกร้องเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาเป็นอย่างเดียวกัน

3.6.4 ตัวแทนกลุ่มมีตัวตนจริงและมีความเหมาะสมเพียงพอที่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเองและสมาชิกกลุ่มได้

การกำหนดตัวแทนกลุ่มควรพิจารณาจากผลกระทบหรือความเสียหายที่ผู้นั้นได้รับจากการกระทำของจำเลย รวมถึงตัวแทนกลุ่มต้องแสดงให้เห็นว่าตนเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติ มีส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยเป็นผู้ได้สิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยสุจริต

ในขณะเดียวกันประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันก็มีหลักเกณฑ์การอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เป็นไปในทางเดียวกันกับประเทศดังกล่าว ขาดแต่เพียงหลักเกณฑ์ประการสุดท้าย เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจน และแนวทางการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศในสหภาพยุโรปยังคงมีความคลุมเครือในเรื่องของการให้เอกชนดำเนินการแทนบุคคลอื่น

จำนวน ดังนั้น ในเรื่องที่โจทก์สามารถที่จะปกป้องประโยชน์ของตนและสมาชิกกลุ่มได้อย่างเป็นธรรม และเพียงพอหรือไม่นั้น ยังไม่มีการรับรองอย่างแน่ชัดแต่อย่างใด

สำหรับในเรื่องของผลของคำพิพากษาสำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยมีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ โจทก์และสมาชิกกลุ่มทุกคนจะต้องผูกพันตามคำพิพากษา ไม่ว่าจะผลของคดีนั้นจะเป็นผลดีหรือร้ายแก่ตนก็ตาม

ในส่วนของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันยังไม่มีกฎหมายบัญญัติเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงต้องกลับไปใช้ตามบทกฎหมายทั่วไปที่ว่าคำพิพากษาย่อมผูกพันเฉพาะคู่ความ ได้แก่ การดำเนินคดีโดยตัวแทน และการดำเนินคดีของคู่ความหลายคน

3.7 ระบบ Opt-in และ Opt-out

จากตารางดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยใช้ระบบการเข้าร่วมคดีโดยใช้ระบบ Opt-out กล่าวคือ กระบวนการเกี่ยวกับสมาชิกกลุ่ม คือ ศาลจะส่งคำบอกกล่าวคำสั่งอนุญาตและสิทธิของสมาชิกกลุ่มให้ทุกคนทราบ รวมทั้งการจำกัดสิทธิของสมาชิกกลุ่มที่ห้ามไม่ให้สมาชิกกลุ่มยื่นฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกัน ซึ่งผู้เสียหายคนใดไม่เห็นด้วยกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็สามารถทำการใช้สิทธิ Opt-out หรือออกจากกลุ่มได้ โดยแจ้งความประสงค์เป็นหนังสือยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในคำบอกกล่าว

สำหรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ผู้เสียหายจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบอย่างน้อยห้าสิบคนต้องมารวมตัวกันเพื่อดำเนินการในการเริ่มคดี ซึ่งเห็นได้ว่าการกำหนดจำนวนขั้นต่ำไว้ด้วย จากนั้นผู้เสียหายรายอื่นที่ได้รับผลกระทบสามารถลงทะเบียนคำร้องของตนในทะเบียนการดำเนินการร่วมของสำนักงานยุติธรรมแห่งสหพันธ์รัฐได้ หรือที่เรียกว่า ระบบ opt-in

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้ศึกษาเห็นว่า ความแตกต่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องระบบ Opt-in หรือ Opt-out ก็ตาม เป็นรูปแบบการดำเนินการที่สามารถบังคับใช้ได้เป็นอย่างดี เพราะให้สิทธิและความยินยอมของผู้เสียหายในการตัดสินใจและมีโอกาสเลือกที่จะเข้าร่วมมาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มหรืออย่างไร และผลของการดำเนินการก็เป็นอย่างเดียวกัน คือ ทุกคนที่เข้ามาในคดีแล้วท้ายสุดย่อมต้องผูกพันตามคำพิพากษาทุกคน

3.8 เงินรางวัลทนายความ

เงินรางวัลของทนายความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ถือเป็นแรงจูงใจอย่างยิ่งในการที่ทนายความจะตัดสินใจเข้าดำเนินการในการรักษาผลประโยชน์ให้กับลูกค้าของตน และหวังที่จะได้รับส่วนแบ่งจากผลประโยชน์นั้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นการคิดค่าทนายความตามผลของคดีหรือคิดแบบอัตราเดียวตายตัวก็ตาม ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยก็ได้มีกฎหมายในเรื่องของการให้เงินรางวัลทนายความรับรองไว้

อย่างไรก็ตาม ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันยึดแนวคิดในการที่ให้ทุนความเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย มีหน้าที่ในการดำเนินคดีแทนตัวความ เพื่อป้องกันมิให้ลูกความดำเนินการเองและเสียประโยชน์ โดยมีควรมุ่งหวังที่จะได้เงินรางวัลทนายความ ซึ่งเป็นการทำงานในลักษณะในเชิงธุรกิจมากเกินไป และเป็นการขัดหลักจรรยาบรรณของทนายความของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ดังนั้น การให้เงินรางวัลทนายความของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันจึงไม่เป็นที่ยอมรับแต่อย่างใด

จากตารางเปรียบเทียบและบทวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่า หลักการและแนวคิดในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยมีลักษณะเป็นไปในทางเดียวกัน หรืออาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยได้รับอิทธิพลในการตรากฎหมายเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มจากประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ แม้ทั้งสองประเทศจะใช้ระบบกฎหมายคนละระบบกัน ยิ่งไปกว่านั้น ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันก็ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรเช่นเดียวกับประเทศไทย แต่กลับไม่มีบทบัญญัติกฎหมายเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่ม แต่ยังมีจุดเด่นในเรื่องของการดำเนินการโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้ ทั้งนี้ ประเทศไทยได้นำหลักการของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีมาผสมผสานเข้ามาในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรของตนเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ ด้วยความแตกต่างในด้านนิติวิธีของระบบกฎหมายทั้งสองระบบ อาจทำให้ประเทศไทยต้องมีการบังคับใช้บทบัญญัติในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างระมัดระวัง ประกอบกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทยยังเป็นเรื่องที่ใหม่ และไม่มีบรรทัดฐานและคำพิพากษาเคยเกิดขึ้นอย่างใด อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษามีความเห็นเกี่ยวกับการบัญญัติกฎหมายในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย เพราะการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้กับคดีต่างๆ ในปัจจุบันจะสามารถแก้ไขปัญหาในการที่ผู้เสียหายไม่มีโอกาสเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ และสามารถขจัดปัญหาการเอาผิดเอาเปรียบทางสังคมและเศรษฐกิจได้ไม่มากนักน้อย นอกจากนี้ ข้าพเจ้ายังมีความคิดว่าในอนาคตระบบกฎหมายของแต่ละประเทศจะเกิดการผสมผสานของหลักการ แนวคิดและนิติวิธีของระบบกฎหมายจารีตประเพณีและระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรเข้าด้วยกัน จนก่อให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นรูปธรรมและทันตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปได้อีกด้วย

4. บทสรุปการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้ในคดีการแข่งขันทางการค้า

การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายการแข่งขันทางการค้าตามมาตรา 69 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ซึ่งหากเกิดกระทำผิดต่อกฎหมายดังกล่าว นั้น ย่อมเห็นได้ว่ามีความเสียหายต่อเอกชนและเศรษฐกิจเป็นวงกว้าง เพราะมีผู้ได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมาก ฉะนั้น การที่กฎหมายได้เปิดช่องให้เอกชนมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลแล้ว แต่กลับไม่เคยมีการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดเหล่านั้นเลย ไม่ว่าจะด้วยปัจจัยด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ภาระการดำเนินการต่างๆ รวมถึงปัญหาบทบัญญัติของกฎหมายที่ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดฟ้องคดีการแข่งขันทางการค้าโดยเอกชนแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ปัญหาความยุ่งยากเหล่านี้สามารถแก้ไขได้ หากนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มปรับใช้ประกอบกับพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีจุดเด่นสำคัญ กล่าวคือ มีการรวมตัวของผู้เสียหายจำนวนมากซึ่งได้รับความเสียหายจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน ซึ่งความผิดเกี่ยวกับกฎหมายการแข่งขันทางการค้า โดยทั่วไปพฤติกรรมการกระทำผิดของผู้ประกอบธุรกิจมักจะมีผลกระทบต่อเอกชนเป็นจำนวนมากและกระทบต่อกลไกตลาด อีกทั้งยังมีจุดเด่นในเรื่องของการทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมสำหรับทุกคนที่เข้ามาในกลุ่ม เพราะคำพิพากษาสามารถมีผลไปถึงผู้เสียหายทุกคนที่ได้เข้ามาเป็นโจทก์และสมาชิกกลุ่ม ยิ่งไปกว่านั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มยังมีเรื่องของเงินรางวัลแทนความ ซึ่งต้องยอมรับว่าในทางปฏิบัติลำพังเพียงตัวผู้เสียหายเอง ไม่อาจมีความรู้ความเชี่ยวชาญมากพอในการจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพราะคดีการแข่งขันทางการค้าเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษอย่างมาก การให้ทนายความเข้ามาช่วยเหลือในการดำเนินคดีแบบกลุ่มและมีการให้เงินรางวัลแทนความถือเป็นการจูงใจและกระตุ้นให้ทนายความมุ่งมั่นตั้งในการดำเนินการทางคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ลูกความของตน และตัวทนายความเองก็ยิ่งได้รับค่าตอบแทนที่สมเหตุสมผลด้วย อีกทั้ง หากนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ย่อมไม่กระทบกับปริมาณคดีการแข่งขันทางการค้าที่ขึ้นสู่ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

เมื่อได้วิเคราะห์หลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มในการนำปรับใช้ในคดีการแข่งขันทางการค้า สามารถสรุปหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีการแข่งขันทางการค้าได้ กล่าวคือ ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ต้องยื่นคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่มไปพร้อมกับคำฟ้อง โดยแสดงเหตุตามสมควรที่ศาลจะอนุญาต โดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ รวมทั้งข้ออ้างที่อาศัยหลักแห่งข้อหาของโจทก์และของกลุ่มผู้เสียหายที่มีลักษณะเดียวกันด้วย และในกรณีมีคำขอบังคับให้จำเลยชำระหนี้เป็นเงิน คำขอบังคับของกลุ่มบุคคลต้องระบุหลักการและวิธีการคำนวณเพื่อ

ชำระเงินให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่าที่จะระบุได้¹³³ ซึ่งสำหรับคดีการแข่งขันทางการค้า ผู้เสียหายย่อมมีลักษณะความเสียหายที่ได้รับเป็นไปในทิศทางเดียวกันอยู่แล้ว ฉะนั้น การบรรยายคำฟ้องและคำขอบังคับ ผู้เสียหายแต่ละรายสามารถรวบรวมพยานหลักฐานที่ตนมีรวมเข้ากับสมาชิกกลุ่มได้ โดยยึดตามความเสียหายตามส่วนที่แต่ละรายได้รับจากพฤติกรรมการกระทำความผิดตามมาตรา 69 ส่วนการจัดกลุ่มเพียงต้องจัดการกลุ่มให้อยู่ในลักษณะที่ง่ายต่อการพิจารณาคดีของศาล และอธิบายให้ชัดเจนว่าสมาชิกกลุ่มแต่ละคนได้รับความเสียหายมากน้อยเพียงใด ต่อมาที่เกณฑ์การอนุญาต สำหรับศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ต่อเมื่อเป็นที่พอใจแก่ศาลว่า ประการแรก โจทก์ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันของตนและสมาชิกกลุ่มที่ชัดเจนเพียงพอ ประการที่สอง มีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญจะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก ซึ่งหากผู้เสียหายจะไปฟ้องคดีเองต่างหากย่อมเป็นการยากและไม่สะดวก อีกทั้งลักษณะความผิดในคดีการแข่งขันทางการค้านั้นมีความเสียหายต่อผู้เสียหายเป็นอยู่อย่างเดียวกันและกระทบต่อผู้คนเป็นจำนวนมากอยู่แล้ว ประการที่สาม การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่าการดำเนินคดีอย่างคดีสามัญ เพราะการฟ้องคดีแบบกลุ่มในคดีการแข่งขันทางการค้าย่อมทำให้ผู้เสียหายที่มีจำนวนมากอยู่แล้วได้ฟ้องคดีด้วยข้อเรียกร้องอย่างเดียวกัน และประการสุดท้าย โจทก์ได้แสดงให้เห็นว่าตนเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีคุณสมบัติ ส่วนได้เสีย รวมตลอดทั้งการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยเป็นผู้ได้สิทธิการเป็นสมาชิกกลุ่มโดยสุจริต เมื่อได้รับอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีการแข่งขันทางการค้าแล้วนั้น ผู้เสียหายแต่ละรายก็มีสิทธิในการเข้าและออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม หากว่าตนไม่มีความประสงค์ที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มในคดีนั้นแล้ว ก็เพียงใช้สิทธิขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มภายในเวลาที่กำหนด ส่วนโจทก์และสมาชิกกลุ่มคนอื่นก็ถือว่ายอมผูกพันตนในผลของคำพิพากษาไม่ว่าผลนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ตนหรือไม่ก็ตาม ซึ่งคำพิพากษานั้นย่อมมีประสิทธิภาพมากสำหรับคดีการแข่งขันทางการค้า เพราะผู้เสียหายจำนวนมากต่างได้รับการพิจารณาและพิพากษาคดีไปพร้อมกัน นับว่าเป็นการขจัดปัญหาความซ้ำซ้อนของคดีความแตกต่างของคำพิพากษา และการได้รับการเยียวยาความเสียหายตามส่วนของผู้เสียหายแต่ละรายอย่างเป็นธรรม

¹³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 222/10.

จากเหตุผลและข้อสรุปดังกล่าวมาทั้งหมด ผู้ศึกษาเห็นว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มถือเป็นการดำเนินคดีที่สามารถลดค่าใช้จ่าย ลดทรัพยากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี ลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาล ลดภาระการพิจารณาและการพิพากษาของศาล รวมถึงสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหายจำนวนมากได้อย่างทั่วถึง ดังนั้น บทกฎหมายในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีลักษณะที่สามารถนำไปปรับใช้ต่อคดีการแข่งขันทางการค้าได้จริงและอย่างเหมาะสม

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

ในการประกอบธุรกิจผู้ประกอบการแต่ละรายต่างต้องประกอบธุรกิจให้ได้ประโยชน์สูงสุดแก่ธุรกิจของตน ไม่ว่าจะด้วยกลยุทธ์ใดก็ตาม แต่ในบางครั้งการกระทำของผู้ประกอบการอาจเข้าข่ายเป็นพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายการแข่งขันทางการค้า อันส่งผลกระทบต่อสภาพการแข่งขันไม่เป็นไปตามกลไกตลาดและระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ แม้ปัญหาเหล่านี้จะมีพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 เข้ามากำกับดูแล ซึ่งมีคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าและสำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าในการทำหน้าที่สำคัญในการบังคับใช้กฎหมาย พิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องเรียน และกำหนดบทลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืน อีกทั้งยังมีบทบัญญัติกฎหมายให้เอกชนสามารถฟ้องคดีต่อศาลเพื่อเรียกค่าเสียหายกับผู้ประกอบธุรกิจที่กระทำการฝ่าฝืน ซึ่งถือว่าเอกชนมีสิทธิเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและสามารถได้รับการเยียวยาความเสียหายตามมาตรา 69 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 โดยมีอายุความ 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้หรือควรจะรู้ถึงเหตุแห่งการกระทำผิด อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่มีการบังคับใช้กฎหมายนี้ บทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังคงเป็นหมันเพราะไม่เคยถูกนำมาใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้เอกชนไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและได้รับการเยียวยาความเสียหายตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่อย่างใด

จากการศึกษา แม้เอกชนจะมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายโดยตรงต่อศาลตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 แต่การดำเนินคดีดังกล่าวนี้ยังคงมีข้อยุ่งยากสำหรับประชาชนและผู้ประกอบธุรกิจ ทำให้ผู้เสียหายเหล่านี้ไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายเพราะไม่มีโอกาสได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มาตราดังกล่าวยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาความต้องการในการได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายจำนวนมากแต่อย่างใด แม้บทบัญญัติกฎหมายจะกำหนดให้เอกชนมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายในลักษณะเช่นเดียวกันกับกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน และประเทศสหรัฐอเมริกา แต่กลับมีความแตกต่างกันในเรื่องการบังคับใช้ กล่าวคือ ประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถนำบทบัญญัติดังกล่าวมาบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญตาม The Clayton act ยังสามารถเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษได้สามเท่าของความเสียหายที่แท้จริง พร้อมทั้งเรียกค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีและค่าทนายความได้อีกด้วย ทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมีการฟ้องคดีการแข่งขันทางการค้าโดยเอกชนเป็นจำนวนมากและมี

ประสิทธิภาพ ในขณะที่กฎหมายของประเทศไทยไม่รองรับการเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ ผู้เสียหายจึงสามารถเรียกค่าเสียหายได้เพียงตามความเป็นจริง ส่วนกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของเยอรมันมีจุดเด่นในเรื่องของความยืดหยุ่นกับคำวินิจฉัยขององค์กรของรัฐ และข้อกำหนดของสหภาพยุโรป ส่วนกรณีเรื่องของอายุความตามมาตรา 70 แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้าพ.ศ. 2560 คือ 1 ปี นับแต่วันที่ผู้ได้รับความเสียหายรู้หรือควรจะได้รู้ถึงเหตุแห่งการกระทำผิด กฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทยมีจุดด้อยอย่างเห็นได้ชัด ในเรื่องระยะเวลาอันสั้นและไม่มีเรื่องอายุความสะดุดหยุดลง อันแตกต่างจากกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของเยอรมัน และสหรัฐอเมริกาที่มีอายุความยาวนาน กล่าวคือ ประเทศสหรัฐอเมริกาอายุความให้ฟ้องคดีภายใน 4 ปี นับแต่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น โดยมีกรณีที่อายุความสะดุดหยุดลงเช่นเดียวกันกับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันที่มีอายุความถึง 5 ปี และ 10 ปี แล้วแต่กรณี และก็มีกรณีบัญญัติเรื่องอายุความสะดุดหยุดด้วย

สำหรับคดีการแข่งขันทางการค้าเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษ ซึ่งการกระทำผิดของผู้ประกอบธุรกิจเพียงครั้งเดียวย่อมส่งผลกระทบต่อเอกชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งแต่ละรายอาจได้รับความเสียหายมากน้อยไม่เท่ากัน หากนำคดีไปฟ้องแยกกันแต่ละคดี อาจทำให้มีปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลเป็นจำนวนมาก มีระยะเวลาการดำเนินคดีที่ล่าช้าและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และผลแห่งคำพิพากษาอาจแตกต่างกันในแต่ละคดี ฉะนั้น คดีการแข่งขันทางการค้า ถ้าผู้เสียหายจะฟ้องคดีร่วมกันหรือแยกฟ้องกันแต่ละรายย่อมไม่เหมาะสม เมื่อเป็นเช่นนี้ การที่ผู้เสียหายเหล่านั้นได้รับความเสียหายจากการฝ่าฝืนกฎหมายการแข่งขันทางการค้าจากเหตุการณ์เดียวกัน ย่อมมีประเด็นแห่งคดีอย่างเดียวกัน มูลเหตุแห่งการฟ้องคดีและพยานหลักฐานที่ใช้ก็ย่อมเป็นอย่างเดียวกัน เห็นควรใช้รูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มเข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกธรรมให้แก่ผู้เสียหายจำนวนมากได้ โดยการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียวให้ได้รับการพิจารณาพิพากษาพร้อมกันในครั้งเดียว เพราะการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะทำให้ผู้เสียหายแต่ละรายได้รับการเยียวยาตามส่วนของตน และไม่ต้องไปฟ้องคดีเอง ให้สิ้นเปลืองระยะเวลาและไม่คุ้มกับภาระค่าใช้จ่าย รวมถึงทำให้ผู้เสียหายที่ไม่ประสงค์จะดำเนินการฟ้องคดีได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม อีกทั้งไม่เป็นการเพิ่มภาระในการบริหารจัดการคดีแต่อย่างใด ดังนั้น การนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีการแข่งขันทางการค้าถือเป็นวิธีการในการอำนวยความสะดวกธรรมให้แก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นประชาชนทั่วไปและผู้ประกอบธุรกิจจำนวนมากได้ ทั้งนี้ สำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของไทยควรรับเอาแนวทางของประเทศเยอรมันโดยนำหลักการประโยชน์สาธารณะที่ถือว่าประโยชน์เอกชนเป็นเรื่องที่รัฐต้องรับผิดชอบ เป็นตัวแทนของเอกชนในการดำเนินการปกป้องผลประโยชน์ต่างๆ และมอบหมายให้หน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินคดีปกป้องผลประโยชน์แทนเอกชน ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการระดมทุนจากบุคคลที่สามในการฟ้องคดี (third-party funding) ที่ทำให้ผู้เสียหายจำนวนมากได้รับเงินทุนสนับสนุนในการช่วยเหลือทางคดี อีกทั้งนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มของสหรัฐอเมริกามีลักษณะเป็นไปในทางเดียวกันกับของประเทศไทย มาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาการฟ้อง

คดีร่วมกันในกรณีที่ผู้เสียหายจำนวนมากและการฟ้องคดีร่วมกันเป็นไปได้ยาก และเพื่อให้การตัดสินคดีความในประเด็นปัญหาที่กระทบถึงบุคคลที่อยู่ภายใต้สถานการณ์เดียวกันมีความสอดคล้องกัน การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่จะสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจำนวนมากจากเหตุเดียวกันได้เป็นอย่างดี สามารถลดค่าใช้จ่าย ลดทรัพยากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดี ลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาล ลดภาระการพิจารณาและการพิพากษาของศาล รวมถึงสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหายจำนวนมากได้อย่างทั่วถึง ดังนั้น บทกฎหมายในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงมีลักษณะที่สามารถนำไปปรับใช้ต่อคดีการแข่งขันทางการค้าได้จริงและอย่างเหมาะสม และสามารถนำมาปรับใช้เข้ากับพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 มาตรา 69 เพื่อให้เอกชนใช้สิทธิฟ้องคดีในรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

ดังนั้น การฟ้องคดีโดยเอกชนตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ยังมีปัญหาในเรื่องการบังคับใช้กฎหมาย ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 เพิ่มเติมในส่วนของการฟ้องคดีโดยเอกชน ค่าเสียหายเชิงลงโทษ และอายุความในการฟ้องร้องตามมาตรา 69 และ 70 รวมถึงให้นำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ร่วมกับกฎหมายการแข่งขันทางการค้าอีกด้วย เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้เอกชนจำนวนมากได้มีโอกาสเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและได้รับการเยียวยาความเสียหาย ก่อให้เกิดการแข่งขันอย่างเสรีและเป็นธรรม อันเป็นไปกลไกตลาด และสร้างความตระหนักเกรงกลัวในการที่จะกระทำการอันฝ่าฝืนต่อกฎหมายการแข่งขันทางการค้าด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ดังนี้

2. ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ดังนี้

2.1 ให้เพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องการฟ้องคดี มาตรา 69 วรรคสอง ว่า “เมื่อผู้เสียหายได้ฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามวรรคหนึ่ง หากมีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าถึงที่สุดแล้วว่ามีกรกระทำอันฝ่าฝืนมาตรา 50 มาตรา 51 วรรคสอง มาตรา 54 มาตรา 55 มาตรา 57 หรือมาตรา 58 โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงการกระทำในบทบัญญัตินี้ดังกล่าวอีก”

กรณีมีการยื่นเรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าและฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายต่อศาลตามมาตรา 69 ผลของคำพิพากษาของศาลในส่วนแห่งอาจขัดกับคำวินิจฉัยของ

คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าในทางปกครอง และในทางอาญา หรือขัดกับคำพิพากษาของศาลปกครองหรือศาลอาญา กรณีมีการอุทธรณ์คำวินิจฉัยต่อศาล แล้วแต่กรณี ซึ่งทั้งคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าและศาลทรัพย์สินทางปัญญาต่างเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทั้งด้านกฎหมายและเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะที่อยู่ในอำนาจพิจารณาวินิจฉัยของศาลและคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าอยู่แล้ว ฉะนั้น หากคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าพิจารณาแล้วเห็นว่าการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจเป็นความผิด ผู้ประกอบธุรกิจซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดต้องได้รับโทษในทางปกครองและในทางอาญา และโทษในทางแพ่งด้วย ดังนั้น เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนกันระหว่างคำพิพากษาของศาลแพ่งและคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า ศาลปกครอง หรือศาลอาญา เอกชนผู้ฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งย่อมต้องได้รับผลประโยชน์จากคดีที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าด้วย ซึ่งเห็นได้จากกฎหมายการแข่งขันทางการค้าของเยอรมันที่กำหนดว่า หากมีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการยุโรปหรือคณะกรรมการของรัฐสมาชิกที่ถึงที่สุดแล้วว่ามีการกระทำอันฝ่าฝืนกฎหมายกฎหมายการแข่งขันทางการค้าเกิดขึ้น โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงการกระทำในบทบัญญัติดังกล่าวอีก เมื่อเป็นเช่นนี้ กรณีดังกล่าวจะทำให้เอกชนได้รับประโยชน์ในเรื่องการพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามเรื่องร้องเรียน และศาลก็สามารถนำข้อเท็จจริงนั้นมาประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีในส่วนแพ่งได้ เนื่องจากหากให้ผู้เสียหายต้องดำเนินการทางคดีด้วยตนเองอีก จะก่อให้เกิดความยากลำบากในการดำเนินการ เอกชนผู้ฟ้องคดีต้องเร่งรัดในการดำเนินการ กล่าวคือ การแสวงหาพยานหลักฐานในคดีภายในช่วงระยะเวลาสั้นๆ และมีข้อยุ่งยากหลายประการ เพราะคดีการแข่งขันทางการค้านั้นมีลักษณะพิเศษและมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนรวมมากกว่าคดีสามัญทั่วไป ซึ่งเน้นไปที่การคุ้มครองการแข่งขันทั้งในทางเศรษฐศาสตร์และเศรษฐกิจส่วนบุคคล เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจะมีข้อเท็จจริงจำนวนมากที่จะต้องพิจารณา ประกอบกับพฤติกรรมการกระทำความผิดนั้นมีพฤติการณ์ที่สลับซับซ้อน ประชาชนไม่มีอำนาจในการเข้าถึงพยานหลักฐานสำคัญในคดี เพราะข้อมูลส่วนใหญ่เกี่ยวกับการกระทำความผิดมักอยู่ในความครอบครองของผู้ประกอบธุรกิจ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมกรณีที่มีการดำเนินคดีการแข่งขันทางการค้าทั้งสองช่องทางดังกล่าว เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ตัวผู้เสียหายเอง ที่เพียงแต่มีภาระพิสูจน์ในเรื่องค่าเสียหายที่ตนได้รับ ส่วนข้อเท็จจริงที่ปรากฏนั้นให้ใช้ข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามการพิจารณาของคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าจะมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เสียหายและศาลด้วย

2.2 เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 69 วรรคท้าย ดังต่อไปนี้

"ในการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามวรรคหนึ่ง หากศาลพิจารณาพิพากษาว่าผู้ประกอบธุรกิจมีพฤติกรรมฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจชดใช้ค่าเสียหายเป็นจำนวนสามเท่าของจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริง พร้อมทั้งสามารถเรียกค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีและค่าทนายความได้"

เนื่องด้วย การเรียกค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายลักษณะละเมิดซึ่งนำมาใช้กับคดีการแข่งขันทางการค้าโดยอนุโลม ย่อมมีลักษณะเหมือนกับคดีละเมิด กล่าวคือ ผู้เสียหายได้จะได้รับค่าสินไหมทดแทนโดยกลับคืนสู่ฐานะเดิม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมเสมือนไม่มีการละเมิดเกิดขึ้น อาจไม่คุ้มกับระยะเวลาที่ผู้เสียหายได้ดำเนินการไปในการใช้สิทธิทางศาล รวมถึงค่าเสียหายที่จะได้รับ อีกทั้งคดีการแข่งขันทางการค้าเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษ และมีผลกระทบเป็นกว้างต่อเอกชน กฎหมายดังกล่าวเป็นบทบัญญัติเฉพาะในเรื่องพฤติกรรมการผูกขาด ลด หรือจำกัดการแข่งขัน เป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากในการคำนวณค่าเสียหาย และพฤติกรรมนั้นผู้ได้ประโยชน์อย่างมาก คือ ผู้ประกอบธุรกิจ หากนำเพียงค่าเสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมมาใช้ในคดีการแข่งขันทางการค้าย่อมไม่เหมาะสมกับผลประโยชน์มหาศาลที่ผู้ประกอบธุรกิจจะได้รับ การมีบทบัญญัติพิเศษในเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษให้แก่ผู้เสียหายในการฟ้องคดี ถือเป็นแรงจูงใจและแรงผลักดันสำคัญให้ผู้เสียหายจำนวนหนึ่งกล้าที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลเพราะผู้เสียหายเหล่านั้นได้พิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการแล้ว ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ตาม 4A ของ Clayton act (TITLE 15 United States Code Sec. 15(A) ที่สามารถเรียกค่าเสียหายได้สามเท่าของความเสียหายที่แท้จริง และสามารถเรียกค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีและค่าทนายความได้อีกด้วย ที่สามารถบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวได้อย่างเป็นรูปธรรมและถือเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้เกิดการฟ้องคดีการแข่งขันทางการค้าโดยเอกชนอย่างมากในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งนอกจากจะบังคับใช้เพื่อลงโทษผู้ประกอบธุรกิจที่มีพฤติกรรมฝ่าฝืนกฎหมายและกระทบต่อตลาดภายในประเทศ ยังสามารถยับยั้งพฤติกรรมอันมิชอบด้วยกฎหมายและลงโทษผู้ฝ่าฝืนอย่างสาสมให้เช็ดหลาบ เพื่อป้องปรามไม่ให้มีการกระทำผิดในลักษณะนั้นเกิดขึ้นอีก ดังนั้น ค่าเสียหายสามเท่าจึงจำเป็นเพื่อชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายอย่างเต็มที่จากการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายการแข่งขันทางการค้า ผู้ศึกษาเห็นควรให้นำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาบัญญัติไว้อย่างเป็นทางการในพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ของไทย

2.3 แก้ไขบทบัญญัติ มาตรา 70 ในเรื่องอายุความ ดังต่อไปนี้

มาตรา 70 "การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 69 ภายใต้อำนาจศาลชั้นอุทธรณ์ภายใน 4 ปี นับแต่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น การนำคดีชั้นอุทธรณ์จะเป็นอันสิ้นไป

อายุความตามวรรคหนึ่ง ย่อมสะดุดหยุดลงเมื่อคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า ได้รับเรื่องร้องนั้นไว้พิจารณา และจะเริ่มนับอายุความต่อเมื่อมีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการแล้ว หรือกรณีมีการยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม จะเริ่มนับเมื่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มถูกปฏิเสธหรือสมาชิกกลุ่มนั้นถอนตัวจากการฟ้องคดีแบบกลุ่ม”

การที่กฎหมายการแข่งขันทางการค้าของไทย กำหนดอายุความไว้เพียงภายในหนึ่งปี นับตั้งแต่วันที่ผู้เสียหายรู้หรือควรจะรู้ และไม่ได้กำหนดเรื่องอายุความสะดุดหยุดอยู่ไว้ ทำให้ผู้เสียหาย ต้องเร่งรัดในการดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานในคดีภายในช่วงระยะเวลาสั้นๆ และมีข้อยุ่งยากหลายประการของคดีการแข่งขันทางการค้า ซึ่งมีข้อเท็จจริงจำนวนมากที่จะต้องพิจารณา ประกอบกับพฤติการณ์ที่มีความสลับซับซ้อน นอกจากนี้ เอกชนอาจไม่มีอำนาจในการเข้าถึงพยานหลักฐานสำคัญในคดี เพราะข้อมูลส่วนใหญ่มีอยู่ในความครอบครองของผู้ประกอบธุรกิจ เมื่อเป็นเช่นนี้ การกำหนดอายุความดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายเป็นอย่างมาก เพราะว่าแม้ผู้เสียหายจะรู้หรือควรรู้ภายใน 1 ปี แล้วก็ตาม แต่ก็ต้องเร่งรัดในการดำเนินการเพื่อฟ้องคดี ซึ่งหากนำกฎหมาย The Clayton act ของสหรัฐอเมริกามาใช้ ซึ่งกำหนดอายุความในการที่ผู้เสียหายฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายภายใน 4 ปี นับแต่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังมีกรณีอายุความสะดุดหยุดลงจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งกำหนดว่าอายุความจะเริ่มนับเมื่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มถูกปฏิเสธหรือสมาชิกกลุ่มนั้นถอนตัวจากการฟ้องคดีแบบกลุ่ม ถือว่ากฎหมายดังกล่าวให้ความสำคัญกับการฟ้องคดีโดยเอกชนจำนวนมากด้วย ประกอบกับกฎหมายของเยอรมันตาม GWB ที่มีการกำหนดเรื่องอายุความสะดุดหยุดลงในกรณีเมื่อคณะกรรมการยุโรปเริ่มสอบสวนการกระทำอันฝ่าฝืนนั้นหรือคณะกรรมการป้องกันการผูกขาดทางการค้าในรัฐสมาชิกเริ่มสอบสวนการกระทำอันฝ่าฝืนนั้น ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ในข้อกำหนดของสหภาพยุโรปที่ประเทศไทยควรนำมาปรับใช้ กล่าวคือ เรื่องอายุความไม่ว่าจะเป็นการเริ่มนับ ระยะเวลา และการที่อายุความสะดุดหยุดลงไม่ควรเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายของผู้เสียหาย อายุความควรมีระยะเวลาเพียงพอให้เอกชนดำเนินคดี เพื่อป้องกันการกำหนดอายุความที่ทำให้ผู้เสียหายไม่มีระยะเวลาเพียงพอในการรวบรวมพยานหลักฐานในการฟ้องร้องดำเนินคดี ดังนั้น ประเทศไทยต้องให้ความสำคัญในเรื่องอายุความเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้เอกชนสามารถมีสิทธิอย่างเต็มที่ในการจะนำคดีชั้นอุทธรณ์ ผู้ศึกษาจึงเห็นควรให้เพิ่มเติมบัญญัติดังกล่าว ในเรื่องกำหนดอายุความ เพื่อป้องกันการที่อายุความเป็นอุปสรรคในการดำเนินคดีตามบทบัญญัติเดิม

2.4 เพิ่มเติมมาตรการทางกฎหมายในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ได้รับการระดมทุนจากบุคคลที่สาม (third-party funding)

การนำรูปแบบนี้มาใช้ในการดำเนินคดีโดยตัวแทน จะทำให้ผู้เสียหายจำนวนได้รับความช่วยเหลือจากเงินทุนสนับสนุนจากบุคคลภายนอกในการฟ้องร้องดำเนินคดี และแบ่งผลประโยชน์ให้แก่บุคคลที่สามจากการดำเนินคดีตามการเรียกร้องสิทธิ ซึ่งผู้เสียหายบางรายอาจไม่มีเงินทุนในการดำเนินการทางคดี จนอาจไม่มีโอกาสได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเลย ฉะนั้น การได้รับการสนับสนุนจากบุคคลที่สามถือเป็นการสร้างโอกาสในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมให้แก่ผู้เสียหายจำนวน จนเมื่อผลของคดีเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เสียหายและบุคคลที่สามเอง ทั้งสองฝ่ายต่างได้รับประโยชน์ในคดีเช่นเดียวกันทั้งคู่ ดังนั้น รูปแบบการระดมทุนจากบุคคลที่สามถือเป็นการที่ทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นมีประสิทธิภาพและจะสามารถนำไปบังคับใช้ได้เป็นอย่างดี ยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงเห็นควรสนับสนุนให้มีรูปแบบการระดมทุนจากบุคคลที่สามในการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในประเทศไทย เพื่อเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาความมืดบอดของบทบัญญัติมาตรา 69 และจงใจให้เอกชนนำคดีการแข่งขันทางการค้าขึ้นสู่ต่อไป

สรุปด้วยเหตุผลดังกล่าวทั้งหมด ผู้ศึกษาเห็นควรให้แก้ไขบทบัญญัติมาตรา 69 และมาตรา 70 ตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 เพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายในการฟ้องคดีและความสะดวกในการพิจารณาคดีของศาล เป็นดังต่อไปนี้

มาตรา 69 “ให้บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายอันเนื่องจากการฝ่าฝืนมาตรา 50 มาตรา 51 วรรคสอง มาตรา 54 มาตรา 55 มาตรา 57 หรือมาตรา 58 มีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำการฝ่าฝืนนั้นได้ ในการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายให้คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าคุ้มครองผู้บริโภค สมาคมหรือมูลนิธิที่คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าคุ้มครองผู้บริโภครับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทนผู้บริโภคหรือ สมาชิของสมาคมหรือมูลนิธิได้

เมื่อผู้เสียหายได้ฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามวรรคหนึ่ง หากมีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าถึงที่สุดแล้วว่ามีกรกระทำอันฝ่าฝืนมาตรา 50 มาตรา 51 วรรคสอง มาตรา 54 มาตรา 55 มาตรา 57 หรือมาตรา 58 โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงการกระทำในบทบัญญัติดังกล่าวอีก

ในการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามวรรคหนึ่ง หากศาลพิจารณาพิพากษาว่าผู้ประกอบธุรกิจมีพฤติกรรมฝ่าฝืนบทบัญญัตินี้ดังกล่าว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจชดเชยค่าเสียหายเป็นจำนวนสามเท่าของจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริง พร้อมทั้งสามารถเรียกค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีและค่าทนายความได้”

มาตรา 70 "การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 69 ถ้ามิได้นำคดีขึ้นสู่ศาลภายใน 4 ปีนับแต่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น การนำคดีขึ้นสู่ศาลนี้จะเปนอันสิ้นไป

อายุความตามวรรคหนึ่ง ย่อมสะดุดหยุดลงเมื่อคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า ได้รับเรื่องร้องนั้นไว้พิจารณา และจะเริ่มนับอายุความต่อเมื่อมีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการแล้ว หรือกรณีมีการยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม จะเริ่มนับเมื่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มถูกปฏิเสธหรือสมาชิกกลุ่มนั้นถอนตัวจากการฟ้องคดีแบบกลุ่ม”

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

บรรณานุกรม

- พรชัย วิสุทธิศักดิ์. (2566). *กฎหมายการแข่งขันทางการค้า*, กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- ปานทิพย์ พงกษาชวลวิทย์ ภูมิศิริ ดำรงวุฒิ. (2565). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มสำหรับผู้ลงทุนในตลาดหลักทรัพย์*, : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนันต์ คงเครือพันธ์. (2561). *ประโยชน์สาธารณะในแง่คุ้มครองผู้บริโภค*. วารสารนิติศาสตร์.
- รชฏ บุญสินสุข. (2545). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์* (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยศวดี คามชุกส์. (2563). *ขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทย : ศึกษากรณีรัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน และหน่วยงานอื่นของรัฐ* (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจษฎา นครขวาง. (2559) *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นันทวัลย์ ภักดิ์ศรีวงศ์. (2562) *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีละเมิดลิขสิทธิ์ออนไลน์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า. (2566) *ความเป็นมากฎหมายการแข่งขันทางการค้าของไทย*, กรุงเทพฯ.
- สุชาดา วามะสุรีย์. (2549). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแรงงาน* (นิติศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- นิชาภา จรัสคุณากร. (2561). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีปกครอง* (นิติศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- วุฒิเดช พนิตชัยศักดิ์. (2561). *การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแรงงาน* (นิติศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปทุมธานี.
- ศักดิ์ดา ธนิตกุล. (2555). *การนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้กฎหมายไทย* (รายงานวิจัย คณะนิติศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วรรณชัย บุญบำรุง. *หลักทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกับหลักสิทธิมนุษยชน*. (เอกสารวิชาการส่วนบุคคลวิทยาลัยรัฐธรรมนุญ). สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, กรุงเทพฯ.
- กิตติพงษ์ จิตสว่างโสภิต. (2538). *ผลผูกพันของคำพิพากษาในคดีแพ่ง : การศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ศดา วงศ์โชติวัฒนา. (2559). *บทบาททนายความและเงินรางวัลทนายความในคดีแบบกลุ่ม* (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปทุมธานี.
- จุฬารัตน์ ยะปะนัน. (2553) *การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ในการดำเนินคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม* (จลนिति).
- วราพร สิริมงคลนิติ. (2560) *มาตรการการควบคุมธุรกิจธนาคารภายใต้กฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทย* (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- Harvard Law School. “Litigation : Class Action”. May 7, 2024. Retrived from : <https://hls.harvard.edu/bernard-koteen-office-of-public-interest-advising/about-opia/what-is-public-interest-law/public-interest-work-types/litigation-class-action/>
- Class Actions come to Germany - German Federal Council passes Redress Action. Accessed October 30,2024. Retrieved from : <https://www.twobirds.com/en/disputes-plus/shared/insights/2023/germany/bundesrat-verabschiedet-abhilfeklage>.
- Germany: Class actions – litigation, policy and latest developments. Accessed October 31,2024. Retrieved from : <https://globalcompetitionreview.com/hub/class-actions-hub/2024/article/germany-class-actions-litigation-policy-and-latest-developments>.
- สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า (2566). *ความเป็นมากฎหมายการแข่งขันทางการค้าของไทย*. 26 ธันวาคม 2566. สืบค้นจาก https://www.tcct.or.th/view/1/Background_of_Thai_Trade_Competition_Law/TH-TH.
- คณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าและสำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า. (2565). *รายงานประจำปี พ.ศ. 2565 : สำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า*, กรุงเทพฯ.
- สำนักงานศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. (2567). *สถิติคดีประจำปีของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ระหว่างปี พ.ศ.2561-2566 : สำนักงานศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง*, กรุงเทพฯ.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อสกุล	นายกองปราบ สมตัว
วัน เดือน ปี เกิด	17 กันยายน 2540
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
ที่อยู่ปัจจุบัน	อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2563
ประวัติการทำงาน	อาคารสำนักงานเดอะ ธารา สำนักกฎหมายกลุ่มธุรกิจฯ บริษัท ซีพี ออลล์ จำกัด (มหาชน) ตำแหน่ง นิติกรปฏิบัติการ เนติบัณฑิตไทย สมัย 73

